

3η Συνεδρίαση

Προεδρείο:

Χρίστος Γαλάνης - Γεώργιος Σακκάς

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ - ΘΕΜΑΤΑ

Κώστας Ζήσης

«Αγροφιώτες αγωνιστές του 1821
εγκατασταθέντες στο Νομό Φθιώτιδας»

Συμέλα Τουμανίδου - Πατσινακίδου

«Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων
προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα»

Θοδωρής Τζουμέκης

«Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα κατά το Α΄ μισό του 20ού αιώνα»

Ηρακλής Γ. Κυροδήμος

«Έθιμα και χοροί νεομοναστηριωτών Νομού Φθιώτιδας»

Μπάμπης Τσέλος

«Μετεγκατάσταση της κοινότητας Βράχας Ευρυτανίας στο Σταυρό Φθιώτιδας»

Θωμάς Γ. Καλοδήμος

«Η πρώτη έγχειος ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων
στο Νεοελληνικό Κράτος και ειδικότερα στην επαρχία του Ζητουνίου»

Ευθύμιος Ν. Χριστόπουλος

«Οι μήνες στην αρχαία Λαμία
Ονομασία - αφιερώσεις σε θεούς - εορταστικές, πολιτιστικές εκδηλώσεις»

Γεώργιος Κ. Θ. Λέλης

«- Διαχρονική εξέλιξη του θεσμού των Δημογεροντιών Ζητουνίου, Πατρατζικίου
και συνεδριακή σύναξη αυτών στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.
- Μια ιδιόμορφη πώληση-παραχώρηση των κτημάτων των χωριών:
Πελασγίας, Μύλων και του οικισμού Μαχαλά, στον Αχμέτ εφέντι
τον Ιούλιο του 1820»

Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις

επί των εισηγήσεων της 3ης Συνεδρίασης

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

Κώστας Ι. Ζήσης

δρ. φιλοσοφίας, προϊστάμενος επιστημονικής καθοδήγησης
Α/θμιας εκπαίδευσης Στερεάς Ελλάδας

ΘΕΜΑ

*Αγροφιώτες αγωνιστές του 1821
εγκατασταθέντες στο Νομό Φθιώτιδας*

Συμβάλλοντας στην προσπάθεια του Δήμου Λαμιέων και του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, να έρθουν στο φως νέα ιστορικά, οικονομικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιφέρειας και να καταγραφεί η τοπική ιστορία μας, συμμετέχουμε με την παρούσα ανακοίνωση, ελπίζοντας ότι η έρευνα θα συνεχιστεί και το ενδιαφέρον θα παραμείνει αμείωτο.

Κυρίες και Κύριοι σύνεδροι,

Τα χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς ήταν πολλά και τα δεινά του ελληνικού λαού δυσβάσταχτα. Μοναδικό καταφύγιο του «έρμου ραγιά» ήταν τα βουνά και ιδιαίτερα η οροσειρά των Αγράφων, που είχε και το προνόμιο της «ελεύθερης ζώνης» σύμφωνα με την περίφημη συνθήκη του Ταμασίου του 1525. Έτσι λοιπόν, μαζεύτηκε πολύς λαός, που δεν ανεχόταν τον ζυγό, έφτιαξε πεζούλες και λογγές, ξεστρεμμάτισε τις πλαγιές, φύτεψε καρπούς και ζούσε φτωχά αλλά λευτερά.

Όσες φορές κάποιιοι τους αναπτέρωναν τις ελπίδες για λευτεριά, άφηναν το βιο τους και έτρεχαν ως πανστρατιά αγρότες και τσοπάνηδες, νοικοκυραίοι και κληρικοί, αγωγιάτες και μπιστικοί να συμβάλλουν, με αποκορύφωμα βέβαια την επανάσταση του '21, όπου τ' Άγραφα ήταν στο επίκεντρο του αγώνα.

Μετά την απελευθέρωση, όσοι γλίτωσαν απ' τις μάχες, τις κακουχίες και την αιχμαλωσία, αναζήτησαν καλύτερη τύχη πορευόμενοι στον κάμπο.

Στην αναζήτηση νέας πατρίδας συνετέλεσαν και τα Βασιλικά Διατάγματα 9/1833, 28/1845 και 16/1846 «περί αμοιβής των υπέρ πατρίδας αγωνισαμένων και θυσιασάντων». Δόθηκε δηλαδή η δυνατότητα στους Αγωνιστές να υποβάλλουν τα «χαρτιά» τους και να αποκατασταθούν. Λίγοι όμως ήταν αυτοί που ανταποκρίθηκαν στο αίτημα, λιγότεροι κατατάχθηκαν σε μισθολογικούς καταλόγους και ελάχιστοι πήραν μετάλλια και αμοιβές, κυρίως σε μη καλλιεργούμενα εδάφη. Το θέμα αυτό με τις δασικές περιοχές που περιήλθαν ως αμοιβή σε αγωνιστές του 1821 θα μας απασχολήσει σε άλλο Συνέδριο, αν είμαστε καλά.

Επειδή όμως τα αιτήματα των αγωνιστών έμειναν «ανενεργά» το κράτος επανήλθε για να διορθώσει τις αδικίες με το Β.Δ. που δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 112/1865.

Μέσα λοιπόν, απ' τις αιτήσεις των Αγωνιστών και τα υπόλοιπα χαρτιά τους, προβάλλει ένας ανεκτίμητος θησαυρός ιστορικής αλήθειας που οι σύγχρονοι μελετητές και ερευνητές ανακαλύπτουν πλούσια ιστορικά, ιδεολογικά και κοινωνικά στοιχεία.

Έτσι κι εγώ, μελετώντας το παραπάνω υλικό, παρουσιάζω σήμερα στο Συνέδριό μας για τη Φθιωτική Ιστορία, 29 αγωνιστές από την περιοχή των Αγράφων που άφησαν την πατρική τους γη, για την οποία τόσο αγωνίστηκαν, και αναζήτησαν καλύτερη τύχη, κυρίως για τα παιδιά τους, στο φιλόξενο χώρο της Φθιωτικής γης.

Πρόκειται για τους:

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΑΓΡΑΦΙΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ 1821

που μετοίκησαν στο Νομό Φθιώτιδας μετά την Επανάσταση

Α/Α ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	Τόπος καταγωγής	Τόπος μετοικεσίας
1. Αγροφιώτης Μήτρος του Ε.	Άγραφα	Λαμία
2. Αγροφιώτης Μήτρος του Θεολ.	Τιτάϊ (Λαμπερό)	Πέλλα Λοκρίδας (Αταλάντη)
3. Αθανασίου Στέργιος	Άγραφα	Λαμία
4. Αποστόλου Δημήτριος	Καΐτσα Αγράφων	Υπάτη
5. Αποστόλου ή Ματζαβός Γιαννάκης	Καΐτσα Αγράφων	Μπούφιλιανη Σπερχειάδας
6. Βλαχάκης Αθανάσιος	Καΐτσα Αγράφων	Γαροδίκι Σπερχειάδας
7. Βουλιπώτης Νικολ. του Χρ.	Βούληνη	Μπαγέρι Ελάτειας
8. Γκέκας Ζήσης	Άγραφα	Λαμία
9. Γραμματίκας Νικ. του Αναγν.	Κρίκελλο	Καλαπόδι
10. Γραμματίκας Χαρ. του Αναγν.	Κρίκελλο	Ελάτεια
11. Δημητρίου Ανδρέας		
12. Δροσόπουλος Ιωάννης	Νευρόπολη Αγράφων	Καραβίδα Λοκρ.
13. Καρύτσας Γιάννης του Δημ.	Νευρόπολη Αγράφων	Καραβίδα Λοκρ.
14. Κατσαρός Γεώργιος	Καρούτσα Αγράφων	Λαμία
15. Κουτρούμπας Γεώργιος	Άγραφα	Μαυροίλλο
16. Κουτρούμπας ή Ζαχαρόπουλος Δημήτρ.	Άγραφα	Μενδενίτσα
17. Λαγός ή Χαρμπίς Κώστας	Καΐτσα Αγράφων	Νέα Μάκρη Φθ/δας
18. Λιάκος Δημήτριος	π. Αγράφων	Λαμία
19. Μπελέχας Δημήτριος	Καρπενήσι	Λαμία (χωριό Τζαπανελάτες)*
20. Πάλας Κώστας	Δομνίστα	Μακροκώμη
21. Παπαζαχαρίου Γεώργιος	π. Αγράφων	Στύρφακα
22. Παπαϊωάννου Γεώργιος	π. Αγράφων	Σπερχειάδα
23. Παπάς Απόστολος	Νευρόπολη	Μενδενίτσα
24. Πολίτης Ιωάννης	π. Αγράφων	Μενδενίτσα
25. Σαραντζής Αντώνης	π. Αγράφων	Μενδενίτσα
26. Στέφος Ιωάννης	Καΐτσα Αγράφων	Μενδενίτσα
27. Τραγουδάρας Αναγνώστης	Ρεντίνα Αγράφων	Αρχάνι
28. Τριανταφύλλου ή Αμπλιανίτης Δημ.	Άγιος Βλάσης	Μακροκώμη
29. Χρας Ιωάννης	Άμπλιανη	Αμούρι
		Μώλος
	Άμπλιανη	Αγία Μαρίνα Ελάτειας (Δραχιάνι)

* Τζαπανελάτες ή Τσοπανλάτες ή Τσοπανλάτα: Τσιφλίκι τούρκικο το οποίο μετά την Επανάσταση αποδόθηκε στους Αγωνιστές και αργότερα δημιουργήθηκε το χωριό Λυγαριά.

Οι αγωνιστές αυτοί σχεδόν όλοι ήταν στο «νταϊφά», στην ομάδα, του Καραϊσκάκη. Μετά το θάνατό του ακολούθησαν διάφορους οπλαρχηγούς. Δυο (2) πολέμησαν με τον Ν. Κοντογιάννη, ένας (1) με τον Δυοβουνιώτη και δυο (2), για τους οποίους κάνω ιδιαίτερη μνεία, ως είδος μνημόσунου, σήμερα με τον Αθανάσιο Διάκο στη μάχη της Αλαμάνας. Πρόκειται για τον Ανδρέα Δημητρίου και τον Ιωάννη Δροσόπουλο, που κατάγονταν απ' την Νευρόπολη Αγραφών και εγκαταστάθηκαν στα Καραβίδια Λοκρίδας.

Δε θα ήθελα να σας κουράσω περισσότερο, αλλά το θεωρώ υποχρέωση να τονίσω το εύρος της ψυχικής και σωματικής δύναμης αυτών των ανθρώπων που πέρασαν μύρια βάσανα για να μας χαρίσουν την ελευθερία.

Θα μου επιτρέψετε να αναφερθώ στο βιογραφικό ενός Αγωνιστή, του Δημητρίου Αγραφιώτη του Ευαγγέλου.

Από ηλικία 19 χρονών, ακολούθησε τον ξακουστό καπετάνιο Γεώργιο Καραϊσκάκη και κάτω από τις διαταγές του πολέμησε σε πολλές μάχες (Καρπενήσι, Αράχωβα, Δίστομο και αλλού). Στις μάχες έξω απ' την Αθήνα ο Καραϊσκάκης τον προήγαγε στο βαθμό της 25αρχίας (Μπουλουκτζής). Με το σχηματισμό των χλιαρχιών κατατάχθηκε σε αυτές και παρέμεινε μέχρι το 1833.

Μετά το χαμό του Αρχηγού του ακολούθησε, κατά περίσταση, τους Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, Θεοδωράκη Γρίβα, Νικόλαο Κριεζιώτη, Βάσο Μαυροβουνιώτη, Κίτζου Τζαβέλα, Σπυρομήλιο και Δημήτριο Υψηλάντη, πολεμώντας σε πολλές μάχες.

Από τις μάχες αυτές απεκόμισε πολλές πληγές σε διάφορα μέρη του σώματός του, όπως στο λαιμό, στο αριστερό πόδι, την αριστερή ωμοπλάτη και το αριστερό αυτί. Το 1828 στη μάχη της Πέτρας, στην τελευταία μάχη του Αγώνα, κάτω απ' τις διαταγές του Δημ. Υψηλάντη τραυματίστηκε κι έγινε πλέον ανίκανος για δουλειά. *«Ήταν ακριβής, πιστός, ευπειθής και πολεμούσε τους εχθρούς με απαράμιλλο ηρωισμό, έδειχνε ζήλο, γενναιοψυχία και έρωτα προς την πατρίδα»*. Έτσι αναφέρουν οι αρχηγοί του στο πιστοποιητικό που χορήγησαν στη γυναίκα και στις τρεις θυγατέρες του, στις 18-5-1858, και το υπέβαλαν στην Επιτροπή Εκδουλεύσεων μαζί με άλλα πιστοποιητικά.

Η Επιτροπή τον κατέταξε μόνο στην Γ' τάξη των Στρατιωτών, επειδή φαίνεται πως δεν είχε προστάτες. Αντίθετα άλλους τους κατέταξε στην τάξη των Υπαξιωματικών ή Αξιωματικών, αν και είχαν λιγότερη συμμετοχή στον Αγώνα.

Τέλος ο Αγραφιώτης αυτός, ο Δημήτριος, είναι ο γνωστός Μήτρος Αγραφιώτης, ο έμπιστος του Καραϊσκάκη που αναφέρεται και στη διαθήκη του, που συνέταξε ο καπετάνιος του λίγες ώρες πριν πεθάνει.

Επαναλαμβάνω τις τελευταίες επιθυμίες του μεγάλου αρχηγού, όπως τις κατέγραψε η γραφίδα του Κασομούλη. *«Εις τον νιόν μου»*, *«γύρισε το κοίταξε, δάκρυσε και είπε»*, *«αφήνω το τουφέκι μου, την Βασιλικήν, τα πλούτη όπου*

απέκτησα από μικρό παιδί είναι αυτό. Τας θυγατέρας μου, τα οποία είναι ανήλικα και αδύνατον να κυβερνηθούν, τας αφιερώνω εις την προστασίαν σας. Εξ (6) χιλιάδες γρόσια, από τις 44 χιλιάδες γρόσια που είναι στο κεμέρι του Μήτρον (Αγραφιώτη) και να ταις μοιράσετε και εις τους λοιπούς όπου είναι διαχωρισμένοι εις οχυρώματα της Ρούμελης».

«Άρχισαν πάλι τα κλάυματα και αυτοί οι δύο Δημήτριοι, Σκυλοδημάκης και Μήτρος Αγραφιώτης, επιστήθιοί του».

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ
Συμέλα Τουμανίδου - Πατσινακίδου
φιλόλογος

ΘΕΜΑ

*Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων
του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα*

Θέλω θερμά να συγχαρώ και να ευχαριστήσω το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού Λαμίας, που μου έδωσε την ευκαιρία να μιλήσω για την κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα και να ευχηθώ το Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας να γίνει επιτυχημένος θεσμός.

Με την εργασία μου αυτή γίνεται πραγματικότητα μια παλιά μου επιθυμία να καταγράψω την ιστορία των συμπατριωτών μου Ελλήνων Ποντίων, που εγκαταστάθηκαν στη Φθιώτιδα.

Στην προσπάθειά μου για την ανεύρεση, τη συγκέντρωση και καταγραφή του ιστορικού υλικού, υπάρχουν οπωσδήποτε ελλείψεις και παραλείψεις. Κάποια στοιχεία ίσως να αλλάξουν, όταν ολοκληρωθεί η έρευνα.

Στη συλλογή του ιστορικού υλικού ανακάλυψα ένθερμους φιλοπόντιους εντός και εκτός Λαμίας, οι οποίοι με συγκινητικό τρόπο με βοήθησαν και με συμπαραστάθηκαν. Τους ευχαριστώ και δημόσια μέσα από την καρδιά μου.

Η εργασία μου αυτή ας είναι ένα κέντρισμα και ένα ξεκίνημα για όσους θελήσουν να τη συνεχίσουν, να τη συμπληρώσουν και να την αξιοποιήσουν.

Βασική πηγή της εργασίας μου είναι το έργο του Πόντιου διανοούμενου και πολιτικού, αείμνηστου και αοίδημου Ισαάκ Λαυρεντίδη, το οποίο συμπεριλαμβάνεται σε αρκετούς τόμους του «*Αρχείου του Πόντου*». (τομ.29ος, 31ος, παράρτημα 15).

Επίσης η εργασία του κ. Κώστα Γαλλή, ιατρού, πρώην βουλευτή, καταχωρισμένη στα «*Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*» τομ. 7ος 1996 με τίτλο «*Μια αποτυχημένη εγκατάσταση Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου ως και των Ισραηλιτών το 1900 στο Δαουνκλή (Ξυνιάδα)*», και το βιβλίο του κ. Ζαχαρία Πράπα, δασκάλου, συγγραφέα «*Ξυνιάδα Δομοκού Ν. Φθιώτιδας "Δαουνκλί"*» (Ιστορία-Πολιτισμός-Ήθη και έθιμα) και πλούσια βιβλιογραφία Ποντίων κυρίως συγγραφέων. Τους ευχαριστώ πολύ.

Ευχαριστώ θερμά και τους συμπατριώτες μου, οι οποίοι με τις ζωντανές μαρτυρίες τους συνέβαλαν, ώστε να προχωρήσει η εργασία.

Η ιστορική μου έρευνα δεν ολοκληρώθηκε, συνεχίζεται.

Προτού να αναφερθώ στο θέμα μου, θα γράψω μερικά στοιχεία για τον τόπο όπου έζησε και μεγαλούργησε ο ποντιακός Ελληνισμός· επίσης για τη μυθολογία του, την πολιτιστική του επίδραση σε αλλοεθνείς λαούς του Καυκάσου με τους οποίους έζησε, ακόμη για την ιστορία και τις μετοικεσίες του.

Γεωγραφία

Σύμφωνα με πληροφορίες που μας δίνουν οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, ο Ξενοφώντας ο Αθηναίος στο έργο του «*Κύρου Ανάβαση*», ο Απολλόδωρος ο Αθηναίος στο έργο του «*Βιβλιοθήκη Ι*» και ο μεγάλος γεωγράφος της αρχαιότητας Στράβων, ο οποίος καταγόταν από την Αμάσεια του Πόντου, στα έργα του «*Γεωγραφικά*» και «*Ελλάς και η Μ. Ασία*», ο Πόντος εκτείνεται από τα νότια παράλια του Ευξείνου Πόντου προς την ενδοχώρα με νότιο σύνορό του τη δυτική όχθη του Ευφράτη ποταμού, ανατολικό σύνορό του το Φάση ποταμό και δυτικό του σύνορο τον Άλυ ποταμό. Έχει έκταση 70.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, δηλαδή είναι μεγαλύτερος από τη μισή Ελλάδα. Στην πραγματικότητα η έκτασή του ήταν πολύ μεγαλύτερη, αφού οι Έλληνες του κυριαρχούσαν σε όλα τα παράλια του Ευξείνου Πόντου, στην αρχαία Ταυρική χερσόνησο, τη σημερινή Κοιμαία και σε μεγάλες περιοχές του Καυκάσου.

Ο Καύκασος είναι μια μεγάλη ορεινή περιοχή που εκτείνεται από βορρά προς νότο σε μήκος 1280 χιλιομέτρων, ανάμεσα στις δυο θάλασσες, τον Εύξεινο Πόντο και την Κασπία θάλασσα. Μεγάλες περιοχές του Καυκάσου ήταν ελληνικές χιλιάδες χρόνια πριν κυριαρχήσουν σ' αυτές οι Ρώσοι.

Μυθολογία

Πολλά μυθολογικά στοιχεία μαρτυρούν για την ελληνικότητα του Πόντου και του Καυκάσου.

- Ο Δίας για να τιμωρήσει τον Προμηθέα, γιατί πήρε το πυρ από τον Όλυμπο και το έδωσε στους ανθρώπους, τον έδεσε στον Καύκασο.¹⁻²

- Στον Καύκασο έφθασε και ο Ηρακλής, για να λύσει το δέσμιο Προμηθέα³.

- Στην Ταυρίδα υπήρχε το ιερό της Αρτέμιδος, όπου ιερουργούσε η Ιφιγένεια⁴.

- Στην Ταυρίδα έφθασαν ο Ορέστης και ο Πυλάδης, για να πάρουν το ξόανο (ξύλινο άγαλμα) της θεάς Αρτέμιδος.

- Στην Κολχίδα κατευθύνονταν ο Φρίξος και η Έλλη ανεβασμένοι στο φτερωτό κριάρι.

- Στην Κολχίδα κατευθύνθηκε και ο Ιάσωνας με τους Αργοναύτες του⁵.

Ο άξενος, άγριος και τρικυμιώδης Πόντος, από τους Έλληνες έγινε Εύξεινος (φιλόξενος) και μεταβλήθηκε σε «*λίμνη ελληνική*», όπως γράφει ο Χρυσάνθος, Μητροπολίτης Τραπεζούντας.

Αργότερα από τους Μογγόλους και Τατάρους ονομάστηκε «*Μέλας Πόντος*» και από τους ξένους προφέρθηκε «*Μαύρη θάλασσα*».

Πολιτιστική επίδραση⁶

Η πολιτιστική επίδραση που άσκησαν οι Έλληνες του Πόντου στους λαούς του Καυκάσου είναι πολύ μεγάλη και το δείχνουν οι εκατοντάδες ελληνικές λέξεις που υπάρχουν στις γλώσσες των λαών του Καυκάσου. Ονόματα προσώπων: Ιάσων, Νέστωρ, Τηλέμαχος, Πλάτων, Αριστοτέλης, Αλέξανδρος, Λεωνίδα, Διομήδης, Απόλλων, Αρίσταρχος κ.ά.

Τα ονόματα των ημερών της εβδομάδας: Κυριακή=Ζεύς, Δευτέρα=Άρης κ.λ.π. Ονόματα βουνών, ποταμών, λιμανιών, πόλεων, χωριών είναι ελληνικά. Βατούμ=ο βαθύς λιμνή των αρχαίων Ελλήνων, Σταυρούπολη, Συμφερούπολη, Σεβαστούπολη κ.λ.π.

Τα ευρήματα των ανασκαφών είναι πάμπολλα. Ελληνικά νομίσματα, κοσμήματα, αγγεία και άπειρες ελληνικές επιγραφές. Πολλές εκκλησίες είναι χτισμένες από ελληνικά χέρια, πολλές εικόνες, πραγματικά αριστουργήματα, είναι ζωγραφισμένες από ελληνικά χέρια, όπως μαρτυρεί η βυζαντινή γραφή τους.

1. Αισχύλου «*Προμηθεύς Πυρφόρος*».

2. Αισχύλου «*Προμηθεύς Δεσμώτης*».

3. Αισχύλου «*Προμηθεύς Ανόμενος*».

4. Ευρυπίδου «*Ιφιγένεια η εν Ταύροις*».

5. Ευρυπίδου «*Μήδεια*».

6. «*Αρχαίον Πόντου*» (τόμ. 31ος. Ισαάκ Λαυρεντίδη («*Μετοικεσία Καυκασίων 1885-1907*» σελ. 401).

Ιστορία

Η ελληνική Ιστορία στον Πόντο αρχίζει τον 8ο αιώνα π.Χ. όταν οι Έλληνες της Μιλήτου ίδρυσαν στα νότια παράλια του Ευξείνου Πόντου την Ηράκλεια και τη Σινώπη και η Σινώπη με τη σειρά της ίδρυσε την Κερασούντα, τα Κοτύωρα, της Τραπεζούντα.

Η Τραπεζούντα ιδρύθηκε το 756 π.Χ. (ενώ η Ρώμη το 753 π.Χ.) και εξελίχθηκε σε μητρόπολη του ποντιακού ελληνισμού και σε μεγάλο εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο.

Οι Αθηναίοι αργότερα ίδρυσαν την Αμισό (τη σημερινή Σαμψούντα).

Την ελληνικότητα του Πόντου και το υψηλό ελληνικό φρόνημα των κατοίκων του των παραλιακών πόλεων φανερώνει και το περιστατικό με τον Ξενοφώντα και τους μυρίους του. Περιγράφεται στην «*Κύρου Ανάβαση*»: «*Κατεβαίνοντας το όρος Θήγη και επισκεπτόμενοι τις πόλεις Κοτύωρα, Σινώπη, Ηράκλεια κ.ά. παντού γνώρισαν τη ζεστή ελληνική φιλοξενία και παντού συνεόρτασαν με φαγοπότη, χορούς και αγώνες*».

Το 325 π.Χ. ο Μ. Αλέξανδρος συνεχίζοντας την πορεία του στον Καύκασο εγκατέστησε στην Ιβηρία, τη σημερινή Γεωργία 10.000 Μακεδόνες του μαζί με εκατοντάδες οικογένειες Ελλήνων του Πόντου, οι οποίες τον ακολούθησαν οικειοθελώς.

Στην περιοχή της Μαριούπολης μέχρι σήμερα υπάρχει χωριό με το όνομα Μακεδονία, εις ανάμνηση των Μακεδόνων, των πρώτων οικιστών του⁷.

Το 301 π.Χ. ο Πόντος γίνεται βασιλείο με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα. Είναι η εποχή των Μιθριδατών, Περσών σατραπών πλήρως εξελληνισμένων. Επί Μιθριδάτου του ΣΤ', του Ευπάτορος, (η μητέρα του ήταν Ελληνίδα, ο ίδιος μιλούσε, λέγεται, τις 22 γλώσσες των κατεχομένων από αυτόν λαών), στους πολέμους του κατά των Ρωμαίων, τους γνωστούς μιθριδατικούς, καταλύθηκε το 64 π.Χ. το βασιλείο του Πόντου και ο Πόντος έγινε Ρωμαϊκή επαρχία.

Επί αυτοκράτορος Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.) και επί Μ. Κωνσταντίνου (306-337 μ.Χ.) ο Πόντος είχε πολύ σπουδαία θέση στο Ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ο Πόντος γίνεται «θέμα» της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και επί Ιουστινιανού η Τραπεζούντα ήταν στρατιωτικό, πνευματικό και οικονομικό κέντρο του Πόντου.

Στην Τραπεζούντα ο Ιουστινιανός κατασκεύασε τείχη, υδραγωγείο, ναούς, το λιμάνι, κ.λπ.

Ο αυτοκράτορας Ηράκλειος (610-641 μ.Χ.) την Τραπεζούντα είχε ορμητήριό του στις επιχειρήσεις του κατά των Περσών. Όταν ελευθέρωσε τις περιοχές του Καυκάσου από τους Πέρσες, για να εξασφαλίσει την κατοχή τους εγκατέστησε με τη θέλησή τους χιλιάδες οικογένειες Ελλήνων του

7. Θ.Γ. Παναγιωτίδη «*Ο εν Ρωσία ελληνισμός*», σελ.13

Πόντου, κυρίως μεταλλορύχων από την Αργυρούπολη (Κιουμουσχανέ), στον Αχταλά, περιοχή Τιφλίδας. (Η Τιφλίδα είναι η πρωτεύουσα της Γεωργίας).

Αυτή είναι η πρώτη μετοικεσία Ελλήνων του Πόντου, που έγινε εκούσια, οι άλλες έξι, που ακολούθησαν, έγιναν ακούσια.

Το 1204 οι Φράγκοι της 4ης Σταυροφορίας κατέλαβαν την Κων/πολη.

Οι Κομνηνοί, με πρώτον τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό, ίδρυσαν την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας. Επί των Κομνηνών η πνευματική ανάπτυξη του Πόντου υπήρξε πολύ μεγάλη.

Μας δίδουν σχετικές πληροφορίες ο λόγιος Βησσαρίων ο Τραπεζούντιος στο έργο του «*Εγκώμιον Τραπεζούντος*», ο Ιωάννης Ευγενικός, ο Χωνιάτης, λόγιος Κωνσταντινουπόλιτης και ο Falmerayer.

Εδώ να σημειώσουμε ότι επί των Κομνηνών, μέσα 13ου αιώνα, οι Γενοβάτες και οι Βενετοί αποκτούν εμπορικούς σταθμούς στην Τραπεζούντα και διεξάγουν εμπόριο με τη Μογγολία και την Κίνα.

Η συμπεριφορά τους προς τους Έλληνες ήταν ταπεινωτική και πιεστική.

Η ζωή της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας κράτησε 257 χρόνια.

Στις 15 Αυγούστου 1461, 8 χρόνια μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, έπεσε και η Τραπεζούντα στα χέρια του Μωάμεθ Β΄, επί Δαυίδ Κομνηνού, τελευταίου Αυτοκράτορα Τραπεζούντας.

Έτσι αρχίζει η μακρά σκοτεινή νύχτα της σκλαβιάς του Πόντου.

Οι Πόντιοι εξοντώνονται και εξισλαμίζονται. Όσοι μπορούν φεύγουν στα πιο απρόσιτα μέρη του Πόντου, κυρίως προς τα μεγάλα Μοναστήρια της Παναγίας Σουμελά, του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, του Αγίου Ιωάννου Βαζελώνα κ.ά. ή προς τον Καύκασο, τη νότια Ρωσία, τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, τη Μ. Ασία και λιγότερο προς τον Ελλαδικό χώρο.

Έφευγαν οι Έλληνες του Πόντου για να γλυτώσουν τη σφαγή και την ατίμωση των Τούρκων. Συνέπεια οι μετοικεσίες, οι ομαδικές μεταναστεύσεις τους.

Μετοικεσίες

Η πρώτη μετοικεσία έγινε επί του Ηρακλείου (610-641) και ήταν εκούσια.

Η δεύτερη έγινε αμέσως μετά την Άλωση της Τραπεζούντας, 15-8-1461. Δεκάδες χιλιάδες Έλληνες έφυγαν από τον Πόντο, έτσι μειώθηκε σημαντικά ο Ελληνισμός του.

Η τρίτη μετοικεσία έγινε το 1806, όταν οι Ντερεμπέηδες, τοπικοί άρχοντες, Λαζοί κυρίως και Τάταροι, επειδή δυσαρεστήθηκαν από την Οθωμανική κυβέρνηση στρατολόγησαν τους υπηκόους τους και επιτιθέμενοι κατά των παραλιακών πόλεων και χωριών του Πόντου από τη Ριζούντα μέχρι τη Σαμψούντα, έκαιγαν, κατέστρεφαν, ερήμωναν και σκότωναν. Εξανάγκασαν έτσι τους Έλληνες να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να καταφύγουν στη Ρωσία.

Η τέταρτη μετοικεσία των Ελλήνων του Πόντου στον Καύκασο έγινε το 1821 με την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης κατά των Τούρκων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην ελληνική επανάσταση συμμετείχαν όχι μόνον οι πρωτοπόροι Υψηλάντηδες, ποντιακής καταγωγής, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ο οποίος ξεκίνησε την ελληνική επανάσταση από τις Παραδουνάβιες χώρες και ο αδελφός του Δημήτριος, ο οποίος τεράτισε την επανάσταση νικηφόρα με την τελευταία μάχη που έδωσε στην Πέτρα της Βοιωτίας το Σεπτέμβριο του 1829, αλλά και άλλοι Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι αγωνίσθηκαν στην Ήπειρο, τη Στερεά και την Πελοπόννησο υπό τις διαταγές του Ι. Μακρυγιάννη, του Χατζηκοσμά Μπαϊρακτάρη, του Ράδοβιτς Μαυροβουνιώτη κ.ά.⁸

Τότε ο Σουλτάνος έδωσε εντολή να εξοντωθεί ο Ελληνισμός του Πόντου για αντίποινα.

Ο Ντερέμπεης της Τραπεζούντας, Οσμάν πασάς Σατήρζατε, αλλά και άλλοι, προστάτεψαν τον Ελληνισμό και δεν επέβαλλαν αντίποινα.

Αλλά και κατά τους τρεις ρωσοτουρκικούς πολέμους 1828-1832, οι οποίοι ακολούθησαν την ελληνική επανάσταση, οι Έλληνες του Πόντου υπέστησαν απερίγραπτα μαρτύρια. Σας μεταφέρω, μεταγλωτισμένη, την περιγραφή του Πανάρετου Τοπαλίδη από το έργο του «Ο Πόντος ανά τους αιώνες», Δράμα 1927, την οποία μνημονεύει και ο Ισαάκ Λαυρεντίδης⁹: «*Τα τουρκικά στρατεύματα, που ξεκινούσαν από τις έδρες τους, μετέβαιναν στο μέτωπο του Κανκάσου πεζή, ελλείπει άλλων μέσων. Διάνυαν εκατοντάδες χιλιόμετρα μετά από πεζοπορία πολλών ημερών.*

Τη νύχτα διανυκτέρευαν κατά προτίμηση σε ελληνικές πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά. Εκεί επειδή, πολλές φορές, η παροχή στέγης και τροφής δεν τους ικανοποιούσε, ήγειραν τερατώδεις απαιτήσεις.

Αρπάζαν τα υπάρχοντα των ιδιοκτητών, αγγάρευαν τα υποζύγια τους και για να καλοπερνούν έσφαζαν τα πρόβατα και τις αγελάδες τους, εσκότωναν τους οικοδεσπότες τους, εμαστίγωναν και ταλαιπωρούσαν τους Έλληνες, εις τα σπίτια των οποίων, όταν έφενγαν αυτοί κατέφθαναν άλλοι το βράδυ και αυτό συνεχιζόταν καθ' όλη τη διάρκεια των τριών ρωσοτουρκικών πολέμων.

Οι δυστυχείς Έλληνες αναγκάζονταν να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους, τα υπάρχοντά τους και να καταφεύγουν οικογενειακώς στα δάση και άφηναν στα χωριά τους γέροντες για τη φύλαξη των σπιτιών τους και την εξυπηρέτηση των στρατιωτών. Εκτός των άλλων δεινοπαθημάτων αγγαρευόνταν οι Έλληνες να μεταφέρουν και τα πολεμοφόδια μέχρι το μέτωπο, ακόμη και τα τηλεβόλα, τα οποία έσυραν σε άβατες ατραπούς, μέσα από δάση, χαράδρες και μέχρι τις κορυφές του όρους Παρναύδου, επί βδομάδες και μήνες. Έσυραν τα τηλεβόλα σαν υποζύγια μέχρι τη γραμμή του μετώπου και οι φρουροί, που συνόδευαν τα

8. Οδ. Λαμψίδου «Έλληνες Πόντιοι εις την εθνεγερσίαν του 1821» «Αρχαίον Πόντου» τόμος 33ος.

9. Ισαάκ Λαυρεντίδη: «Αρχαίον Πόντου» παράρτημα 15 σελ.11.

τηλεβόλα, είχαν μακροές ράβδους (βουκέντρες) με τις οποίες εκέντριζαν αυτούς που έσυραν τα τηλεβόλα, για να εξαναγκασθούν να τα σύρουν ταχύτερα, εξαντλώντας όλες τις δυνάμεις τους. Και έσυραν οι δυστυχείς και το αίμα έτρεχε από τους μηρούς τους στα παπούτσια τους και επότιζε τις διαβάσεις. Έτσι τα τηλεβόλα από την Τραπεζούντα εσύρονταν επάνω στην απότομη, σχεδόν κάθετη ανάβαση του όρους Καρά-Καπάν μέχρι την κορυφή του, ύψους 2.500 μέτρων.

Οι ομοεθνείς μας δεν μπορούσαν ούτε να δυσανασχετούν ούτε να γογγύζουν, για την τόσο μεγάλη σκληρότητα και αγριότητα, γιατί θα τους κατακρεουργούσαν επί τόπου.»

Μπροστά σ' αυτήν την απελπιστική κατάσταση οι Έλληνες πολλών περιοχών του Πόντου, αμέσως μετά την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων, με κάθε θυσία προσπαθούσαν να φύγουν από τον Πόντο. Τότε στη διάρκεια του πρώτου ρωσοτουρκικού πολέμου (1828-1829), έφυγαν 90.000 Έλληνες Πόντιοι προς τον Καύκασο και τη νότια Ρωσία κυρίως.

Καταλαβαίνουμε πόσοι άλλοι έφυγαν στους άλλους δυο ρωσοτουρκικούς πολέμους που ακολούθησαν.

Η πέμπτη μετοικεσία (ομαδική μετανάστευση) Ελλήνων από τον Πόντο στη Ρωσία έγινε μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο (1856-1866). 60.000 έφυγαν από διάφορες περιοχές του Πόντου και εγκαταστάθηκαν σε διάφορες περιοχές της Ρωσίας.

Η έκτη μετοικεσία Ελλήνων του Πόντου στη Ρωσία έγινε κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο 1876, ο οποίος διήρκεσε μέχρι το 1884. Κατά την επταετία του πολέμου η μετανάστευση πήρε χαρακτηρισμό φυγής. Έφυγαν τόσο πολλοί Έλληνες από τον Πόντο, με συνέπεια ο Πόντος σχεδόν να ερημωθεί.

Για πρώτη φορά ανατράπηκε η πληθυσμιακή υπεροχή του ελληνικού πληθυσμού. Για παράδειγμα να αναφέρω ότι στην επαρχία Θεοδοσιουπόλεως (Ερζερούμ) έμεινε μόνον το 1/10 του ελληνικού πληθυσμού.

Η έβδομη ομαδική μετανάστευση, η οποία είναι και η τελευταία, έγινε με το τέλος του Α' παγκοσμίου πολέμου (1918) και μετά την κομμουνιστική επανάσταση (Νοέμβριος 1917). Αποτέλεσμα να υποχωρήσουν τα ρωσικά στρατεύματα που κατείχαν τον ανατολικό Πόντο από το 1916. Μαζί τους έφυγαν 60.000 Έλληνες του Πόντου και του Καρς, αφού εγκατέλειψαν τις οικίες τους και τις περιουσίες τους επειδή φοβήθηκαν τα αντίποινα των Τούρκων, γιατί είχαν εκδηλωθεί υπέρ των Ρώσων. Οι Τούρκοι καταλάμβαναν τις περιοχές που εκκένωναν τα ρωσικά στρατεύματα.

Συνολικά ο πληθυσμός των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων, που κατέφυγαν μέχρι το 1914 στη Ρωσία, ανερχόταν σε 650.000 άτομα¹⁰.

Οι Έλληνες αυτοί συγκροτούσαν συμπαγείς κοινότητες με ελληνικά σχολεία, με ελληνικές εκκλησίες, με Έλληνες δασκάλους και ιερείς.

10. Πανάρετος Τοπαλίδης «Ο Πόντος ανά τους αιώνες».

Αλλά ας έλθουμε στα γεγονότα που αφορούν την εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου στη Φθιώτιδα. Καίτοι δεν πρόκειται για την εγκατάσταση προσφύγων, έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον να το αναφέρουμε.

Το 1881, όταν ενσωματώθηκε η Θεσσαλία στην ελεύθερη Ελλάδα, ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κουμουνδούρος κάλεσε τους Έλληνες Ποντίους του Καυκάσου να εγκατασταθούν στην αραιοκατοικημένη, λόγω αποχώρησης του τουρκικού πληθυσμού, Θεσσαλία και να λάβουν εύφορες ακαλλιέργητες εκτάσεις. Ζητούσε κυρίως φυτευτές και καλλιεργητές καπνού, για να διδάξουν την καπνοκαλλιέργεια στους Θεσσαλούς.

Όμως ο Αλέξ. Κουμουνδούρος το Δεκέμβριο του 1881 έχασε τις εκλογές και το Φεβρουάριο του 1883 πέθανε. Η υπόθεση των Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου έμεινε εκκρεμής.

Το 1894 ο πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης, ο οποίος επί 20 χρόνια (1875-1895) κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή της χώρας και ο οποίος αναδιοργάνωσε και ανασυγκρότησε τη χώρα, κάλεσε τους Έλληνες Ποντίους του Καυκάσου να εγκατασταθούν στην ελεύθερη πατρίδα *«όπου τους αναμένουν η στοργή της πατρίδος των και ανεκμετάλλετοι επιδεικτικά καλλιεργείας χέρσοι εκτάσεις. Εκ του προϊόντος της καλλιεργείας των οποίων, ιδία του καπνού, θα ζουν εν ανέσει οι ίδιοι, αλλά και την εθνικήν οικονομίαν του Έθνους των θα ενισχύσουν»*. Αλλά το 1895 ο Χαρ. Τρικούπης έχασε τις εκλογές και το 1896 πέθανε. Η εκκρεμότης παρέμεινε.

Οι Έλληνες Πόντιοι του Καυκάσου έστειλαν τρεις διαδοχικές επιτροπές για να εξακριβώσουν την κατάσταση στην Ελλάδα. Γύρισαν όλες απογοητευμένες.

Δεν υπήρχε κατ' αρχάς νομοθετικό πλαίσιο, που να κατοχυρώνει την δωρεάν ή επί πιστώσει παραχώρηση δημοσίων εκτάσεων. Υπήρχαν μόνον οι αγαθές προθέσεις του πρωθυπουργού, οι οποίες οδήγησαν τους Έλληνες Ποντίους του Καυκάσου, που τις πίστεψαν, σε κόλαση ταλαιπωριών, κρατικής εγκατάλειψης, κοινωνικής αναληθσίας, πείνας, γύμνιας και θανάτου.

Το 1898 οι Έλληνες Πόντιοι του Καυκάσου, οι οποίοι εφλέγοντο από τον πόθο να ζήσουν στην ελεύθερη πατρίδα τους την Ελλάδα, στέλνουν στην Ελλάδα τέσσερεις αντιπροσώπους τους από διάφορες περιοχές του Καυκάσου να διαλέξουν και να αγοράσουν ένα κατάλληλο κτήμα για την εγκατάστασή τους. Η επιτροπή επέλεξε το κτήμα του Δαουκλή (τη σημερινή Ξυνιάδα), το οποίο ανήκε στην Οθωμανίδα Φατμέ Ζεχά χανούμ, κόρη του Σουκρή εφέντη, η οποία πήρε δάνειο 370.000 δραχ από την Τράπεζα της Ηπειροθεσσαλίας, με υποθήκη το κτήμα αυτό. Δεν μπόρεσε όμως να αποπληρώσει το δάνειο και η Τράπεζα έβγαλε σε πλειστηριασμό το κτήμα και το αγόρασε η ίδια η Τράπεζα. Αφού το αξιοποίησε για μικρό χρονικό διάστημα, το πούλησε στο βουλευτή Ναυπάκτου Γεώργιο Πλατανιώτη.

Ο Γ. Πλατανιώτης επί 25 χρόνια έζησε στο εξωτερικό και ασχολήθηκε με

επιτυχημένες γεωργικές επιχειρήσεις στη Βεσσαραβία και τη νότια Ρωσία. Εκεί γνώρισε τους εργατικούς και πρωτοπόρους Έλληνες Ποντίους καλλιεργητές.

Αφού ο Γ. Πλατανιώτης πούλησε τα κτήματα που είχε στη Βεσσαραβία και τη νότια Ρωσία, αγόρασε από την τράπεζα της Ηπειροθεσσαλίας το κτήμα του Δαουκλή (Ξυνιάδας).

Όταν η Επιτροπή πληροφορήθηκε ότι το κτήμα πουλήθηκε, επέστρεψε άπρακτη στον Καύκασο.

Ο Γ. Πλατανιώτης όταν έμαθε το λόγο του ερχομού της Επιτροπής των ομογενών μας του Καυκάσου στο Δαουκλή, με δημοσιεύματά του στις ελληνικές εφημερίδες του Καυκάσου καλούσε τους ομοεθνείς μας του Καυκάσου να έρθουν να εργασθούν στο Δαουκλή (Ξυνιάδα) και αυτός θα τους πρόσφερε έτοιμες κατοικίες, γη, βόδια, αγροτικά εργαλεία, σπορά και τροφή μέχρι τη νέα εσοδεία 1901.

110 οικογένειες Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου, αφού πούλησαν τις περιουσίες τους και ό,τι δεν μπορούσαν να μεταφέρουν, ξεκίνησαν για το κτήμα του Δαουκλή (Ξυνιάδα).

Είναι η πρώτη εγκατάσταση Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου στη Φθιώτιδα. Δεν είναι εγκατάσταση προσφύγων, επειδή όμως έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον θα την περιγράψουμε. Η πρώτη αυτή εγκατάσταση υπήρξε πολύ ατυχής, ατυχεστάτη και είχε σαν αποτέλεσμα την εξόντωση πολλών από αυτούς.

25 οικογένειες κατόπιν υποδείξεως¹¹, κατέβηκαν στην Κρήτη, όπου βρήκαν αδελφική υποδοχή, δωρεάν κατοικία, τροφή και εργασία με αμοιβή 7, 8 και 9 γρόσια και την διαβεβαίωση μόλις θα είναι σε θέση η Κρητική Πολιτεία, δια νόμου θα τους δώσει καλλιεργήσιμη γη.

Όταν ο Γ. Πλατανιώτης έμαθε για τις 25 οικογένειες, που πήγαν στην Κρήτη, στέλνει αμέσως τον αντιπρόσωπό του Ι. Μηγιάκη στην Κρήτη, ο οποίος Μηγιάκης τους έδωσε έντυπες προσκλήσεις για το Δαουκλή (Ξυνιάδα) και τους υποσχόταν *«έτοιμη λιθασβεστόκτιστη κατοικία, ελαφρά άμαξα, σιδερένια γεωργικά εργαλεία, βόδια, 1 στρέμμα γης δωρεάν εις λαχανόκηπον, 1 στρέμμα γης δωρεάν εις άμπελον, γην καλλιεργήσιμον, σποράν και δωρεάν διατροφή μέχρι της καινούργιας εσοδείας (1901)»*.

Οι 25 οικογένειες φιλότιμα σκεπτόμενες δεν ήθελαν να επιβαρύνουν τους φιλόξενους κρητικούς αδελφούς και δέχθηκαν τις προτάσεις του Γ. Πλατανιώτη και ενημέρωσαν τον Υπουργό Εσωτερικών Κούνδουρο. Το ίδιο έκανε και ο Ι. Μηγιάκης εκ μέρους του Πλατανιώτη.

Με σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Κούνδουρου και με έξοδα του Δημοσίου οι 25 οικογένειες των ομογενών Καυκασίων έφθασαν στο Δαουκλή

11. Ο Παν. Ακρίτας, πλούσιος Πόντιος από το Αικατερινοδάρ, μέλος της Επιτροπής των τεσσάρων Καυκασίων που ήρθε το 1898 στην Ελλάδα είναι αυτός που υπέδειξε.

(Ξυνιάδα). Εκεί αντί να τους περιμένουν οι έτοιμες λιθασβεστόκτιστες κατοικίες, τους έριξαν σε μια μάντρα γεμάτη κοπριές, όπου είχαν αρρωστήσει και ψοφήσει 50 βόδια που έφερε από τη Ρωσία ο Γ. Πλατανιώτης. Τα οστά τους ακόμη κείτονταν σε σωρούς γύρω από τη μάντρα. Η εξαπάτηση των ομοεθνών μας από τον Καύκασο ήταν φοβερή.

Η εγκατάσταση των 55 οικογενειών των ομοεθνών μας Καυκασίων ήταν τρισεχειρότερη. Τους έριξαν άστεγους σε τόπο άνυδρο. Δεν είχαν πόσιμο νερό, πίνανε θολά και ακάθαρτα νερά. Ο τόπος είχε κλίμα βαρύ και νοσηρό, την ημέρα βασανίζονταν από τον καύσωνα και το βράδυ πάγωναν.

Οι υπόλοιπες 30 οικογένειες, όταν πληροφορήθηκαν την κακή εγκατάσταση των 80 οικογενειών που προηγήθηκαν, με κανένα τρόπο δεν ήθελαν να πάνε στο Δαουκλή (Ξυνιάδα). 13 οικογένειες πήγαν στον Αλμιυρό Βόλου και 17 μείνανε στη Λαμία. Από αυτές 13 οικογένειες, με δικά τους χρήματα, επέστρεψαν αμέσως στον Καύκασο. 14 οικογένειες φέρνοντας πολύ βαρειά την εξαπάτηση που υπέστησαν από τον Γ. Πλατανιώτη, με δικά τους χρήματα πήγαν στο χωριό Αλχανή, αγόρασαν βόδια, γεωργικά εργαλεία, σπόρο και ανασκουμπώθηκαν στη δουλειά, όμως είχαν αρρωστήσει στο Δαουκλή κυρίως από ελονοσία και πέθαιναν. Οι 10 οικογένειες από αυτές με δικά τους χρήματα επέστρεψαν στον Καύκασο.

Παρά την τραγική κατάσταση, διάφορες εφημερίδες με υποβολιμαία δημοσιεύματα εγκωμιάζαν τον Γ. Πλατανιώτη, γιατί δημιούργησε τέσσερα χωριά στην περιοχή του Δαουκλή: την Ξυνία, τον Άγιο Γεώργιο, την Κορομηλιά και την Κανκασία, των οποίων έκαμε τα εγκαίνια. «...εποίησε μέγα άλμα προόδου μεριμνήσας να ασφαλίσει προ παντός την ευζωίαν των γεωργών του και καταθέσας τοιούτω τρόπω τον θεμέλιον λίθον της επί τα κρείτω τροπής του βίου των εν Θεσσαλία γεωργών».

Η πραγματικότητα ήταν ότι ο Γ. Πλατανιώτης αξίωσε από τους Καυκάσιους να χτίσουν μόνοι τους τις κατοικίες τους, να αγοράσουν με δικά τους χρήματα τα αροτριώντα ζώα και όλα όσα υποσχέθηκε και την παραγωγή που θα παίρνανε από την καλλιέργεια θα την μοιράζονταν σε δυο ίσα μέρη με τον αφέντη.

«Αυτή είναι σκλαβιά», απάντησαν οι Καυκάσιοι.

Μεταφέρω εδώ από την εργασία του κ. Κώστα Γαλλή καταχωρισμένη στα *«Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού»* τόμος 7ος, τον τίτλο μόνον, ο οποίος όμως λέει πολλά, ενός δημοσιεύματος της εφημερίδας *«Πανθεσσαλική»* του Βόλου, της 5ης Ιουλίου 1900. *«Οι Καυκάσιοι εν Δαουκλή»* (Αι υποσχέσεις του κ. Πλατανιώτου. Οι άνθρωποι οι ομογενείς πεινώσι, μαστιγώνονται και κακοποιούνται). Παραλείπω το κείμενο, για την οικονομία του χώρου. Η απάντηση των ανθρώπων του Πλατανιώτη στο δημοσίευμα ήταν κυνική.

Στο Δαουκλή οι άρρωστοι δούλευαν με ημεροκάματο και έπαιρναν αντίτιμο της εργασίας τους αλεύρι, κατάμαυρο από το δαυλίτη. Όταν δεν

μπορούσαν να εργασθούν στερούνταν και αυτό το αλεύρι. Για να εξασφαλίσουν το ψωμί τους πουλούσαν τα κοσμήματα που έφεραν μαζί τους, τα οικογενειακά τους κειμήλια, τα σκεύη και τα ρούχα τους.

Η εφημερίδα των Αθηνών «*Εμπρός*» στις 18 Δεκεμβρίου του 1900 έγραφε: «*Ελάτε να φριξέτε ολίγον, τι ψωμί τρώνε οι Καυκάσιοι. Αίσχος και φρίκη*».

Μεταφέρω το κείμενο από το βιβλίο του κ. Ζαχαρία Ευστρατίου Πρόπα, δασκάλου και συγγραφέα «*Ξυνιάδα Δομοκού Ν. Φθιώτιδας "Δαουκλί" (Ιστορία-Πολιτισμός-Ήθη και Έθιμα)*» σελ. 114: "Μέχρι της χθες ενομιζομεν, ότι πλην των εν Πειραιεί εις αθλίαν ευρισκομένων κατάστασιν δεν υπάρχουν άλλοι εν Ελλάδι Καυκάσιοι, θύματα και αυτοί περιφρονήσεως, σκληρότητος και ασπλαχνίας σχεδόν πάντων.

Δυστυχώς μια επιστολή την οποία χθες εκ Λαμίας παρά προσώπου, εις την αξιολοπισίαν του οποίου έχομεν πληρεστάτην πεποιθήσιν μας πληροφορεί, ότι πλην των εν Πειραιεί υπάρχουν και ολίγοι τινές ακόμη περισωθέντες Καυκάσιοι εις το κτήμα Νταουκλή του κ. Πλατανιώτου, σύροντες την αθλίαν και κατεσκληρυιάν ύπαρξίν των υπό καλαμοσκεπείς καλύβες εν μέσω χειμώνος!

Αλλά το φοβερότερον δεν είναι τούτο, το ότι οι δυστυχείς εκείνοι άνθρωποι αναγκάζονται να τρέμωσι και να ριγώσι και να αποθνήσκωσι διαμένοντες υπό τας καλαμοσκεπείς καλύβας, τας οποίας η μεγαλοδωρία και μεγαλοψυχία του πλουσίου τσιφλικιούχου επέτρεψε ν'ανεγείρουν και εν ταις οποίαις λυμιάζουν τα πανταχόθεν εισερχόμενα ύδατα.

Το φρικωδέστερον πάντων, εκείνο το οποίον κινεί την φρίκην και την αγανάκτησιν κατά του κυρίου εκείνου, εις τον οποίον έφεξε να γίνει μέγας και πολύς και πλούσιος και τσιφλικιούχος, είναι η τροφή που παρέχει εις τον άθλιον κοσμάκη, είναι το ψωμί, το οποίον η μεγάλη του καρδιά δίνει να φάνε οι ατυχείς εκείνοι υπάρξεις, οι οποίες επί των οχθών της Ξυνιάδος περιφέρουσι τους φασματώδεις σκελετούς των.

Ο φίλος του «*Εμπρός*» ο επιστήλας προς ημάς, είχε την καλήν έμπνευσιν να μας στείλη συγχρόνως και ένα κομμάτι ψωμί, από εκείνο που τρώνε οι Καυκάσιοι «*διότι οιαδήποτε περιγραφή του ήθελεν υπολειφθή του πράγματος!*».

Και είχε πληρέστατα δίκαιον.

Προσκαλούμε, παρακαλούμε μάλιστα όλον τον κόσμον να λάβη τον κόπον να διέλθη των γραφείων μας δια να καμαρώση το περίφημον αυτό ψωμί και φριξή και αηδιάση και αγανακτήση προ του θεάματος. Το ψωμί το έχομεν εκτεθειμένον εις τα γραφεία μας.

Τι να σας περιγράψωμεν; Και να το ονειρευθήτε δεν δύνασθε. Αρκεί να σας είπωμεν, ότι είναι ολόμαυρο σαν το χάρο και σκληρό σαν γραφίτης. Είναι αυτό ψωμί; Είναι κοπριά; Είναι φαρμάκι; Είναι πέτρα;

Και όμως αυτή την πέτρα, αυτό το φαρμάκι, αυτήν την κοπριά, έτρωγαν και

τρώνε οι Καυκάσιοι του Νταουκλί, κτήματος του μεγαλοκτηματίου κ. Πλατανιώτου, ψωμί - ο κ. Πλατανιώτης να το κάμη - το οποίον ηδύνατο κάλλιστα ν'αντικαταστήση τας οβίδας Κρουπ, και τη βουνιά των βοδίων, και όχι να εισέρχεται εις τα στομάχια ανθρώπων!

Όταν ταύτα έγιναν γνωστά εις την Λαμίαν, η εκεί κοινωνία κατεξάνεστη κατά της διαγωγής των εν Νταουκλί, αμέσως δε ήρχισαν συλλέγοντες εράνους, όπως δι αυτών τους αποσπάσουν από τους υγρούς τάφους, εις ους κατεδικάσθησαν να ζούνε τρώγοντες κόπρον. Τα έμαθε δε και ο νομάρχης Λαμίας, ενώπιον του οποίου κληθείς ο επιστάτης ομολόγησεν, ότι πράγματι αυτός είναι ο άρτος ο παρεχόμενος προς τους Καυκάσιους, προσεπάθησε δε να δικαιολογηθεί ειπών ότι οι Καυκάσιοι δεν εκαθάριζαν τον σίτον, ενώ είναι βεβαιωμένον ότι δεν τους παρέχεται σίτος, αλλά μόνον αλεύρι μοιάζον με «ταμπάκο», από αυτό δε το αλεύρι γίνεται το ψωμί του οποίου το δείγμα έχομεν εις τα γραφεία μας.

Εσκέφθημεν, αν δεν έπρεπε το ψωμί αυτό να το αφιερώσωμεν εις την εταιρείαν των... ζωοφίλων. Θα ηδικούσαμεν όμως σφόδρα τους φίλους των ζώων και αυτά τα ζώα, διότι και αυτά είμεθα βέβαιοι, ότι θ' απέστρεφον την κεφαλήν από το ολόμαυρο αυτό ψωμί, το οποίον όμως, θέλουν δεν θέλουν, πρέπει ν'αλέθουν τα στομάχια των Καυκασίων. Και το αλέθουν μεν, αλλά και ο Χάρος κάθε μέρα τους θερίζει μέχρις ενός, αν δεν σπεύση η φιλανθρωπία των Λαμιέων να σώση τους εναπομείναντας."

Οικογένειες ολόκληρες είχαν πεθάνει. Δεν υπήρχε οικογένεια, η οποία δεν έχασε 2 και 3 μέλη της. Τραγικά περιστατικά αναφέρει ο τύπος εκείνης της εποχής. Γράφει η «Πανθεσσαλική»: «*Ηρθε στο Γραφείο άνδρας που είχε το χρώμα του θανάτου, είχε θάψει στο Δαουκλή τα 6 παλικάρια του. Ζητούσε χρήματα, για να επιστρέψει στον Καύκασο*». Άλλο περιστατικό. «*Ηρθε στο Γραφείο μάνα παράφρων, γιατί έχασε όλα τα μέλη της οικογενείας της*».

Για την κατάντια, την εξαθλίωση αυτών των ομογενών μας οι εφημερίδες των Αθηνών, «*Ακρόπολις*», «*Αστυ*», «*Καιροί*», το περιοδικό «*Ξενοφάνης*» και άλλες εφημερίδες της επαρχίας, όπως η «*Πανθεσσαλική*», έγγραφαν πολύστηλα άρθρα.

Η απάντηση του Πλατανιώτη στα δημοσιεύματα ήταν: «*Τας παρ' αυτώ 70 οικογενείας είναι αναγκασμένους να διατρέφει επί 15 μήνας, μέχρι της νέας εσοδείας 1901*». Ψευδέστατος ο λόγος του, αφού οι Καυκάσιοι πέθαιναν από την πείνα.

Δεν συνεκινείτο κανένας, ούτε οι κρατικές υπηρεσίες, ούτε η εκκλησία, ούτε ο Ερυθρός Σταυρός. Η αναλγησία της κοινωνίας ήταν απερίγραπτη μπροστά στον αφανισμό των ομοεθνών μας. Κατά τους μετριότερους υπολογισμούς του ιερέα τους Χαράλαμπου Μαυρίδη, του οποίου η οικογένεια αποδεκατίσθηκε, πέθαναν στο Δαουκλή, στα περιχώρα του και στον Πειραιά, όπου κατέβηκαν με την ελπίδα της επιστροφής τους στον Καύκασο

περισσότερα από 110 άτομα. Χωρίς να υπολογίσει αυτούς που πέθαναν στο ταξίδι της επιστροφής ή σε άλλο μέρος από την μετακίνησή τους από το Δαουκλή στον Πειραιά. Στον Πειραιά πέθαναν πολλοί από την πείνα, την γύμνια, την παγωνιά, τις κακουχίες και τις αρρώστιες.

Πολύ καθυστερημένα, μόλις στις 14 Νοεμβρίου 1900 η υπόθεση των αποδεκατισμένων Καυκασίων έφθασε στη Βουλή των Ελλήνων. Την έφερε ο βουλευτής Πελοποννήσου και ιστορικός Κ. Παπαμιχαλόπουλος τον οποίο επισκέφθηκε Επιτροπή των ομοεθνών μας με επικεφαλής τον ιερέα Μαυρίδη.

Ήταν τόση η εξάντλησή τους από την πείνα, τις κακουχίες, την αρρώστια, ώστε δεν ακούγονταν η φωνή τους κατά την συνομιλία στο γραφείο του.

Ο Κ. Παπαμιχαλόπουλος τους υπερασπίστηκε και τώρα με πάθος όπως και πριν από 6 χρόνια επί Χαρ. Τρικούπη. Το ίδιο έκανε και ο Στέφανος Δραγούμης, ο οποίος ε γνώριζε και συμπαθούσε τον απόδημο ελληνισμό.

Υποστήριξαν με θέρη τους Καυκάσιους ο Α. Πλατής, ο Ι. Φίλιος και άλλοι βουλευτές. Όμως ο Πρωθυπουργός Γ. Θεοτόκης και ο Υπουργός Εσωτερικών Ν. Λεβίδης ήσαν αρνητικοί και σχεδόν εχθρικοί.

Ήταν μεγάλο κατόντημα για τους Καυκάσιους αυτό, αυτοί που ζούσαν πλουσιοπάροχα και βοηθούσαν άλλους στον Καύκασο, τώρα να έχουν την ανάγκη των άλλων! Και να σκεφθεί κανείς ότι ο φτωχότερος Καυκάσιος έφερε μαζί του στην Ελλάδα 1.000 Ρούβλια. 9 Ρούβλια ισοδυναμούσαν με μια χρυσή λύρα. Και να σημειώσουμε ότι ο Υπουργός οικονομικών Α. Σιμόπουλος με καύχηση έλεγε ότι το 1899 είχε περίσσευμα περίπου 7.000.000 δρχ. και για το 10μηνο του 1900 είχε πλεόνασμα 4,5 εκατομμύρια δρχ.

Ένα μικρό ποσό αν διέθετε για τους αξιοθρήνητους ομογενείς μας θα έσωζε πολλές ζωές και την υπόληψη του Κράτους, που τώρα παρουσιαζόταν απάνθρωπο, ανοργάνωτο, απολίτιστο, ανίκανο να αντιμετωπίσει και ένα μικρό κοινωνικό πρόβλημα.

Μαζί με τον αείμνηστο Ισαάκ Λαυρεντίδη εκφράζουμε όλοι οι Πόντιοι αιώνια ευγνωμοσύνη προς το Σύλλογο Μικρασιατών Αθηνών «Ανατολή» και το φιλογενέστατο πρόεδρό του Μαργαρίτη Ευαγγελίδη, Μικρασιάτη, καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών για την αδελφική συμπαράστασή τους επί 1,5 μήνα προς τους αναξιοπαθούντες Έλληνες Ποντίους του Καυκάσου. Ακόμη προς το βουλευτή και ιστορικό Κων/νο Παπαμιχαλόπουλο, ο οποίος αγωνίστηκε με θέρη για την προστασία τους και αποκατάστασή τους και τους τίμησε με το βιβλίο του «Περιήγηση στον Πόντο». Τον εκλεκτό φίλο του Απόδημου Ελληνισμού Στέφανο Δραγούμη, τον Αστυνομικό Διοικητή Πειραιά Ναυπλιώτη, ο οποίος για τους κινδυνεύοντας να πεθάνουν στον Πειραιά Καυκάσιους υπήρξε «η πρόνοια του Θεού», την φιλάνθρωπη Λουίζα Ριανκούρ, τη βασίλισσα Όλγα, την Έγερτον, γυναίκα του Άγγλου Πρέσβη στην Αθήνα, τον Σπύρο Μερκούρη, δήμαρχο Αθηνών, τον Μουτσόπουλο, δήμαρχο Πειραιά, τον Καραντζά, Νομάρχη Αττικής και όσους επώνυμους και

ανώνυμους τους βοήθησαν.

Αυτά συνέβαιναν το 1900. Δυστυχώς και το 1906 η κατάσταση στην ύπαιθρο του Δαουκλή ήταν πολύ δύσκολη για τους Καυκάσιους, αν και η μεταχείρισή τους από τον Πλατανιώτη βελτιώθηκε. Έχει μεγάλο ενδιαφέρον η επιστολή του Σ. Ε. Σουμελίδη, Έλληνα Ποντίου του Καυκάσου, ο οποίος εργαζόταν βάσει μισθωτηρίου στο κτήμα Δαουκλή.

Η επιστολή στάλθηκε από το χωριό Άγιος Γεώργιος Δομοκού στις 19-9-1906 προς τον Πρόεδρο του Μικρασιατικού Συλλόγου «Ανατολή» Μαργαρίτη Ευαγγελίδη, ο οποίος σ' εκείνη την δύστυχη εποχή υπήρξε η σκέπη και η προστασία των Καυκασίων.

Παραθέτω αποσπάσματα της επιστολής, η οποία σήμερα βρίσκεται στο Αρχείο της Εστίας της Ν. Σμύρνης. *«...Ο Πλατανιώτης λίαν φιλοφρόνως υπεδέχθη και έδειξεν εις εκάστην οικογένειαν εργασίαν, μάλιστα και βόδια έδωκεν εις εκάστην οικογένειαν και όργωσαν πολλά στρέμματα γης. Αλλά εκ των κακοποιών ενταύθα στοιχείων φαίνεται, ότι δεν θα δυνηθώμεν να ζήσωμεν, διότι όσα ζώα ηγοράσαμεν εξ ιδίων μας χρημάτων τα ημίση έχουν κλέψει, διότι επί πλέον των 20 αιγοπροβάτων έχασαμεν μοσχάρια, χοίρους μας εσκότωσαν οι εντόπιοι και πλείστα άλλα, ήτοι εκ των σπαρτών όσα εσπείραμεν όλα μας έκλεψαν, εβόσκησαν φανερά οι εντόπιοι, και άλλα πάντα τα χείριστα μηχανεύονται καθ' ημών, ίνα μας αναγκάσωσιν, ίνα εγκαταλείψωμεν τον τόπον.*

Ο επιστάτης του κτήματος και ούτος φαίνεται λίαν αδύνατος, ίνα μας γλυτώσει εκ των κακών τούτων, διότι, αν και εις τας αρχάς Δομοκού, όπου απετάθημεν και εδείξαμεν και τους κλέπτας των ζώων μας, αν και φανερά ομολόγησαν την κλεψιά του αι αστυνομικά αρχαί τον άφισαν ελεύθερον. Κατήλθον εις την Λαμίαν εις τον Νομάρχην και εκεί δεν εύρον δίκαιον... Ο βίος μας ενταύθα, αν δεν ληφθεί μέριμνα κυβερνητική, κατέστη ενταύθα αδύνατος... Μετά βαθυτάτου άλγους και συντετριμμένης ψυχής αποτινόμεθα προς υμάς ως ελευθερωτάς και αυτής λέγω της ζωής μας και της ασφαλείας, της πεινχράς περιουσίας μας...».

Από την επιστολή φαίνεται η απελπιστική κατάσταση του Σουμελίδη, του κλέβουν τα ζώα, συλλαμβάνει τους κλέφτες, τους παραδίδει στις αρχές, αλλά οι κλέφτες μένουν ατιμώρητοι και ελευθερώνονται.

Τελικά ο Σ. Ε. Σουμελίδης αναγκάστηκε να φύγει προς άγνωστη κατεύθυνση. Επέστρεψε στον Καύκασο; Πήγε σε άλλο μέρος της Ελλάδας; Δεν το ξέρουμε.

Αν λάβουμε υπόψη μας τη ζωοκλοπή και τη ζωοκτονία, που επικρατούσε, την επιορκία και ψευδορκία, την κλοπή και τη ληστεία, την τοκογλυφία, τα φθηνά ημεροκάματα και το ακριβό ψωμί και πόσο απλησίαστα ήσαν τα άλλα είδη, τότε θα καταλάβουμε καλύτερα την πολύ δύσκολη κατάσταση των Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου που εγκαταστάθηκαν στη Φθιώτιδα το 1900.

Την άγρια κατάσταση που επικρατούσε στην ύπαιθρο της Φθιωτιδοφωκίδας εκείνη την εποχή επιβεβαιώνουν και τα έγγραφα του Αρχείου της Ι. Μ. Φθιωτιδοφωκίδος, τα οποία μου επέτρεψε να αναδιφήσω, χάριν της εργασίας μου, ο σεβασμιώτατός μας Μητροπολίτης Φθιώτιδος κ.κ. Νικόλαος, τον οποίο θερμά ευχαριστώ. Τα σχετικά έγγραφα ευρίσκονται στο Φ.2. του Αρχείου και αφορούν τις εκθέσεις των ηρωικών Ιεροκλήρων της Ι. Μ. Φθ/φωκίδος 1) Αλέξανδρου Σωτηρόπουλου (Λαμία, 31-12-1899), 2) Ιωακείμ Σπετσιέρη (Λαμία, 10-1-1904) και 3) Συμεών Μιτατάκη (Λαμία, 22-12-1908, 30-12-1909, 10-1-1912), οι οποίοι μέσα σε απερίγραπτες δυσκολίες αγωνίστηκαν να καλλιεργήσουν και να πλάσουν ηθικά τον αγνό λαό, και να τον λυτρώσουν από τις σοβαρές κακίες του. Παραθέτω αποσπάσματα των εκθέσεών τους προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Τα φωτοτυπημένα ιδιόχειρα κείμενα των εκθέσεών τους υπάρχουν στο τέλος της εργασίας αυτής.

Ένα ενδεικτικό, μικρό απόσπασμα από την έκθεση του Αρχιμανδρίτου Αλεξ. Σωτηροπούλου Ιεροκλήρουκα Φθιωτιδοφωκίδος, αφορούσα την θρησκευτική και ηθική κατάσταση των κατοίκων του εν λόγω Νομού, είναι το εξής:

Εν Λαμία, 31 Δεκεμβρίου 1899.

«...πλην της κακίας ταύτης (εννοεί τη θρησκευτική αδιαφορία), υπάρχει και η ζωοκλοπή (η υπογράμμιση του Αρχιμανδρίτη). Έν τισι δήμοις της επαρχίας Φθιώτιδος ...δια τούτο ηναγκάσθη να ομιλήσω εις πολλά χωρία κατά της κακίας ταύτης και να καυτηριάσω αυτήν ως και την ψευδορκίαν μετά δυνάμεως λόγου».

Είναι εντυπωσιακό ότι η έκθεση του Ιεροκλήρουκα Φθιώτιδας Ιωακείμ Σπετσιέρη, που στάλθηκε από τη Λαμία στις 30/12/1903, προς την Ιερά σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, αναφέρει 51 φορές τα αδικήματα της κλοπής, ζωοκλοπής και επιορκίας.

Για τις ίδιες μάστιγες της υπαίθρου γράφει και η ετήσια έκθεση του Ιεροκλήρουκος της Επισκοπής Φθιώτιδας Συμεώνος Μιτατάκη, Αρχιμανδρίτου. Εν Λαμία, 22 Δεκεμβρίου 1908. *«...Εις άπαντα ανεξαιρέτως τον Νομόν Φθιώτιδος ενεργούνται παρά των χριστιανών ασυστόλως και αφόβως πλείσται όσαι κακίαι μεταξύ των οποίων την Αην και Ανωτάτην βαθμίδα κατέχουσιν η ζωοκλοπή και επιορκία, εξασκείται δε εν μέρει και αυτή η ερημούσα τον τόπον και καταπτοούσα τους ανθρώπους επάρατος Αηστεία».*

Ίσως αναρωτηθούν οι αναγνώστες τι είδους άνθρωποι ήσαν οι Έλληνες Πόντιοι του Καυκάσου που ήρθαν στη Φθιώτιδα το 1900 και υπέστησαν τα πάνδεινα.

Ο αείμνηστος Ισαάκ Λαυρεντίδης, που προερχόταν από αυτόν τον Ελληνισμό γράφει στην εργασία του *«Η κατά το 1985-1907 μετοικεσία Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου εις Ελλάδα»*. Η εργασία του ευρίσκεται στο

«*Αρχαίον του Πόντου*» τόμος 31ος. Αναφέρει: «*Είναι σχεδόν εν τη ολότητί των οι εν τη Σοβιετική Ενώσει Έλληνες Ποντιακής καταγωγής εργατικοί, ευσυνείδητοι, τίμιοι οικογενειάρχαι, σεμνοί, απλοί και καλοπροαίρετοι, φιλότιμοι με φιλότιμα αισθήματα κοινωνικής αλληλεγγύης, έχουν το θείον πείσμα του υγιούς κοινωνικού εγωισμού εις υπέρτατον βαθμόν και είναι φιλοπάτριδες εις το έπακρον. Τελούντες ούτοι υπό το κυριαρχούν συναίσθημα της Ελληνικής των καταγωγής, της κοινής των γλώσσας, της κοινής των θρησκείας και ιστορίας, των κοινών των ηθών και εθίμων και του κοινού των πολιτισμού προτίμησαν τας οιασδήποτε ταλαιπωρίας παρά να τα αρνηθούν.*

Με αυτήν την εμμονήν των εις τα εθνικά ιδεώδη και τα πάτρια, απέφυγαν την αφομοίωσιν και επέτυχαν να διασώσουν την εθνικήν των ταυτότητα.

Αποτελούν οι ομοεθνείς μας οι εν τη Σοβιετική Ενώσει διαβιούντες φωτεινά παραδείγματα ζωτικότητος, συνεχείας του γένους και δεσμών με τη μητέρα Πατρίδα. Εργατικοί, φιλότιμοι και με αίσθημα αλληλεγγύης ανεπτυγμένον.

Με την αξιοσύνην, την εργατικότητα και την φιλαλληλίαν εξησφάλιζαν, ό,τι εχρειάζοντο δια την ζωήν και επί πλέον συνέδραμον με διάφορους δωρεάς ομοεθνείς των. Έκτιζον και συνετήρουν σχολεία, εκκλησίας και ενίσχυνον ατυχούντας εκ καταστροφών».

Όσα γράφτηκαν μέχρι τώρα αφορούν τους Έλληνες Ποντίους του Καυκάσου που ήρθαν οικειοθελώς στη Φθιώτιδα το 1900 ανταποκρινόμενοι στην πρόσκληση του βουλευτή Ναυπακτίας Γ. Πλατανιώτη για εγκατάστασή τους σ' αυτήν.

Η τραγωδία της προσφυγιάς αρχίζει κυρίως με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Μετά την γενοκτονία τους (1914-1923) από τους βάρβαρους Τούρκους, ξεριζώνονται οι Έλληνες του Πόντου από την τρισεπταετηρίδα πατρίδα τους. Ακολουθεί η υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών και η καταραμένη προσφυγιά.

Οι Έλληνες Πόντιοι φθάνουν στην Ελλάδα αφανισμένοι και εξαθλιωμένοι. Τους μαστιζει η δύσκολη ζωή στις παράγκες, η φτώχεια, η αρρώστια, η καταφρόνια.

Το 1923 ήρθαν και οι πρώτοι πρόσφυγες στη Φθιώτιδα.

Η κατάτασή τους ήταν άθλια από κάθε άποψη.

Τους αποβίβασαν στο λιμάνι της Στυλίδας και από εκεί τους εγκατέστησαν προσωρινά στο Κάστρο της Λαμίας. Ο τόπος ήταν άνυδρος. Προμηθεύονταν νερό από τις «*Εφτά βρύσες*» στην «*Πλατεία Λαού*». Τους γκετοποιήσανε.

Οι συνθήκες υγιεινής τους ήταν κακές. Τους μάστιζαν επιδημίες. Οι υγειονομικές αρχές της Λαμίας, ο Νομάρχης, οι διάφοροι φορείς εσήμαναν συναγερμό. Έγινε πρόταση να τους μεταφέρουν στους μύλους Φραντζή, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος μεταδόσεως επιδημικών νόσων στο λαό.

«*Στο Φραντζή υπάρχουν οικήματα και άφθονα τα προς κάθαρσιν μέσα*

και ο επισιτισμός καθίσταται ευχερής».

Τελικά οι πρόσφυγες παρέμειναν στο Κάστρο. Ωστόσο μερικοί Λαμιώτες κρυφά και με αγάπη τους επισκέπτονταν.

Ελάχιστοι πρόσφυγες πάλι κρυφά βγαίνανε από το κάστρο και δουλεύανε κοντά σε μερικούς Λαμιώτες επαγγελματίες.

Η κατάσταση των προσφύγων του Κάστρου ήταν τραγική.

Θερμός συμπαραστάτης τους στη δυστυχία τους υπήρξε ο Πιστωτικός Συνεταιρισμός Τεχνεργατών Λαμίας. Ο Συνεταιρισμός αυτός ιδρύθηκε το 1900 και ήταν ο πρώτος και μοναδικός στην Ελλάδα. Εξελίχθηκε με επιτυχία στη σημερινή Συνεταιριστική Τράπεζα Λαμίας.

Όλοι οι Συνεταίροι του και προπάντων το φωτισμένο και φιλόνητο Δ.Σ. έδειξαν αγάπη, ανθρωπιά, κοινωνική ευαισθησία και αλληλεγγύη και συμπαραστάθηκαν τους πρόσφυγες καλύπτοντας τις άμεσες ανάγκες τους με το ποσό των 2.500 δρχ. το οποίο πρόσφεραν από το Φιλανθρωπικό του Ταμείο.

Παραθέτω ένα απόσπασμα από το βιβλίο του συμπολίτη μας κ. Ευθυμίου Ν. Χριστοπούλου, δασκάλου, συγγραφέα, (Το Ιστορικό του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Τεχνεργατών Λαμίας 1900-1985). «... Τη προτάσει του κ. προέδρου των Συνελεύσεων σχηματίζεται Επιτροπή εκ των κ.κ. Οδυσσέα Γαρδίκη, Χρ. Σιοπούλου, Ιωάννη Χονδροπούλου και Ισιδώρου Ανδρώνου, ήν θέλει και ο Στυλ. Γουργιώτης (Λογιστής του Συλλόγου), ίνα μεταξύ των Συνεταίρων μόνον, συλλέξη εράνους υπέρ των προσφύγων του Πόντου». (Πράξ. 3, της 18ης Μαρτίου 1923). Απόσπασμα του ακριβούς φωτοαντιγράφου του πρακτικού υπάρχει στο τέλος της εργασίας αυτής.

Για πρώτη φορά το γεγονός το πληροφορηθήκαμε οι Πόντιοι της Λαμίας κατασυγκληνόμενοι, στον ετήσιο χορό μας τον Ιανουάριο του 1999 από τον τότε πρόεδρο της Συνεταιριστικής Τράπεζας Λαμίας κ. Αθανάσιο Τριανταφυλλόπουλο, τον οποίο ευχαριστήσαμε και τιμήσαμε.

Οι πρόσφυγες του 1923, που ήρθαν στη Φθιώτιδα δεν εγκαταστάθηκαν εδώ μόνιμα. Η Φθιώτιδα ήταν απλώς ένας σταθμός τους, ένα πέρασμα, απ' όπου τους προώθησαν και τους εγκατέστησαν μόνιμα στην βόρεια Ελλάδα. Το γεγονός το διασταύρωσα με πληροφορίες που μου έδωσε ο κ. Κώστας Μουρουζίδης, ο παλιός μαθητής μου στο Κ. Νευροκόπι Δράμας, από το Χρυσοκέφαλο Κ. Νευροκοπίου. Στο Κάστρο Λαμίας έμειναν επί 4 μήνες οι γονείς του, πρόσφυγες Πόντιοι, πριν την οριστική εγκατάστασή τους στο Χρυσοκέφαλο Κ. Νευροκοπίου, παραμεθόριο χωριό στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

Και οι πρόσφυγες γονείς του πατέρα Νεόφυτου Ραφαηλίδη, πρωθυερέα του ιερού Ναού «των Αγίων Δημητρίου και Γεωργίου» Λαμίας, έμειναν προσωρινά στο Κάστρο της Λαμίας πριν εγκατασταθούν οριστικά στο Βατερό, παραμεθόριο χωριό της Φλώρινας.

Με οδηγό τα στοιχεία που δίδει ο κύριος Ευθύμιος Ν. Χριστόπουλος ζήτησα από τον πρόεδρο της Συνεταιριστικής τράπεζας Λαμίας κ. Νίκο Δασκαλόπουλο, να ερευνήσω τα αρχεία της τράπεζας. Ευχαριστώ θερμά τον κύριο πρόεδρο και τους υπευθύνους υπαλλήλους του αρχείου, που μου εμπιστεύτηκαν το αρχείο και με διευκόλυναν στην εργασία μου.

Έλληνες Πόντιοι πρόσφυγες από την τέως Σοβιετική Ένωση ήρθαν στην Ελλάδα το 1939, εξ αιτίας των Σταλινικών διώξεων. 80 οικογένειες προσφύγων ήρθαν στη Φθιώτιδα, από τις οποίες μόνιμα εγκαταστάθηκαν 40 οικογένειες. Οι άλλες έφυγαν για τη Βόρεια Ελλάδα.

Η εποχή ήταν δύσκολη. Άρχισε ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, η κατοχή, ο εμφύλιος. Οι πρόσφυγες αντιμετώπισαν πολλά δεινά. Επιβίωσαν, ριζώσαν, δημιουργήθηκαν και πρόκοψαν. Αποτελούν σήμερα ένα ζωντανό κύτταρο της Λαμιώτικης και Φθιωτικής κοινωνίας. Η πρώτη στέγη που τους φιλοξένησε ήταν το Ελασσώνειο, παλαιό στρατιωτικό Νοσοκομείο, εγκαταλελειμμένο. Εκεί έμειναν μέχρι τον Ιανουάριο του 1961. Μέσα στην καρδιά του χειμώνα, γέροι, γριές, λεχώνες, μικρά παιδιά, νέοι και νέες εξαναγκάστηκαν να το εγκαταλείψουν με 10.000 δραχ. στο χέρι κάθε οικογένεια. Οι Αρχές είπαν ότι ήταν επικίνδυνο το κτίριο, οι πρόσφυγες λένε, τους έδιωξαν, για να μην αποκτήσουν δικαίωμα χρησικτησίας. Το Ελασσώνειο κατεδαφίστηκε γύρω στο 1965. Οι Έλληνες Πόντιοι πρόσφυγες, που φιλοξενήθηκαν στη ζεστή αγκαλιά του στα πικρά χρόνια της προσφυγιάς τους με δάκρυα στα μάτια παρακολούθησαν την κατεδάφισή του. Το παράπονό τους είναι, γιατί αυτό το κατάγερο κτίριο να μην γίνει ένα πολιτιστικό κέντρο; Γιατί να μην αξιοποιηθεί διαφορετικά;

Από στοιχεία που μας έδωσε ο αείμνηστος Σταύρος Κορυφίδης, για να τα χρησιμοποιήσουμε στο λεύκωμα που εξέδωσε η Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας το 1999 με αφορμή τη συμπλήρωση 60 χρόνων από την εγκατάσταση των Ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα (1939-1999), φαίνεται η οικογενειακή κατάστασή τους και πόσες και ποιες οικογένειες έτυχαν αγροτικής αποκατάστασης το 1953.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΝΤΙΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΤΟΥ 1939 ΣΤΗ ΛΑΜΙΑ

- 1) Γεωργιάδης Απόστολος, συζ. Πελαγία, παιδιά του, Αβραάμ, Χαράλαμπος, Στάθης, Αγγέλα και Σοφία.
- 2) Γεωργιάδης Κων/νος, συζ. Αναστασία Κυριακίδου, αδελφός του Απόστολου.
- 3) Γεωργιάδης Παναγιώτης, συζ., παιδιά του, Ηλίας, Αλέξανδρος, Αριστείδης, Αναστασία, Ελισάβετ και Άννα.
- 4) Γεωργιάδης Ηλίας, συζ. Ελένη, γιος του Παναγιώτη, παιδιά του, Παναγιώτης, Δημήτριος και Γεωργία.
- 5) Γεωργιάδης Αλέξανδρος, συζ. Ουρανία, γιος του Παναγιώτη, παιδιά του, Κων/νος, Παναγιώτης και Ευθυμία.

- 6) Γεωργιάδης Αριστείδης, συζ. Κωνσταντία, γιος του Παναγιώτη, παιδιά του, Παναγιώτης, Ευθυμία και Ελισάβετ.
- 7) Γεωργιάδης Σάββας, συζ. Δέσποινα, παιδιά του, Γιώργος, Παρθένα και Μαρία.
- 8) Δαμιανίδης Πολυχρόνης, συζ. Δόμνα, παιδιά του, Ανέστης, Θεόδωρος, Γιάννης, Ανγή και Σοφία.
- 9) Δαμιανίδης Ανέστης, συζ. Λουΐζα, γιος του Πολυχρόνη, παιδιά του, Κων/νος και Γεωργία.
- 10) Δαμιανίδης Θεόδωρος, συζ. Σταυρούλα, γιος του Πολυχρόνη, παιδιά του, Πολυχρόνης, Αθανάσιος, Ελένη και Δόμνα.
- 11) Ευθυμιάδης Κων/νος, συζ. Χαρίκλεια, παιδιά του, Ιωάννης, Παναγιώτης, Γεώργιος και Δημήτριος.
- 12) Ευθυμιάδης Ιωάννης, συζ. Αγγελική, γιος του Κων/νου, παιδιά του, Παναγιώτης, Κων/νος και Χαρίκλεια.
- 13) Ευθυμιάδης Γεώργιος, συζ. Σωτηρία, γιος του Κων/νου, παιδιά του, Κων/νος και Χάρης.
- 14) Ευθυμιάδης Δημήτριος, συζ. Ευαγγελία, γιος του Κων/νου, παιδιά του, Παναγιώτης και Χαρίκλεια.
- 15) Ευσταθιάδης Ιωάννης, συζ. Ευτυχία, παιδιά του Κων/νος και Παρθένα.
- 16) Ευσταθιάδου Αφροδίτη, συζ. Ηλία, παιδιά της, Ελευθέριος, Μιλτιάδης, Ιωάννης και Γεώργιος.
- 17) Κεκετσιδου Χαρίκλεια, χήρα, παιδιά της, Ανέστης, Κων/νος, Ελισάβετ, Όλγα, Ξανθίππη, Ελένη, Κυριακή και Σοφία.
- 18) Κεκετσιδης Δημήτριος, συζ. Ελένη.
- 19) Κορυφίδης Ιωάννης, συζ. Ελπίδα, παιδιά του, Σταύρος, Ελένη, Θεόδωρος και Αθηνά.
- 20) Κορυφίδης Σταύρος, συζ. Σοφία, γιος του Ιωάννη.
- 21) Κορυφίδης Θεόδωρος, συζ. Ιουλία, γιος του Ιωάννη, παιδιά του, Ελπίδα, Παρασκευή και Ιωάννης.
- 22) Κυριακίδης Κων/νος, συζ. Αγάπη, παιδιά του, Αναστασία, Ελένη, Δέσποινα και Ηλίας.
- 23) Κωνσταντινίδης Πέτρος, συζ. Ειρήνη, παιδιά του, Μάρθα, Φωτεινή, Αθηνά και Γιώργος.
- 24) Κωνσταντινίδης Κων/νος, συζ. Χρυσούλα, αδελφός του Πέτρου, παιδιά του, Ελένη και Γιώργος.
- 25) Κωνσταντινίδης Θεόφιλος, συζ. Σοφία, αδελφός του Πέτρου, παιδί του ο Γιώργος.
- 26) Κωνσταντινίδης Γεώργιος, συζ. Αναστασία, γιος του Θεόφιλου, παιδιά του, Θεόφιλος, Παναγιώτης, Ευθυμία, Παναγιώτα, Νικόλαος και Ταμάρα.
- 27) Λαμπριανίδης Στέφανος, συζ. Ευτυχία, παιδιά του, Σοφία, Δέσποινα, Στέλιος, Κυριακή και Δημήτριος.
- 28) Μαραντίδης Γεώργιος, συζ. Σοφία, παιδιά του, Ανδρέας, Ηλίας, Βαλεντίνη και Δήμητρα.
- 29) Ορφανίδης Δημήτριος, συζ. Ελένη, παιδιά του, Ανθούλα, Παύλος, Γιάννης, Θεόδωρος και Αναστασία.
- 30) Παπαδοπούλου Ευτυχία, χήρα, παιδιά της, Ανδρέας, Παναγιώτης, Ελένη και Δέσποινα.
- 31) Παπαδόπουλος Ανδρέας, συζ. Ανγή, γιος της Ευτυχίας, παιδιά του, Ευτυχία, Δόμνα, Ρούλα, Νίκος, Φώτης και Χρήστος.

- 32) Παπαδόπουλος Παναγιώτης, συζ. Σοφία, γιος της Εντυχίας, παιδί του ο Χρήστος.
33) Σουμελίδου Ελισάβετ, χήρα, κόρη της η Σοφία, που παντρεύτηκε το Νικόλαο Βελισσαρίδη και απέκτησε δυο παιδιά το Γιώργο και την Ελένη.
34) Στεφανίδης Δημήτριος, συζ. Κυριακή, παιδιά του, Ιωάννης, Κων/νος, Ανδρέας και Γιώργος.
35) Στεφανίδης Ιωάννης, συζ. Ελένη, γιος του Δημητρίου, παιδιά του, Δημήτριος και Νικόλαος.
36) Τσαϊρίδης Θεόδωρος, άγαμος.
37) Τσεκερίδης Κων/νος, συζ. Σοφία, παιδιά του, Γιάννης, Έλλη, Λευκοθέα, Παναγιώτης, Δημήτριος, Άννα και Μελομένη.
38) Τσεκερίδης Ιωάννης, συζ. Ελένη το γένος Κορυφίδη, γιος του Κων/νου, παιδί του η Σόνια.
39) Τσελεκίδου Ελένη, χήρα, παιδιά της, Ελισάβετ, Βασίλειος και Σοφία.
40) Τσελεκίδου Ελισάβετ, συζ. Δημητρίου Γκουζούνη, κόρη της Ελένης.
41) Τσελεκίδης Βασίλειος, συζ. Παρθένα, γιος της Ελένης, παιδιά του, Ελένη, Εντυχία, Φώτης και Ιωάννης.

Αγροτική αποκατάσταση των Ελληνοποντίων προσφύγων του 1939

Παραθέτουμε τα ονοματεπώνυμα που μας έδωσε ο κύριος Σταύρος Κορυφίδης, σεβαστός Πόντιος της πρώτης προσφυγικής γενιάς, κάτοικος της Ν. Άμπλιανης Λαμίας.

1) Γεωργιάδης Αλέξανδρος	17) Κορυφίδης Σταύρος
2) Γεωργιάδης Απόστολος	18) Κυριακίδης Κων/νος
3) Γεωργιάδης Ηλίας	19) Κωνσταντινίδης Θεοχάρης
4) Γεωργιάδης Κωνσταντίνος	20) Κωνσταντινίδης Πέτρος
5) Γεωργιάδης Παναγιώτης	21) Λαμπριανίδης Στέφανος
6) Γεωργιάδης Σάββας	22) Μαραντίδης Γεώργιος
7) Δαμιανίδης Θεόδωρος	23) Μωραβίτης Τριαντάφυλλος
8) Δαμιανίδης Πολυχρόνης	24) Ορφανίδης Δημήτριος
9) Ευθυμιάδης Γεώργιος	25) Παπαδοπούλου Εντυχία
10) Ευθυμιάδης Ιωάννης	26) Παπαδόπουλος Ανδρέας
11) Ευθυμιάδης Κων/νος	27) Στεφανίδης Δημήτριος
12) Ευσταθιάδου Αφροδίτη	28) Στεφανίδης Ιωάννης
13) Ευσταθιάδης Ιωάννης	29) Τσαϊρίδης Θεόδωρος
14) Κεκετσιδίου Χαρίκλεια	30) Τσεκερίδης Ιωάννης
15) Κεκετσιδίου Δημήτριος	31) Τσεκερίδης Κων/νος
16) Κορυφίδης Ιωάννης	32) Τσελεκίδης Βασίλειος -
Ελισάβετ - Σοφία

Το 1957, μετά την αποσταλινοποίηση, ήρθαν δύο οικογένειες από το Καζακστάν, με σύνολο ατόμων 10, και ένα άτομο, το οποίο ήταν εξόριστο στις φυλακές της Σιβηρίας του οποίου η οικογένεια ζούσε στη Λαμία.

Στη δεκαετία του 1990-2000 έχουμε στη Λαμία και στο Ν. Φθιώτιδας νέο κύμα προσφύγων από την τέως Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα και συνεχίζουν να εγκαθίστανται.

Το πόσο άλλαξε η Φθιωτική κοινωνία από την άποψη της κοινωνικής αλληλεγγύης το μαρτυρεί ο ερχομός 250 Ελλήνων προσφύγων από το Σοχούμι (Γεωργία), οι οποίοι φιλοξενήθηκαν στις κατασκηνώσεις της Άνω Καλλιθέας Σπερχειάδας από 18 Αυγούστου μέχρι τον Οκτώβριο του 1993.

Σήμανε συναγερμός αγάπης προς τους χειμαζόμενους αδελφούς. Κινητοποιήθηκε ο Νομάρχης Φθιώτιδας κ. Αγγελής, ο Δήμαρχος Σπερχειάδας κ. Στάμος Καλαμάρας έθεσε όλες τις υπηρεσίες του Δήμου του στην εξυπηρέτησή τους, το ίδιο έκαναν και οι κοινοτάρχες των γύρω κοινοτήτων.

Ο κ. Στάμος Καλαμάρας έδωσε στον καθένα 3.000 δρχ. και βρισκόταν συνέχεια κοντά τους. Η Ι. Μ. Φθιώτιδας τους πρόσφερε τρία φορητά ρουχισμό. Ο Νομάρχης κ. Ε. Παπαδημητρίου, ο ιατρικός Σύλλογος Λαμίας, το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Λαμίας και το Κέντρο Υγείας Μακροακόμης περιέθαλψαν τους ταλαιπωρους πρόσφυγες αδελφούς μας. Η φροντίδα των γιατρών και του νοσηλευτικού προσωπικού ήταν συγκινητική. Η Αστυνομική Διεύθυνση Σπερχειάδας τους έδωσε οικονομική βοήθεια.

Οι συνταξιούχοι δάσκαλοι ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της ΝΕΛΕ και με ενθουσιασμό ξαναμπήκαν στις τάξεις για να διδάξουν σε παιδιά και γονείς νεοπρόσφυγες τα ελληνικά.

Οι καταστηματάρχες της Λαμίας, των κωμοπόλεων και των χωριών της περιοχής πρόσφεραν πρόθυμα τα είδη τους.

Πολλοί άλλοι πολίτες, οι «*Αάϊονς*» και πολλοί Σύλλογοι βρέθηκαν κοντά τους, για να τους συμπαρασταθούν, να τους ψυχαγωγήσουν και να βαφτίσουν τα παιδιά τους, όπως έκανε η Ένωση Ποντίων Φθιώτιδας.

Όταν ήρθαν οι πρόσφυγες ήταν πολύ ταλαιπωρημένοι, τρομαγμένοι και ανήσυχτοι.

Ηρέμησαν στο όμορφο περιβάλλον της κατασκήνωσης. Έφυγαν ευχαριστημένοι και πολύ συγκινημένοι από τη ζεστασιά και την αγάπη με την οποία τους περιέβαλαν οι Φθιωτείς.

Στον Άγιο Νικόλαο Νάουσας, όπου τους μετέφεραν, μιλούσαν με θαυμασμό και ευγνωμοσύνη για το Φθιωτικό λαό.

Οι άνθρωποι αυτοί, όπως μαθαίνουμε, πρόκοψαν, οι περισσότεροι απέκτησαν δικά τους σπίτια, έχουν δικές τους δουλειές, μόρφωσαν τα παιδιά τους.

Θα κλείσω την εργασία μου με μια διαπίστωση του αοίδημου Ισαάκ

Λαυρεντίδη: «Η σύγκριση της όχι και τόσο μακρινής εκείνης εποχής με τη σημερινή, εν σχέσει με την ανθρωπιάν και την εν γένει κοινωνικήν αλληλεγγύην και συμπεριφοράν των μελών της κοινωνίας, απολήγει εις την διαπίστωσιν, ότι είμεθα ήδη απείρως καλλίτεροι και ανθρωπινότεροι ως κοινωνικόν σύνολον.

Αναμιφιβόλως δε εις την διαμόρφωσιν επί τα βελτίω του χαρακτήρος της σημερινής κοινωνίας συνέβαλεν αποφασιστικώς το νέον αίμα, όπερ εισέρευσεν εις τας φλέβας του έθνους μας, με την εγκατάστασιν εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων του τέως αποδήμου ελληνισμού, εντός των ορίων της ελευθέρας πατρίδος του».

**Εγκατάσταση οικογενειών Ελλήνων Ποντίων προσφύγων
κατά καιρούς στο νομό Φθιώτιδας**

<i>Πόλη</i>	<i>Έτος εγκατάστασης</i>	<i>Αριθμός οικογενειών που προσήλθαν</i>	<i>Αριθμός οικογενειών που εγκαταστάθηκαν</i>	<i>Συνολικός αριθμός ατόμων</i>
Αταλάντη	1924		1 οικογένεια	2
Ελάτεια	1924		1 οικογένεια	2
Λαμία	1924		2 οικογένειες	4
Στυλίδα	1924			
Τιθορέα	1924		1 οικογένεια 1 άτομο	3
Λαμία	1933		1 άτομο	
Λαμία	1939	80 οικογένειες	26 οικογένειες	121
Λαμία	1957	2 οικογένειες	2 οικογένειες 1 άτομο	10
Λαμία	1990-2000		16 οικογένειες	46
Λιβανάτες	1993		1 οικογένεια	3
Ελάτεια	1990-2000		9 οικογένειες	38
Σπερχειάδα	1993			1

Ἐν Χαμιά, τῆ 31. Δεκεμβρίου
1899.

Κρίσι
τῆν Ζεβ. Κεράν Ζύνοδορ τῆς
Εὐαγγελίας τῆς Ἐξιάδος.

Ἐυδοκίῳ Ἀρχιμανδρίτῳ Ἁγίας
Σωτηροπόλεως Κερκυραίων
Φθιώτικῆς Ἐπαρχίας, ἀποστολῆς
τῆν Ἐκκοινοποιεῖν ἐγ' ἡδικοῦν
καλαίστοιον τῶν καλοῦμαι.
Ἰωὺ ἐν πόσῳ ποῦτ. —

Ἐγὼν τῆς καλίας ταύτης ἡδικοῦ
καί μοι ἡ Ζωολογία ἐν τῆ
ἐκκοινο τῆς Ἐπαρχίας Φθιώτικῆς,
ἐγὼ ἐν τῆ Ἐπαρχία Φθιώτικῆς καὶ
καί αὐτῆ τῆν ἀρίστην δέον,
διὰ τοῦτο ἠταρμακόσθην τὸ ἀμ-
νήσιον ἐν ἀγῆν χερσὶν κατὰ τῆ
καλίας ταύτης καί τὸ καυτηρία
σω αὐτῆν, ὡς ἐγὼ τῆν ἀριστοτέλῳ
μετὰ δυνάμειος πόσῳ, καί με-
τὰ τῆν ἀριστοτέλῳ εἶδον ἐν τῆ ἀ-
ριστοτέλῳ Ἐπαρχία τὸ ἀγαθὸν εἶσο-
δολογία τῆν δέον πόσῳ,

Ἐπειταίους ἑυδούς τῶ ἰγρουά
 ζυνοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς Φθιώτιδος
 Συμεῶνος Μεταστάτη Ἀρχιεπι-
 σκόπου
 Ἐν Λοκρῆ τῆ 22^α Σεπτεμβρίου 1925

Πρός

τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλη-
 σίας τῆς Ἑλλάδος.

.....

Ὡς ἔπειτα μὲν ἀγαθὴ ἄφρα δὲ τῆς
 ἀδιαφοροκλίματος, ὅτι ἐκ ἅπαντα
 ἀνεπαρῆτος τὸν Νηρέϊον Φθιώτιδος
 ἐσφραγίζονται παρὰ τῶν Χριστιανῶν
 ἀουζόλων καὶ ἀφίβητος πλῆθους ὄντα
 κωμικὰ μεταξὺ τῶν ὁσίων τῶν
 Ἀπὸ καὶ Πρωτοῦ βαρύνεται κωμικῶς
 χουνοῦ καὶ ἰσομοιότητι καὶ ἡ Ἐπιση-
 κιά, ἰθακωῦται δὲ ἡ μὲν καὶ ἀπὸ
 ἡ ἰσομοιότητος καὶ τῶν κατὰ τὸν
 τῶν ἀποφύτων ἀσφαρῶν ἀφίβητος.
 Ὡς ἡ μὲν ἰσομοιότητι καὶ ἡ Ἐπιση-
 κία προτίθεται ἰσομοιότητι ἐκ τῆς
 χουνοῦ, καὶ ἰσομοιότητι πλῆθους, κατὰ τῆς
 ἀφίβητος αὐτῶν τῶν κατὰ τῆς χουνοῦ
 συνηματικῶτα, ἐστὶ τῶν ἰσο-
 κωμικῶν ἐφίβητος καὶ ἰσομοιότητι, καὶ
 αὐτῶν ἀφίβητος καὶ τῶν ἰσομοιότητι
 καὶ ἀφίβητος ἐφίβητος καὶ ἰσομοιότητι
 τῶν ἰσομοιότητι ἰσομοιότητι ἰσομοι-
 οτητι κατὰ τῆς ἀφίβητος, καὶ ἰσομοιότητι
 κατὰ τῆς ἀφίβητος τῆς ἰσομοιότητι τῆς
 Ἑλλάδος κατὰ τῆς ἀφίβητος, ὅτι ἰσομοι-
 οτητι κατὰ τῆς ἀφίβητος καὶ ἰσομοιότητι

Σημείωση: Τα κείμενα των επιστολών, των εκθέσεων και του πρακτικού του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Τεχνηρατών Λαμίας έχουν μεταφερθεί αυτούσια μέσα στην εργασία.

Βιβλιογραφία

- 1) «*Αρχείον του Πόντου*», τόμοι 29ος, 31ος παράρτημα 15.
- 2) Παπαμιχαλοπούλου Κων/νου «*Περίηγησις εις τον Πόντο*», Αθήναι 1903.
- 3) Falmeyer «*Ιστορία της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντος*».
- 4) Βαλαβάνη Κ. Γεωργίου «*Σύγχρονος Γενική Ιστορία του Πόντου*», Αθήναι 1925.
- 5) Τοπαλίδη Πανάρετος «*Ο Πόντος ανά τους αιώνες*», Δράμα 1927
- 6) Παυλίδη Ελευθερίου «*Ο εν Ρωσία Ελληνισμός και τα 33 χρόνια του Σωματείου των εν Ρωσία Ελλήνων*», Αθήναι 1953
- 7) Φωτιάδη Γ. Νικολάου «*Οδοιπορικό-Μνήμες*» (Κων/πολη-Πόντος-Καππαδοκία).
- 8) Σαμουηλίδη Χρήστου «*Ιστορία του ποντιακού Ελληνισμού*», Αθήναι 1986.
- 9) Μαλλιάρη-Παιδεία «*Πόντος*» (Ιστορία, Λαογραφία και πολιτισμός).
- 10) Εκδόσεις Κεσόπουλος «*Αλησμόνητες πατρίδες του Ελληνισμού*», τόμος 8: «*Οι Έλληνες του Ευξείνου και του Κανκασού*», τόμος 9: «*Ο ηρωικός Πόντος*».
- 11) Λαμπιδίου Οδυσσέα «*Η Τουρκοκρατία στον Μικρασιατικό Πόντο*», Αρχείον Πόντου τομ. 33ος
- 12) Λαυρεντίδου Ισαάκ «*Η εν Ελλάδι εγκατάστασις των Ελλήνων του Πόντου*», Αρχείον Πόντου τομ. 29ος
- 13) Λαυρεντίδου Ισαάκ «*Μετοικεσία Κανκασίων 1895-1907*», Αρχείον Πόντου τομ. 31ος
- 14) Λαυρεντίδου Ισαάκ «*Οι εκ Σοβιετικής Ενώσεως Έλληνες ποντιακής καταγωγής και τα εκ της Συνθήκης της Λωζάνης δικαιώματά των*», Αρχείον Πόντου παράρτημα 15.
- 15) «*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*», Εκδοτική Αθηνών.
- 16) Ευσταθιάδη Στάθη «*Τα τραγούδια του ποντιακού Λαού*» (πολύτιμο κεφάλαιο της Λαογραφίας μας).
- 17) Χατζηελευθερίου Ι. Γεωργίου «*Τελετουργικοί χοροί και γαμήλια τραγούδια των Ελλήνων του Πόντου*».
- 18) Γαλλή Κων/νου «*Μια αποτυχημένη εγκατάσταση στο Δαονκλή (Ξυνιάδα) το 1900*». «*Χρονικά της Επαρχίας Δομοκού*» τομ. 7ος
- 19) Πράπα Ευστ. Ζαχαρία «*Ξυνιάδα Δομοκού Ν. Φθιώτιδας*», «*Δαονκλί*». (Ιστορία, Πολιτισμός-Ήθη και έθιμα).
- 20) Χριστοπούλου Ν. Ευθυμίου «*Το ιστορικό του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Τεχνηρατών Λαμίας (1900-1950)*».
- 21) Λεύκωμα της Ένωσης Ποντίων Φθιώτιδας (1939-1999).
- 22) Διάφορες εφημερίδες και περιοδικά ποντιακά και μη.

Την εργασία μου αυτή την αφιερώνω στον αείμνηστο σύζυγό μου Θεόδωρο Πατοινακίδη, ο οποίος με βοήθησε στη ανεύρεση, συγκέντρωση και καταγραφή τού ιστορικού υλικού που χρησιμοποίησα.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Θοδωρής Τζουμέκης
φιλόλογος

ΘΕΜΑ
Εγκαταστάσεις προσφύγων στη Φθιώτιδα
*κατά το Α΄ μισό του 20ού αιώνα**

A. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1900 - 1921

Το 1900 στην Ξυνιάδα (Δαουκλή) Δομοκού έρχονται οικογένειες Ελλήνων από τον Καύκασο μετά από πρόσκληση του τοπικού βουλευτή Πλατανιώτη. Η τύχη τους υπήρξε τραγική, καθώς αποδεκατίστηκαν από ασθένειες. Υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ των πηγών για τον αριθμό των οικογενειών: από 70 - 80 ως 140 ή 170.

Το 1906 οι ανθελληνικοί διωγμοί των Βουλγάρων στην Αν. Ρωμυλία προκάλεσαν νέα προσφυγικά ρεύματα στο νομό Φθιώτιδας. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1906 - 1908 εγκαταστάθηκαν στις Καρυές (Αλήφακα) Δομοκού 31 ή 75 οικογένειες από το Μικρό Μοναστήρι και 95 οικογένειες από τη Δράμα της Αν. Ρωμυλίας. Ακόμα, άλλοι πρόσφυγες βρέθηκαν στο Δομοκό και τη Στυλίδα, όπου το Ταμείο Περιθάλψεως τους παρείχε χρηματικά επιδόματα, ιματισμό, σπίτια και υγειονομική περίθαλψη.

Η περίοδος των Βαλκανικών και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί την επόμενη χρονολογία έλευσης προσφύγων από τη Βόρεια Ήπειρο, την Αν. και τη Δυτ. Θράκη και τέλος τη Μ. Ασία. Οι επήλυδες ήταν γεωργοί και χειρώνακτες και δεν είχαν σχεδόν τίποτα μαζί τους. Εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Λαμία, τη Στυλίδα και την Αταλάντη. Στη Λαμία βρισκόνταν 2.600 άτομα από την Αν. Θράκη κυρίως, τα οποία στεγάστηκαν σε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, νοσοκομεία ή επιταγμένα. Το Υπουργείο Περιθάλψεως τους παρείχε υγειονομική περίθαλψη, οικονομική ενίσχυση και βοήθεια στην εξεύρεση εργασίας. Πολλοί πρόσφυγες ήταν καπνοπαραγωγοί και έτσι ασχολήθηκαν με την παραγωγή και την επεξεργασία καπνού στη Λαμία και τα περίχωρά της. Κάποιοι εγκαταστάθηκαν και σε άλλες κοινότητες, όπου ασχολήθηκαν με γεωργικές εργασίες. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Στυλίδα, όπου βρισκόνταν 400 πρόσφυγες, ιδρύθηκε το 1918 ο σύλλογος «*Θρακική Ένωσις - Άγιος Παντελεήμων*». Την ίδια χρονιά στη Λαμία ιδρύθηκε ο «*Σύνδεσμος των εν Φθιωτιδοφωκίδι αλυτρώτων η Ελπίς*».

Κλείνοντας την εξέταση των προσφυγικών ρευμάτων αυτής της περιόδου,

* Η παρούσα εισήγηση αποτελεί περίληψη της ανέκδοτης μεταπτυχιακής εργασίας του γράφοντα με τίτλο: Προσφυγικές εγκαταστάσεις στη Φθιώτιδα κατά το πρώτο μισό του 20ου αι., Θεσσαλονίκη 1998. Για ευνόητους λόγους δεν περιλαμβάνονται στο κείμενο της εισήγησης οι υποσημειώσεις του πρωτότυπου.

θα προσθέταμε ότι η εισροή προσφύγων κατά την περίοδο των Βαλκανικών και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ακολουθήθηκε από μια εκροή κατά την περίοδο 1918 - 1919 και μετά με την παλιννόστηση πολλών στις εστίες τους στην Αν. και Δυτ. Θράκη και τη Δυτ. Μικρά Ασία. Αντίθετα, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή οι προσφυγικές εγκαταστάσεις στη Φθιώτιδα και οι ανακατατάξεις που προκάλεσαν είχαν σαφώς μονιμότερο χαρακτήρα σε σχέση με την προγενέστερη περίοδο.

B. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΠΡΕΥΜΑ ΤΟΥ 1922

Από το φθινόπωρο του 1922 ως τουλάχιστον το Φεβρουάριο του 1923 είχαμε συνεχή ροή προσφύγων στη Φθιώτιδα. Πολλοί από αυτούς αποβιβάζονταν στα λιμάνια της Στυλίδας και της Αγ. Μαρίνας και στη συνέχεια με τρένο έφταναν στη Λαμία. Προέρχονταν κυρίως από τη Δυτ. Μ. Ασία, υπήρχαν όμως τόσο Πόντιοι όσο και Ανατολικοθρακιώτες. Σύμφωνα με μια πρόχειρη απογραφή τον Απρίλιο του 1923 ο αριθμός των προσφύγων στην επαρχία Φθιώτιδας έφτανε τους 4.017.

Στη Λαμία στεγάστηκαν προσωρινά στο σημερινό Μουστάκειο («Γυμνάσιον» και «Ελληνικόν Σχολείον» τότε) και στο 6ο Γυμνάσιο («Σχολή Θηλέων» τότε). Στο φρούριο της πόλης παρουσιάστηκε πύκνωση Ποντίων και έτσι δημιουργήθηκε εκεί νοσοκομείο σε ξύλινα παραπήγματα το καλοκαίρι του 1923. Άλλοι διέμεναν στο στρατόπεδο Τσαλάκη, σ' ένα παλιό υφαντουργείο στην περιοχή «Εφτά Βρύσες» πίσω από τη Μητρόπολη, στο Ελασσώνειο Νοσοκομείο, σε χάνια στην πλατεία Λαού και στην οδό Βύρωνος ή τέλος σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Ο Δήμος Λαμιέων μπροστά στο οξύ προσφυγικό πρόβλημα έλαβε μέτρα για να ανακουφίσει τους ομογενείς. Έτσι, ενέκρινε πιστώσεις ύψους 15.000 δραχμών, προέβη σε αγορά απολυμαντικών κλιβάνων και επισκεύασε δημοτικές αποθήκες που διαμορφώθηκαν σε αναρρωτήρια και απομονωτήρια (για πρόσφυγες και μη). Ακόμα, διέθεσε το ποσό των 100.000 δραχμών περίπου για κατασκευή παραπηγμάτων, ώστε ν' αραιωθούν οι πρόσφυγες που υπήρχαν στο φρούριο, τη Σχολή Θηλέων και αλλού. Τέλος, οργάνωσε μια γιορτή υπέρ των προσφύγων.

Στην απογραφή του Απριλίου του 1923, η οποία έγινε σε εθελοντική βάση, οι πρόσφυγες του νομού Φθιώτιδας ανέρχονταν σε 4.834, ενώ η απογραφή του 1928, που είναι και πιο αξιόπιστη, δίνει αριθμό 3.500 περίπου. Σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) το 1927 στη Νομαρχία Φθιωτιδοφωκίδας 256 οικογένειες έμεναν σε σπίτια χτισμένα από την ΕΑΠ ή το Κράτος, από τις οποίες οι 186 σε σπίτια άθλιας κατάστασης. Άλλες 468 νοίκιαζαν δωμάτια ή σπίτια. Τα περισσότερα προβλήματα στη στέγαση παρουσιάζονταν στη Λαμία και τη Στυλίδα.

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Λίγα στοιχεία μας είναι γνωστά για την αγροτική αποκατάσταση. Γενικά η ΕΑΠ, η οποία είχε αναλάβει το έργο της αποκατάστασης, έδειξε μικρή δραστηριότητα στον τομέα αυτό στη Φθιώτιδα. Στη Λαμία πάντως λειτουργούσε Γραφείο Εποικισμού, ενώ ως το Μάρτιο του 1925 είχαν διανεμηθεί σε πρόσφυγες 10.300 στρέμματα γης.

ΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Χρήσιμα συμπεράσματα θα εξάγουμε από τη λεπτομερή εξέταση του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Μαγνησίας, ο οποίος αποτέλεσε ένα είδος «μοντέλου» για την αστική αποκατάσταση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '30.

ΙΔΡΥΣΗ - ΜΟΡΦΗ

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες οι πρόσφυγες της Νέας Μαγνησίας προέρχονταν από τις περιφέρειες Κυδωνιών, Περγάμου και Σμύρνης. Τον Οκτώβριο του 1927 απαλλοτριώθηκε έκταση 101 στρεμμάτων, η οποία ανήκε σε Ροδιτσιώτες, για την ανέγερση του συνοικισμού. Η τοποθεσία είχε τα μειονεκτήματα της απόστασης από τη Λαμία και της γειτνίασης με τα έλη της Μεγάλης Βρύσης. Από το Νοέμβριο του 1927 μέχρι κάποια στιγμή μέσα στο 1929 ανεγέρθηκαν 80 σπίτια, από πρόσφυγες εργολάβους από την Κοκκινιά. Τα σπίτια ήταν των 13,5 τετραγωνικών μέτρων (χολ, δωμάτιο, κουζίνα), συνήθως ισόγεια και μερικά μονώροφα. Το 1930 οι πρόσφυγες δεν ήταν σε θέση να αποπληρώσουν το χρέος για το σπίτι, πράγμα που έκαναν με πληθωριστικά χρήματα κατά την Κατοχή ή με το νόμο 18/1944 μετά από αυτή.

Ο συνοικισμός από την πρώτη στιγμή είχε σοβαρά προβλήματα υποδομής. Η ύδρευση αρχικά γινόταν με βυτία του Δήμου Λαμιέων. Το δίκτυο επεκτάθηκε από τη Λαμία στη Νέα Μαγνησία μεταξύ των ετών 1930 - 34, οπότε οι κάτοικοι έπαιρναν νερό από δημόσιες βρύσες με τη σειρά. Επιπλέον, οι χωματόδρομοι του συνοικισμού μετατρέπονταν το χειμώνα σε μονοπάτια από λάσπη δυσκολεύοντας έτσι τη μετακίνηση.

Η εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, η οποία χρησιμοποιήθηκε προσωρινά και ως σχολείο, οικοδομήθηκε με εράνους και προσωπική εργασία των κατοίκων. Ακόμα, το Ταμείο Ανταλλαξίμων χορήγησε ποσό 20.000 δραχμών και ιερά σκεύη. Το σχολείο στεγαζόταν σε ένα σπίτι όπου έκαναν μάθημα πολλές τάξεις.

Γενικά, ο συνοικισμός μετά την ίδρυσή του είχε εγκαταλειφθεί στην τύχη του και έτσι οι πρόσφυγες στηρίχτηκαν στις δικές τους δυνάμεις.

Η ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι προσφυγικές αποζημιώσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να είναι μια πρώτη βάση της οικονομικής αποκατάστασης των προσφύγων, ανέρχονταν κατά μέσο όρο σε 23.000 δραχμές και δόθηκαν κατά τα 4/5 σε ομολογίες και κατά το 1/5 σε μετρητά. Η αξία τους όμως σε σχέση με την εγκαταλειμμένη περιουσία ήταν μηδαμινή.

Η σκληρή δουλειά ήταν μονόδρομος για τις προσφυγικές οικογένειες: εργαζόνταν όλα τα μέλη της οικογένειας, για δέκα και πλέον ώρες, χωρίς αργία την Κυριακή και με ημερομίσθιο 20 - 50 δραχ. Απασχολούνταν ως απλοί εργάτες σε χειρωνακτικές εργασίες (κυρίως σε οικοδομές) και σε καλλιέργειες βαμβακιού, σιταριού και καπνού στη Ροδίτσα. Αυτή η βιοπάλη τους τοποθέτησε στον πυθμένα της κοινωνικοοικονομικής δομής του ελληνικού κράτους.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΗΓΕΝΩΝ - ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Αρχικά ήταν από άσχημες ως φανερά εχθρικές. Οι αιτίες ήταν οι ακόλουθες: η άρνηση της ελληνικότητας των προσφύγων από τους αυτόχθονες, η αντίληψη ότι οι πρώτοι ήταν τεμπέληδες και είχαν ακόρεστες και υπερβολικές απαιτήσεις από τους κρατικούς φορείς, ο μεταξύ τους οικονομικός ανταγωνισμός (μείωση ημερομισθίων και ευκαιριών για απασχόληση) και η βενιζελική τοποθέτηση των επήλυδων.

Ωστόσο, η σύσφιξη των σχέσεων επήλθε με μικτούς γάμους και με την κοινή εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το συναίσθημα πολιτιστικής ανωτερότητας που έχουν οι πρόσφυγες έναντι των γηγενών.

Η ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΦΘΙΩΤΙΔΑ

Με εξαίρεση το Νέο Μοναστήρι και τη Νέα Μαγνησία, οι άλλοι προσφυγικοί συνοικισμοί ήταν επέκταση - συνέχεια των οικισμών των γηγενών, πράγμα που προμηνούσε γρήγορη αφομοίωση του προσφυγικού πληθυσμού.

ΣΤΥΛΙΔΑ

Το 1923 υπήρχαν 590 πρόσφυγες και το 1928 303 από την Αν. Θράκη, τη Βουλγαρία και τη Μ. Ασία. Το 1927 απαλλοτριώθηκαν 25 στρέμματα από ιδιώτες και προσφέρθηκε δωρεάν γη του δήμου για ανέγερση 40 "αστικών" οικιών. Το οικιστικό πρόγραμμα είχε ολοκληρωθεί μέχρι το 1930, το πιθανότερο όμως είναι αυτό να είχε γίνει μέσα στο 1929.

ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΥΣΗ

Το 1926 συναντάμε 30 αγροτικές οικογένειες στην απαλλοτριωμένη γη του τσιφλικούχου Στεργιόπουλου. Ωστόσο, μέχρι το 1929 το πιο εύφορο μέρος των

γαιών αυτών κατακρατούνταν παράνομα από το Στεργιόπουλο. Η έκταση του κάθε κλήρου ήταν 59 στρέμματα. Γενικά, ο συνοικισμός παρουσίαζε το 1930 πολλές ελλείψεις.

ΑΧΛΑΔΙ

Το 1922 - 23 εγκαθίστανται αγρότες πρόσφυγες από την Αν. Θράκη, έτσι ώστε 168 από τους 262 κατοίκους το 1928 να είναι πρόσφυγες. Το 1925 ξεκίνησε η διαδικασία απαλλοτριώσης και το 1930 έγινε η οριστική διανομή 40 κλήρων έκτασης 22 στρεμμάτων ο καθένας.

ΛΟΚΡΙΑΔΑ (ΑΤΑΛΑΝΤΗ - ΜΩΛΟΣ - ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ)

Το φθινόπωρο του 1922 ήλθαν στην Αταλάντη 218 άτομα κυρίως από τη Μ. Ασία και κατά δεύτερο λόγο από την Αν. Θράκη, τα οποία είχαν εγκαταλειφθεί στην τύχη τους. Οι πρόσφυγες του Μώλου είχαν υποβάλει επανειλημμένα αιτήματα για απαλλοτρίωση έκτασης που θα χρησιμοποιούνταν για ανέγερση συνοικισμού και για καλλιέργεια. Αξιοσημείωτη είναι η δραστηριότητα του τοπικού βουλευτή Βασιλειάδη υπέρ των προσφύγων με επερωτήσεις στη Βουλή. Τελικά, απαλλοτριώθηκαν το 1931 για συνοικισμούς έξι στρέμματα στο Μώλο και τριάντα για την Αταλάντη.

ΝΕΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Το 1925 200 οικογένειες από το Μεγάλο Μοναστήρι και 15 οικογένειες από το Μικρό Μοναστήρι της Αν. Ρωμυλίας εγκαταστάθηκαν προσωρινά σε έκταση 65 στρεμμάτων για κάθε κλήρο από κτήμα των αδελφών Μαραθέα. Η οριστική διανομή έγινε το 1934.

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Η λειτουργία των προσφυγικών οργανώσεων ήταν η διεκδίκηση των αποζημιώσεων και η συμμετοχή σε αντίστοιχες επιτροπές, η έκδοση προσφυγικών ταυτοτήτων καθώς και η εύρεση εργασίας, και επιπλέον η ενημέρωση και η αλληλοϋποστήριξη των μελών. Οι προσφυγικές οργανώσεις που δραστηριοποιήθηκαν στο νομό Φθιώτιδας ήταν οι ακόλουθες: ο «*Σύνδεσμος των εν Φθιώτιδι Αλυτρώτων η Ελπίς*», που υπήρχε από το 1918, ο «*Παμπροσφυγικός Σύνδεσμος Λαμίας Νέα Ζωή*», που ιδρύθηκε το 1928 από διαγραφέντα μέλη του προηγούμενου συλλόγου, ο «*Σύνδεσμος προσφύγων Οικιστών Νέας Μαγνησίας*» το 1931, ο «*Προσφυγικός Σύλλογος Αταλάντης και Περιχώρων*» το 1926, ο «*Σύνδεσμος των εν τω δήμω Φαλάρων προσφύγων*» το 1928 και το «*Σωματείο Προσφύγων Στυλίδας*» το 1932. Αυτοί οι σύλλογοι συμμετείχαν σε πανελλήνια προσφυγικά συνέδρια και προώθησαν αιτήματα στη Βουλή από κοινού με άλλες οργανώσεις.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Η πληθυσμιακή επίπτωση των προσφύγων στη Φθιώτιδα υπήρξε ελάχιστη. Το 1923 οι πρόσφυγες αποτελούσαν το 4% του πληθυσμού (4.834 σε σύνολο 118.895). Από τότε ο αριθμός των προσφύγων μειωνόταν συνεχώς για να φτάσει στο 2,4% του πληθυσμού το 1928. Αυτή τη χρονιά, το ½ των προσφύγων βρισκόταν στην επαρχία Φθιώτιδας, το ? στην επαρχία Λοκρίδας και το ? στην επαρχία Δομοκού. Στην τελευταία επαρχία οι πρόσφυγες αποτελούσαν το 4% του πληθυσμού, ενώ στις άλλες δύο το 2%. Στην ίδια επαρχία οι πρόσφυγες προέρχονταν κυρίως από τη Βουλγαρία, σε αντίθεση με τις άλλες δύο επαρχίες και την πόλη της Λαμίας, όπου υπερεπερέχονταν οι προερχόμενοι από τη Μ. Ασία. Μόνο μια καινούργια κοινότητα δημιουργήθηκε από πρόσφυγες, το Νέο Μοναστήρι στην επαρχία Δομοκού (η Νέα Μαγνησία υπαγόταν διοικητικά στην πόλη της Λαμίας). Σημαντικός αριθμός προσφύγων ζούσε το 1928 στον Αγ. Κων/νο, την Αταλάντη, την Ελάτεια, το Μώλο, τη Λαμία, τη Μεγάλη Βρύση, τη Ροδίτσα, τη Στυλίδα, την Αγ. Μαρίνα και το Αχλάδι. Στο Αχλάδι και το Νέο Μοναστήρι οι πρόσφυγες πλειοψηφούσαν σε αντίθεση με τους άλλους οικισμούς. Αυτά τα δεδομένα θα είχαν ως αποτέλεσμα τη γρήγορη αφομοίωση των προσφύγων από τους γηγενείς εκτός από το Νέο Μοναστήρι, το Αχλάδι και τους συνοικισμούς της Νέας Μαγνησίας, της Στυλίδας, της Αταλάντης και του Μώλου.

ΓΕΩΡΓΙΑ

Τη διετία 1924 - 25 έχουμε σωρεία απαλλοτριώσεων για προσφυγική αποκατάσταση (από την οποία επωφελούνται και γηγενείς ταυτόχρονα), ωστόσο από τότε ως το 1930 αυτές συμβαίνουν σποραδικά, αφού οι ιδιώτες πουλάνε εκούσια. Μεταξύ του 1925 - 1928 σημειώνεται αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων (αν και αυτό οφείλεται στους γηγενείς περισσότερο).

Οι πρόσφυγες της Στυλίδας και της Λαμίας επιδόθηκαν με επιτυχία στην παραγωγή καπνού και το παράδειγμά τους ακολούθησαν και οι ντόπιοι. Αν και ο παραγόμενος καπνός ήταν μέτριας ή κακής ποιότητας, η Στυλίδα εξελίχθηκε σε εξαγωγικό κέντρο καπνού. Ωστόσο, λόγω προβλημάτων στις εξαγωγές απαγορεύτηκε το 1931 η παραγωγή του καπνού στην Παλιά Ελλάδα.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η προσφυγική επίδραση δεν υπήρξε απαρχή ραγδαίων εξελίξεων στο δημογραφικό και στο γεωργικό τομέα, όπως συνέβη αλλού. Ωστόσο, η άφιξη των προσφύγων ευθύνεται για την παρουσία δύο νέων παραγόντων στην οικονομία της περιοχής, δηλαδή την αντικατάσταση των τσιφλικιών από τη μικροϊδιοκτησία και την ανάπτυξη της καπνοκαλλιέργειας, παράγοντες οι οποίοι θα μπορούσαν μακροπρόθεσμα να προδιαγράψουν νέες προοπτικές για την οικονομική ανάπτυξη του νομού Φθιώτιδας.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Ηρακλής Γ. Κυροδήμος
καθηγητής φυσικής αγωγής

ΘΕΜΑ

Έθιμα και χοροί Νεομοναστηριωτών Νομού Φθιώτιδας

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι Νεομοναστηριώτες είναι πρόσφυγες από το Μικρό και Μεγάλο Μοναστήρι της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρειας Θράκης). Μέχρι τα χρόνια της μετανάστευσης τα χωριά αυτά κατοικούνταν αμιγώς από Έλληνες από τον 6ο π.Χ. αιώνα απομεινάρια του αρχαίου και μεσαιωνικού Ελληνισμού, των ακριτών υπερασπιστών των συνόρων. Αρχαιολογικά ευρήματα, ιστορικά κείμενα, παραδόσεις αποδεικνύουν την ελληνικότητα της περιοχής. Τα δώδεκα χωριά περιοχής Καβακλί το 1900 αριθμούσαν 20.000 κατοίκους. Η Αν. Ρωμυλία το βόρειο κομμάτι της Θράκης ήταν πραγματικά ένας Ρωμιότοπος. Λόγω της μεγάλης στρατηγικής θέσης την περιοχή αυτή την «*λιμπίζονταν*» οι γύρω λαοί διότι είναι το σταυροδρόμι τριών ηπείρων.

Μετά την κατάλυση της Ελληνικής αυτοκρατορίας δούλοι και ραγιαδες οι Έλληνες και Βούλγαροι έζησαν σχεδόν για (1361 - 1878) πέντε αιώνες συναδελφωμένοι με αρμονία και αγάπη κάτω από την προστασία της Ορθοδόξου Ελληνικής Εκκλησίας και όλη η περιοχή ονομάστηκε από τους Τούρκους Ρωμυλία.

Από την απελευθέρωση της χώρας από τους Τούρκους με τη συνθήκη του Βερολίνου το 1878 αποφασίστηκε αυτόνομη Βουλγαρική ηγεμονία από το Δούναβη μέχρι τον Αίμο, και αυτόνομη επαρχία της Ανατολικής Ρωμυλίας με Έλληνα διοικητή και με πρωτεύουσα τη Φιλιππούπολη. Τελικά όμως με τη Ρωσική βοήθεια έγινε η προσάρτηση στη Βουλγαρία το 1885. Υπήρξε μια καταδίωξη του ελληνισμού της Θράκης από τους Βουλγάρους και τους Ρώσους που προωθούσαν τα δικά τους συμφέροντα για κάθοδο στο Αιγαίο και έλεγχο της Ν.Α. Ευρώπης. Από το 1885 άρχισε ένα πρόγραμμα ανθελληνισμού από τη Βουλγαρική κυβέρνηση με στόχο ν' αλλάξουν τη πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής. Το 1906 κατέστρεψαν ελληνικά σχολεία και εκκλησίες με αποτέλεσμα να έχουμε το πρώτο ρεύμα προσφυγιάς. Με τη συνθήκη του Νειγύ (1919) «*Περί εθελουσίας ανταλλαγής των πληθυσμών*» ακολουθεί το δεύτερο κύμα προσφυγιάς και οι περισσότεροι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην Κεντρική Μακεδονία και Θράκη από τα Γιαννιτσά μέχρι την Ορεστιάδα κι' από το Κιλκίς μέχρι τη Βέροια. Τον Απρίλιο του 1925 215 οικογένειες από το Μικρό και Μεγάλο Μοναστήρι εγκαταστάθηκαν στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας.

Η λαχτάρα για ελεύθερη ζωή αποδείχθηκε πιο ισχυρή από το χωρισμό από τα αγαπημένα χώματα τη σιγουριά της καλής οικονομικής κατάστασης και από τα εμπόδια και τις δυσκολίες της αποκατάστασης.

Οι Νεομοναστηριώτες ξεριζωμένοι από τον τόπο καταγωγής τους άφησαν εκεί το βιος τους, τα σπίτια τους, τις περιουσίες τους, τα εικονοστάσια τους, τους δικούς τους στα κοιμητήρια. Το μοναδικό πλούτο που έφεραν μαζί τους είναι τα ήθη, έθιμα, οι χοροί και τα τραγούδια τους.

Ο Μπάρμπα Στέργιος Πατσαλίδης μικρό παιδί τότε (10 χρονών) θυμήθηκε τις στιγμές του ξεριζωμού και μου διηγήθηκε συγκινημένος και με παράπονο για τα υπάρχοντά τους που άφησαν εκεί. *«Δεν πήραμε τίποτα μαζί μας, ένα κάρο είχε ο πατέρας μου που δε χωρούσαμε εμείς τα επτά (7) παιδιά του, όχι να φορτώσουμε και πράγματα».*

Οι Νεομοναστηριώτες μια βδομάδα χρειάστηκε να φθάσουν στα σύνορα κι' άλλη μια μέχρι την Αλεξανδρούπολη. Εκεί άνθρωποι, ζώα και κάρα φορτώθηκαν σε τραίνα και εγκαταστάθηκαν όπου ξεχειμώνιασαν στη Βερλάντζα της Μακεδονίας.

Η τοπική επιτροπή αποκατάστασης επισκέφθηκε πολλά τσιφλίκια. Ήταν δύσκολο όμως να βρεθεί κτήμα αρκετά μεγάλο ώστε να εγκατασταθούν 350 οικογένειες. Οι 150 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στα Τρίκαλα της Βέροιας. Μια άλλη επιτροπή έφθασε στο Υπουργείο Γεωργίας και απέσπασε υπόσχεση από τον τότε βουλευτή των Φιλελευθέρων και αργότερα υπουργό Στάθη Μαλαμίδα πλήρη απαλλοτρίωση του κτήματος των αδελφών Μαραθέα.

Οι Νεομοναστηριώτες εγκαταστάθηκαν στα χωριά Τσόμπα και Μπεκριλέρ, που οι κάτοικοί τους ήταν κολλήγοι στους αδελφούς Μαραθέα, είχαν αναγκαστεί να τα εγκαταλείψουν. Οι κάτοικοι της Τσόμπας πήγαν στη σημερινή Σοφιάδα και του Μπεκριλέρ στο σημερινό Γραμματικό. Το 1954 μετά το σεισμό μεταφέρθηκαν στη σημερινή τοποθεσία.

ΕΘΙΜΑ ΝΕΟΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΩΝ

Τα έθιμα των Μοναστηριωτών ήταν ταυτισμένα με κάποια θρησκευτική γιορτή είχαν σχέση με την εποχή του έτους και την απασχόλησή τους που κυρίως ήταν η γεωργία αλλά και η κτηνοτροφία.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Οι Μοναστηριώτες υποδέχονται την κάθε πρωτοχρονιά με έθιμα που με σεβασμό και με ευλάβεια διατηρούν μέχρι τις μέρες μας. Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι κυράδες ζυμώνουν φρέσκα ψωμιά, μια κουλούρα που θα προσφέρουν στη σάρτα (παρέα τραγουδιστών), το ονώψωμο (ψωμί αφιερωμένο στην Παναγία) και τη βασιλόπιτα που θα κόψει ο νοικοκύρης του σπιτιού την παραμονή της Πρωτοχρονιάς μετά το βραδινό φαγητό. Την

Κωμική σκηνή από το Πρωτοχρονιάτικο έθιμο
«καμήλες και ντιβιτζήδες» στο Ν. Μοναστήρι Φθιώτιδας.
(φωτ.αρχείο: Νίκου Καλτσονούδη)

χέρι της Παναγίας, με διάφορα γεωργικά εργαλεία και γεωργικά προϊόντα. Ο νοικοκύρης του σπιτιού, αφού θα θυμιάτσει το τραπέζι ασπάζεται το χέρι της Παναγίας. Αφού ασπασθούν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας το χέρι της Παναγίας ο νοικοκύρης θα τοποθετήσει το ονώψωμο στο κεφάλι του και μπροστά στο εικόνισμα του σπιτιού θα σπάσει το ονώψωμο στα τέσσερα. Το κομμάτι που είναι στολισμένο με το χέρι της Παναγίας αφιερώνεται στη Θεοτόκο που έφερε στον κόσμο το νεογέννητο Χριστό. Η βασιλόπιτα (τυρόπιτα ή λαχανόπιτα) θα μπει στο τραπέζι μετά το φαγητό. Ο νοικοκύρης κόβει σε κομμάτια τη βασιλόπιτα ανάλογα με τα μέλη της οικογένειας. Αφού στρώσει τρεις φορές σαν οβούρα το ταψί που περιέχει τη βασιλόπιτα, ο

Χαρακτηριστική παρουσία
Ντιβιτζή. (Καμηλιέρη)
(φωτ.αρχείο: Ηρακλή Κυροδήμου)

παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι Νεομοναστηριώτες μαζεύονται στα σπίτια τους για να υποδεχτούν και να γιορτάσουν τον καινούργιο χρόνο οικογενειακά. Όλη η οικογένεια είναι συγκεντρωμένη γύρω από το τραπέζι. Πάνω στο τραπέζι τοποθετείται το ονώψωμο. Το ονώψωμο είναι στολισμένο με το

καθένας παίρνει το κομμάτι που θα βρεθεί μπροστά του. Μέσα στη βασιλόπιτα εκτός από τον «παρά» (νόμισμα) έχει και άχυρο, βαμπακιά, κλήμα, πουρνάρι κλπ. Ανάλογα τι θα τύχει στον καθένα η χρονιά θα τον ευνοήσει να πλουτίσει από την καλή σοδειά του σιταριού, του βαμπακιού, του σταφυλιού και από την καλή αναπαραγωγή προβάτων, γελαδιών και την πλούσια γαλακτομική παραγωγή. Οι σάρτες την παραμονή της Πρωτοχρονιάς θα τραγουδήσουν από σπίτι σε σπίτι σ' ολόκληρο το χωριό. Κανονίζουν σε ποια σπίτια θα πάει η κάθε «σάρτα». Τα τραγούδια της Πρωτοχρονιάς αναφέρονται στον Άγιο Βασίλειο, σε πολεμικά γεγονότα των Μεσαιωνικών χρόνων αλλά και σε παινήματα για το κάθε μέλος της οικογένειας.

Η κυρά του σπιτιού θα κεράσει τους τραγουδιστές και θα τους προσφέρει την κουλούρα που έχει φτιάξει ειδικά γι' αυτούς.

Ο αφέντης θα τοποθετήσει χρήματα πάνω στην κουλούρα και αφού κάνει μια προσευχή προς την Παναγία δίνει την κουλούρα και τα χρήματα στον «*στανίκη*» (= ταμιά) της παρέας.

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς ξεκινούν και οι προετοιμασίες των ντιβιτζήδων. Φτιάχνουν ομοιώματα από καμήλες παλαιότερα τον σκελετό τον «*στόλιζαν*» με «*τσόλια*» (= υφαντό τραγίσιο μαλλί). Σήμερα το «*στολίζουν*» με λινάτσες. Ο μακρόστενος λαιμός και το κεφάλι είναι από προβιά και είχαν κρεμασμένα κουδούνια. Οι καμηλιέρηδες ή ντιβιτζήδες (= καμηλιέρηδες από τη λέξη ντιβέ που στα αραβικά σημαίνει καμήλα) μεταμφιέζονται φορώντας κατεργασμένες προβιές. Στο κεφάλι φορούν «*το καούκι*» που είναι καπέλο με μάσκα μαζί, στολισμένο με καθρεφτάκια (για τον εξορκισμό των πνευμάτων). Στη μέση και στα πόδια φορούν μικρά κουδούνια για να ξυπνούν τη φύση. Χαρακτηριστικό είναι το «*τοπούζι*» (= ξύλινο ρόπαλο σε σχήμα φαλλού) που κρατά ο ντιβιτζής που είναι σύμβολο γονιμότητας. Το έθιμο αυτό παραπέμπει στην αρχαιότητα που μεταμφιεσμένοι οι άνθρωποι γιόρταζαν και τιμούσαν το Θεό Διόνυσο με σάτυρες και χορούς σε «*ξέφρενους*» ρυθμούς. Με την επικράτηση της Χριστιανικής θρησκείας τα έθιμα διαμορφώθηκαν ανάλογα για να μπορέσουν να διατηρηθούν οι καμήλες και οι καμηλιέρηδες συμβολίζουν τα παλιά καραβάνια που έκαναν το διεθνές εμπόριο. Και επειδή οι καμήλες και οι καμηλιέρηδες συμβόλιζαν την εμπορία και ήταν μέσα στη διαδικασία της παραγωγής οι Μοναστηριώτες τους τιμούσαν που ερχόταν από τα βάρη της Ασίας. Το έθιμο συνδέθηκε με τον Άγιο Βασίλη που φέρνει δώρα από την Καισαρεία.

Εκτός από τις σάρτες την παραμονή της Πρωτοχρονιάς επισκέπτονται τα σπίτια κι ο ντιβιτζής με τη καμήλα τους οποίους συνοδεύει και στηρίζει μουσικά ένας γκαϊντατζής ή φιουρτζής (αυτός που παίζει φλογέρα).

Ο ντιβιτζής προσπαθεί ν' ανακαλύψει και να αποσπάσει τον παρά (νόμισμα) της βασιλόπιτας από τον τυχερό της βραδιάς ή κάποιο χαρτζιλίκι. Ικανοποιημένοι χορεύουν και στη συνέχεια πηγαίνουν σε άλλο σπίτι.

Ανήμερα της Πρωτοχρονιάς όλος ο θίασος καμήλες, ντιβιτζήδες, σάρτες μουσικοί συγκεντρώνονται στη πλατεία όπου γίνεται το μεγάλο γλέντι. Οι καμηλιέρηδες μέσα από κινήσεις και πειράγματα προσπαθούν να κερδίσουν όχι μόνο το θαυμασμό και το γέλιο των παρευρισκομένων αλλά και κάποιο φιλοδώρημα. Όλες αυτές οι μιμητικές πράξεις αποβλέπουν στο να προκαλέσουν τη γονιμότητα της φύσης, την προαγωγή της βλάστησης και της καρποφορίας. Αυθόρμητα και χωρίς καμιά πρόσκληση ανήμερα της Πρωτοχρονιάς μετά τη δοξολογία οι Νεομοναστηριώτες μικροί και μεγάλοι «*κατακλύζουν*» την κεντρική πλατεία. Φυσικά δεν θα λείψουν και οι ξενιτεμένοι. Όλος ο κόσμος θα μπει στο χορό, διότι το θεωρεί καλό σημάδι να

χορέψει την πρώτη μέρα του χρόνου. Χορεύουν για τρεις τέσσερις ώρες ασταμάτητα. Όταν ικανοποιήσουν τον ψυχικό τους κόσμο θα σημάνει και το τέλος του γλεντιού. Για ορισμένους μερακλήδες και χορευταράδες το γλέντι έχει συνέχεια. Μετακομίζουν σε κλειστούς χώρους (ταβέρνες) για να καταθέσουν τα υπολείμματα του κεφιού τους.

Το Πρωτοχρονιάτικο έθιμο της καμήλας και του ντιβιτζή στο Ν. Μοναστήρι έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον σε εθνολόγους, σε λαογράφους, σε μουσικολόγους, σε χοροδιδασκάλους, σε απλούς εραστές της παράδοσης που επισκέπτονται το Ν. Μοναστήρι για να το γνωρίσουν, να καταγράψουν, να συμμετάσχουν, να «προσκυνήσουν» αλλά και να αναβαπτισθούν χορεύοντας.

ΕΘΙΜΟ Τ' ΑΪ-ΓΙΑΝΝΙΟΥ

Ένα έθιμο που γινόταν ανήμερα τ' Αϊ-Γιαννιού μέχρι το 1965 μέσ' την καρδιά του χειμώνα ήταν και το «*κολύμπημα των νιόπαντρων*».

Ανήμερα τ' Αϊ-Γιαννιού πρωί-πρωί φιλική ή συγγενική παρέα του νιόπαντρου (να μην έχει συμπληρώσει χρόνο) τον οδηγούσαν σε γούρνα, πηγάδι ή και βρύση τα τελευταία χρόνια και τον κολυπούσαν. Όταν η τελετή αυτή γινόταν σε πηγάδι τον έδεναν με τριχιά, για ασφάλεια. Η ανάδυση και κατάδυση γινόταν τρεις φορές που σημαίνει τη συμμετοχή του στην τριήμερη ταφή και Ανάσταση του Χριστού. Συνοδεία της φιλικής παρέας και με πειράγματα πήγαιναν στο σπίτι του νιόπαντρου που τους περίμενε ένα πλούσιο τραπέζι.

Με το λουτρό αυτό πίστευαν ότι φεύγουν τα δαιμόνια, συγχωρούνται τα αμαρτήματα και ο νιόπαντρος αναγεννιέται ψυχικά και σωματικά.

ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΚΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΡΥΦΩΝΑ

Στη λαϊκή μας παράδοση ο Άγιος Τρύφωνας τιμάται κυρίως ως προστάτης της γεωργίας, ειδικότερα της αμπελουργίας, και γενικότερα της βλάστησης. Η μνήμη του γιορτάζεται την 1 Φεβρουαρίου. Πολλές λαϊκές παραδόσεις παρουσιάζουν τον Άγιο Τρύφωνα τιμωρό ασεβών γεωργών αλλά και τον ίδιο τον Άγιο να τιμωρείται λόγω ασέβειας προς την Παναγία με αποκοπή της μύτης του. Στο Μ. Μοναστήρι αλλά και στο Ν. Μοναστήρι ήταν ανεπτυγμένη η καλλιέργεια του αμπελιού. Το κλάδεμα γινόταν ομαδικά μετά τη γιορτή του Αγίου. Ανήμερα της γιορτής μετά τη Θεία λειτουργία με τον αγιασμό στο χέρι πήγαιναν πρώτα σπίτι τους, φορούσαν τα ρούχα της δουλειάς έπαιρναν τα γεωργικά τους εργαλεία, φαγητά, ποτά και ξεκινούσαν για τ' αμπέλια τους συνοδεία μουσικής. Αφού ράντιζαν τ' αμπέλια τους και κλάδευαν για το καλό 3 κλήματα συγκεντρώνονταν όλοι μαζί σ' ένα αμπέλι έτρωγαν, έπιναν, τραγουδούσαν και χόρευαν. Το έθιμο αυτό σήμερα έχει μείνει στις μνήμες των παλιών.

ΕΘΙΜΟ ΤΗΣ ΡΟΥΜΠΑΝΑΣ

Το Σάββατο του Λαζάρου πρωί - πρωί ξεκινούσε η μικρή Ρουμπάνα. Μικρές ομάδες κοριτσιών (2 - 3) επισκέπτονται τα σπίτια και τραγουδούν τραγούδια αφιερωμένα στο Λάζαρο. Λίγο αργότερα ξεκινούν μεγάλες κοπέλες σε δυο ομάδες για να επισκεφτούν όλα τα

Από το έθιμο της Ρουμπάνας.
(φωτ.αρχείο: Δημητρίου Ιτουδίη).

σπίτια του χωριού. Η μια ομάδα που είναι τετραμελής (η μια εξ' αυτών είναι η νούνα κορυφαία αρχηγός) επισκέπτεται κάθε σπίτι και καλούν τη νοικοκυρά να βγει και να τραγουδήσουν. Το περιεχόμενο των τραγουδιών αναφέρεται σε κάθε μέλος της κάθε οικογένειας χωριστά με επαινετικά λόγια. Ανάλογα τη θέση που κατέχει κάθε μέλος της οικογένειας, το επάγγελμα, το φύλο, την ηλικία. Παράλληλα με την ομάδα των κοριτσιών που τραγουδούν, άλλη ομάδα κοριτσιών τραγουδούν και χορεύουν έξω από κάθε σπίτι. Τέλος η κάθε νοικοκυρά δίνει στη νούνα το χανσέ (χαρτζιλίκι) και αυγά. Αφού γυρίσουν όλα τα σπίτια του χωριού συγκεντρώνονται στην πλατεία και στήνουν χορό. Στη πλατεία τις περιμένουν τα παλικάρια όπου συμμετέχουν κι' αυτά στο χορό. Από εκεί κατευθύνονται στο σπίτι της νούνας, χορεύοντας το Μπογντάνο.

Το χορό αυτό συνήθως τον σέρνει ο αγαπητικός της νούνας ή παλικάρι συγγενικό. Μερικές φορές τον τίτλο της νούνας τον διεκδικούσε κι' άλλη κοπέλα που είχε σαν αποτέλεσμα να γίνονται δυο νούνες και δυο σάρτες (χορωδίες) παρές.

Όταν έφταναν στο σπίτι της νούνας στήνονταν χορός και η νούνα κερνούσε τα παλικάρια και τους παρευρισκομένους. Τελειώνοντας ο χορός γινόταν η καταμέτρηση των χρημάτων και των αυγών που συγκέντρωναν. Την Κυριακή των Βαΐων τις πρώτες πρωινές ώρες συγκεντρώνονταν στην πλατεία όπου χόρευαν. Από το χώρο αυτό συγκέντρωσης χορεύοντας με το χορό Μπογντάνο μετακινούνταν στο σπίτι της νούνας γλεντούσαν και χόρευαν μέχρι το μεσημέρι. Την Κυριακή του Πάσχα η νούνα με τις τρεις άλλες κοπέλες και με μια "μπούκλα" κρασί στο χέρι καλούσαν όλα τα κορίτσια που συμμετείχαν στο έθιμο της Ρουμπάνας να 'ρθουν στο σπίτι της νούνας. Το μεσημέρι τις φίλευε και γινόταν η μοιρασιά με τα λεφτά και τ' αυγά.

Αναμνηστική φωτογραφία μετά το έθιμο της Περπιρούνας.
(φωτ.αρχείο: Στέργιου Πατσαλίδη).

ΠΕΡΠΙΡΟΥΝΑ (ΛΙΤΑΝΕΙΑ)

Σε περίοδο ανομβρίας συνηθίζονταν και το έθιμο της Περπιρούνας για να προκαλέσουν τη βροχή και να είναι ευεργετική για τα σπαρτά. (Συνήθως γινόταν μια Πέμπτη μετά το Πάσχα). Οι κοπέλες εφοδιάζονταν με ένα «μπακράτσι» γεμάτο νερό και μια ανθοδέσμη από αγριολούλουδα ή βασιλικό κι όποιον συναντούσαν στο δρόμο τον ράντιζαν ελαφρά στο μέτωπο. Τον τίτλο της Περπιρούνας έπαιρνε η πιο φτωχή κοπέλα ή ορφανή. Ντύνονταν με παλιά ρούχα και κάλυπτε το πρόσωπό της με μαντίλα να μην την αναγνωρίσουν. Τον θιάσο

των κοριτσιών παρακολουθούσε εξ' αποστάσεως ομάδα παλικαριών με στόχο να πλησιάσουν την Περπιρούνα και να της αποκαλύψουν το πρόσωπο. Αλλοίμονο όποιος το επιχειρούσε. Οι κοπέλες άδειαζαν όλα τα «μπακράτσια» πάνω του. Τον έκαναν «παπάκι».

Ο θιάσος επισκέπτονταν όλα τα σπίτια. Η Περπιρούνα με δυο κοπέλες σε κάθε σπίτι, μπροστά στο εικόνισμα προσεύχονταν στο Θεό και τραγουδούσαν.

*«Περπιρούνα περπατεί το Θεό παρακαλεί
Για να ρίξει ο Θεός βροχή μια λιανή και σιγανή
Για να γίνουν τα σάγια μας τα καλά κριθάρια μας
Πάσα σάνα και κιλό πενήντα οκάδες σάρι
Πάσα κλήμα και κάδη.»*

Κάθε σπίτι προσέφερε από ένα πιάτο αλεύρι με το οποίο έφτιαχναν πρόσφορα και το μοίραζαν την Κυριακή στην Εκκλησία. Το υπόλοιπο δίνονταν στην Περπιρούνα που ήταν φτωχή ή ορφανή. Μια συνήθεια που έδειχνε το κοινωνικό πρόσωπο της τοπικής κοινωνίας. Στόχαστρο του θιάσου ήταν και οι νεοπαντρεμένες που τις κατέβρεχαν για να καθαριστούν από τ' αμαρτήματα. Όταν ολοκληρώνονταν η αποστολή του θιάσου της Περπιρούνας ξεσπούσε εσωτερικός νεροπόλεμος παρόμοιος μ' αυτόν των μαθητών των Σχολείων που γίνεται με την λήξη των μαθημάτων.

ΚΟΥΡΜΠΑΝΙ

Το Κουρμπάνι είναι ένα έθιμο που έφεραν οι Νεομοναστηριώτες από την Ανατολική Ρωμυλία, την αλύτρωτη Ορφική γη. Από το 1925 που ακούμπησαν και ριζώσαν στη Φθιωτική γη κάθε χρόνο αναβιώνουν και γιορτάζουν το Κουρμπάνι μέχρι και σήμερα. Εκτός από την περίοδο της δικτατορίας.

Νεομοναστηριώτες βράζουν το κρέας και το μπλιγούρι σε καζάνια στο Κουρμπάνι της Αναλήψεως.
(φωτ.αρχείο: Ηρακλή Κυροδήμου).

Το Κουρμπάνι είναι ένα έθιμο που χάνεται στα βάθη των αιώνων και παντρεύει θρησκευτικά και ειδωλολατρικά στοιχεία. Κουρμπάνι για τους Νεομοναστηριώτες σημαίνει θυσία, τάμα, είναι δώρα στην εκκλησία, δώρα για το Θεό, για τους Αγίους είναι γιορτή των Χριστιανών. Έτσι αισθάνονται τη γιορτή αυτή οι Νεομοναστηριώτες. Με την κοινή θυσία και το κοινό τραπέζι έσμιγαν οι άνθρωποι σε κοινή λατρεία.

Το Κουρμπάνι που αναβιώνει κάθε χρόνο της Αναλήψεως του Χριστού γίνεται για να προκαλέσουν τη βροχή που είναι ευεργετική για τις καλοκαιρινές καλλιέργειες και να προστατέψει, ο Χριστός και οι Άγιοι τα σπαρτά τους, τη σοδειά τους από θεομηνίες, πυρκαγιές, χαλάζι.

Πριν το 1924 γινόταν στο δάσος του Γκίτσιου σ' ένα παλιό νεκροταφείο. Από το 1926 μέχρι και το 1954 γινόταν στο παλιό χωριό. Μετά το σεισμό το 1954 που το χωριό μεταφέρθηκε στη σημερινή τοποθεσία μέχρι και το 1998 γινόταν στον αυλόγυρο της εκκλησίας μετά τη Θεία λειτουργία.

Στο Μ. Μοναστήρι αλλά και στο παλιό χωριό, το καλοκαίρι μετά τ' αλώνια το εκκλησιαστικό συμβούλιο μάζευε σιτάρια απ' όλους για ν' αγοράσουν δαμάλι (το χωριανό όπως το ονόμαζαν) και εξασφάλιζαν το κρέας για το κουρμπάνι της επόμενης χρονιάς. Το δαμάλι αυτό περιφερόταν και έβροσκε ελεύθερα.

Την ημέρα της Αναλήψεως την ώρα που γινόταν η Θεία Λειτουργία, έξω γινόταν η θυσία. Αφού το έγδερναν και το τεμάχιζαν τόβραζαν σε 12 μεγάλα καζάνια. Στη συνέχεια ο παπάς με ειδική δέηση και ευχές ευλογούσε το φαγητό και το εκκλησιαστικό συμβούλιο αναλάμβανε τη διανομή. Μετά από ένα καλό φαγοπότι ακολουθούσε χορός ο οποίος συνεχίζονταν στην πλατεία και στα μαγαζιά.

Τα τελευταία χρόνια για την αναβίωση του εθίμου, τα σφαχτά και το

μπληγούρι είναι δωρεές των κατοίκων. Συνήθως πρόβατα. Η σφαγή των ζώων γινόταν αποβραδής από τους ίδιους τους κατοίκους.

Τελευταία με τη νόσο των τρελών αγελάδων και προβάτων σφάζονται στα σφαγεία για να μπορούν να ελεγχθούν και να πληρούν τους όρους υγιεινής. Ανήμερα της Αναλήψεως εθελοντές μάγειροι αναλαμβάνουν το βράσιμο του κρέατος.

Για να νοστιμίσει το φαγητό ρίχνουν και βράζουν το μπληγούρι με το ζουμί απ' το βρασμένο κρέας.

Το σούρουπο όλο το χωριό συγκεντρώνεται στην κεντρική πλατεία για να γιορτάσουν όλοι μαζί το κουρμπάνι. Αφού 'βλογήσει ο παπάς το φαγητό γίνεται διανομή σε όλους τους παρευρισκομένους. Όλοι θα γευτούν και θα απολαύσουν το καλομαγειρεμένο φαγητό. Κι' αφού πιούν και λίγο κρασάκι έρχεται η διάθεση για χορό.

Με την πραγματοποίηση του κουρμπανιού της Αναλήψεως οι Νοεμοναστηριώτες αισθάνονται χαρούμενοι και περήφανοι γιατί εκπληρώνουν ένα χρέος στους προγόνους τους. Ευχαριστιέται η ψυχή τους, αλαφραίνει η καρδιά τους. Στη μνήμη και στην καρδιά τους είναι η θύμηση της χαμένης πατρίδας. Οι ίδιοι κάτοικοι λένε: *«Το έθιμο αυτό έχουμε χρέος να το συνεχίσουμε έτσι όπως το βρήκαμε, έτσι όπως μας το έφεραν οι παππούδες μας και οι πατεράδες μας από την Ανατολική Ρωμυλία».*

Κουρμπάνι γινόταν και του Αγίου Γεωργίου που είναι και ο πολιούχος των Νεομοναστηριωτών. Το Κουρμπάνι αυτό ήταν αφιερωμένο στους τσοπάνηδες για το καλό των κοπαδιών. Κάθε οικογένεια έκανε θυσία ένα αρνί στον Άγιο. Το έθιμο αυτό έχει πάψει να γίνεται.

Μαρτυρίες αναφέρουν πως κουρμπάνι μπορούσε να τελέσει και κάθε οικογένεια σε οποιαδήποτε εποχή του χρόνου για οικογενειακούς λόγους (βαριά αρρώστια...).

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν οι Μοναστηριώτες στις εκδηλώσεις τους κοσμικού και τελετουργικού χαρακτήρα ήταν: η φλογέρα, η γκάιντα, το καβάλι, η λύρα και το νταούλι. Οι πρώτες μαρτυρίες για το ακορντεόν αρχίζουν μια δεκαετία πριν το μεγάλο διωγμό. Δεξιότεχνες ακορντεονίστες πέρασαν με μεγάλη ευκολία τους παραδοσιακούς ρυθμούς και μελωδίες στους Μοναστηριώτες, κυρίως στους νεότερους, κάνοντας τους σκοπούς αυτούς ιδιαίτερα αγαπητούς.

Από το 1950 και μετά στους περισσότερους γάμους χρησιμοποιούσαν το ακορντεόν και το βιολί.

Οι παλιοί μουσικοί ήταν αυτοδίδακτοι αγρότες και βοσκοί και εκπαιδεύονταν μουσικά με εθιμικά μέσα στην ίδια την κοινωνία. Έτσι γνώριζαν άριστα να χρησιμοποιούν το ρεπερτόριο της περιοχής για να διεγείρουν τα συναισθήματα των χορευτών που γεννιούνται απ' τη μουσική τους.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 ο αριθμός των παραδοσιακών οργανοπαικτών άρχισε να μειώνεται. Ο θάνατος του τελευταίου γκαϊντατζή του Γιώργου Στογιαννούδη γνωστού ως Ζανιά ενεργοποίησε την τοπική κοινωνία και το 1996 δημιούργησε ένα πυρήνα 20 νέων για εκμάθηση της Μοναστηριώτικης μουσικής με παραδοσιακά όργανα.

Ντόπιοι μουσικοί οργανοπαίχτες με Νεομοναστηριώτικα ηχοχρώματα στηρίζουν τα έθιμά τους.

Η κίνηση αυτή απέδωσε καρπούς. Σήμερα οι νέοι αυτοί αποδίδουν άριστα τη Μοναστηριώτικη μουσική.

Αξιζει να επισημάνω πως τα παιδιά αυτά απέσπασαν το 1ο βραβείο για δυο συνεχόμενες χρονιές σε Πανελλήνιους μαθητικούς διαγωνισμούς παραδοσιακής μουσικής.

Οι νέοι μουσικοί εγγυώνται τη συνέχεια της μουσικής παράδοσης του Ν. Μοναστηρίου.

Η νέα γενιά λοιπόν παραλαμβάνει τη μουσική του χθες και την κάνει σημερινό βίωμα.

ΧΟΡΟΙ Ν. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Το μουσικό χορευτικό ρεπερτόριο των Μοναστηριωτών είναι παρόμοιο με το ρεπερτόριο όλης της Θράκης με μικροδιαφορές και λίγες αποκλίσεις. Ο ρυθμός το βασικό στοιχείο της μουσικής άντεξε στο χρόνο. Οι μελωδίες όμως αλλάζουν και διαφοροποιούνται. Ο χορός και το δημοτικό τραγούδι αποτελούν την πιο ζωντανή πηγή της παράδοσης, είναι η συμπίκνωση της ιστορικής μας διαδρομής και συνεχίζουν να εκφράζουν τα συναισθήματα και το μεράκι του λαού μας.

Τους Μοναστηριώτικους χορούς τους χαρακτηρίζει η γρήγορη κινητική συμπεριφορά και η κίνηση των χεριών.

ΖΩΝΑΡΑΔΙΚΟ (6/8)

Ο πιο δημοφιλής χορός για τους Μοναστηριώτες είναι ο Ζωναράδικος ή Ντούσκος (ίσιος, στρωτός). Χορεύεται από άντρες και γυναίκες σε όλες τις περιστάσεις είτε έχουν κοσμικό χαρακτήρα, είτε τελετουργικό. Όταν χορεύουν μόνο άντρες ο χορός ξεχωρίζει και λέγεται στο «ντόπο» όπου

Ζωναράδικος χορός που κυριαρχεί σε όλες τις περιστάσεις. (φωτ.αρχείο: Δημητρίου Ιτούδη).

κάνουν πολλές φιγούρες και χρησιμοποιούν την ονομασία «Τσέστο» (μικρά σβέλτα βήματα). Όταν τον χορεύουν μόνο άντρες οι φιγούρες είναι τέτοιες που κάνουν το χορό συναρπαστικό. Γίνεται ακόμη και ένας ευγενής ανταγωνισμός (χορευτικές κόντρες). Κάθε ομάδα χορεύοντας αντικριστά προσπαθεί να επιδείξει (καταθέσει) το

καλύτερο χορευτικό κινησιολόγιο. Δημιουργείται πραγματικά ένα χορευτικό μεγαλείο. Ο Τσέτσος που είναι παραλλαγή του Ζωναράδικου χορεύεται με δυο παραλλαγές. Η μεν πρώτη από άντρες και γυναίκες με λαβή από τις παλάμες και λυγισμένους τους αγκώνες ή δε δεύτερη με τα ίδια βήματα στην ίδια μουσική μόνο από άντρες και λαβή από τα ζωνάρια.

ΣΥΓΚΑΘΙΣΤΟΣ (7/8 ή 9/8)

Είναι κατ' εξοχήν χορός του γάμου με ελεύθερη κινητική συμπεριφορά. Χορεύεται μεμονωμένα όταν συνόδευαν τη νύφη στην Εκκλησία και στο σπίτι του γαμπρού. Χορεύεται επίσης και σε κλειστούς χώρους από δυο άντρες ή από δυο γυναίκες ή και μικτά ακόμη.

ΜΠΟΓΝΤΑΝΟΣ ή ΜΠΟΓΛΑΝΟΣ (7/16 2.2.3)

Μικτός χορός που πήρε την ονομασία απ' το βουνό Μπογντάνο που αναφέρεται σε πολλά τραγούδια. Χορευόταν κυρίως στο έθιμο της Ρουμπάνας που γινόταν το Σάββατο του Λαζάρου αλλά και στο αμπελουργικό έθιμο του Αγίου Τρύφωνα.

ΜΕΛΙΣΩ ή ΜΙΛΙΣΩ (7/16 2.2.3)

Μικτός χορός χορεύονταν στο έθιμο της Ρουμπάνας, του Αγίου Τρύφωνα και το Πάσχα. Το όνομα του χορού προέρχεται από ένα τραγούδι της αγάπης τη Μελίσω (όνομα γυναίκας).

ΜΠΑΪΤΟΥΣΚΑ (5/8 2.3)

Χορεύεται σε όλες τις περιστάσεις αλατζάδικα, παρδαλά. Η ονομασία προήλθε από το Μπαι = πλάγια, ντούσκος = ίσια. Ο χορός πάει πλάγια και ίσια.

ΤΣ' ΤΡΕΙΣ ή ΣΤΑ ΤΡΙΑ (2/4)

Χορεύεται σε όλες τις περιστάσεις και κυρίως από άντρες. Έχει αργή και γρήγορη κινητική συμπεριφορά. Την ονομασία πήρε από τον αριθμό των βημάτων που έχει ο χορός.

ΚΟΚΚΟΝΙΤΙΚΟΣ (2σημος 2/4)

Είναι συρτός χορός με ήπιες κινήσεις. Την ονομασία πήρε από τις κοκκόνες (γυναίκες) που χόρευαν σεμνά. Σ' όλη τη Θράκη τον συναντάμε σαν συρτό ή καστρινό (Από την Αδριανούπολη που παλιά λεγόταν Κάστρο).

ΖΕΡΒΟΔΕΞΙΟΣ (6/8)

Χορός που πάει ξερβά και δεξιά και χορευόταν σε όλες τις περιστάσεις. Για ένα διάστημα είχε ξεχαστεί διότι δεν στηρίζονταν μουσικά.

ΝΤΙΒΙΤΖΗΔΙΚΟΣ (9/8)

Ένα είδος συγκαθιστού χορού που χορεύεται από τον ντιβιτζή και την καμήλα στο Πρωτοχρονιάτικο έθιμο.

Τελειώνοντας θα ήθελα να επισημάνω πως στην ψηφιακή εποχή που διανύουμε μέσα σ' ένα ανάστατο διεθνοποιημένο και πολυ-πολιτισμικό περιβάλλον οι Νεομοναστηριώτες επενδύουν πολιτιστικά για το παρόν και το μέλλον του τόπου μας περιχαρακώνουν την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Βιβλιογραφία

- Οι Μοναστηριώτες Ανατολικής Ρωμυλίας, Μόσχου Χρ. Τερζίδη Αθήνα 1980
- Ζ' Συνάντηση, Για την παράδοση τον καιρό και το Όραμα Χειμώνας του 1996-περίοδος Τρίτη- τεύχος 7
- Παράδοση και τέχνη, Μηνιαία Έκδοση της Δ.Ο.Λ.Τ
- Ιανουάριος - Αύγουστος 1999
- Ιούλιος - Αύγουστος 1998
- Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1998
- Μάρτιος - Απρίλιος 1999
- Σταυροδρόμι: Περιοδική ενημερωτική και Πολιτιστική έκδοση Πνευματικού Κέντρου Σταυρού Λαμίας Τεύχος 5, 7
- Λαμαϊκός Τύπος 1 Ιανουαρίου 2002 (Άρθρο Ηρακλή Κυροδήμου)
- Λαμαϊκός Τύπος 1 Ιανουαρίου 2001 (Άρθρο Ηρακλή Κυροδήμου)

Συμμετέχω στα έθιμα των Νεομοναστηριατών που συνεχίζονται μέχρι σήμερα από το 1980. Έχουν καταγραφεί και προβληθεί από την τηλεόραση ΕΝΑ Κεντρικής Ελλάδας

Πληροφορίες: Στέργιος Πατσαλίδης, Χρήστος Ζητούδης, Δημήτριος Ιτούδης, Ελένη Ιτούδη, Χρυσούλα Καμηλούδη, Δήμος Γεωργούσης, Θόδωρος Νατούδης, Σταμάτης Διμοσίδης, Ελάνη Διμοσίδη, Γιάννης Μπρατσίδης, Κώστας Δεληγιάννης, Νίκος Καλτσονούδης, Γιώργος Λουλακούδης, Γιάννης Γκουτσίδης, Δήμος Γκανίδης.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Μπάμπης Τσέλος
δάσκαλος - ζωγράφος

ΘΕΜΑ
Μετεγκατάσταση της κοινότητας Βράχας
Ευρυτανίας στο Σταυρό Φθιώτιδας

Ο Οικισμός της Ν. Βράχας δημιουργήθηκε στις αρχές της 10ετίας του 1970 κατόπιν μετεγκατάστασης των κατοίκων της Βράχας Ευρυτανίας στην περιοχή του Σταυρού Φθιώτιδας, λόγω μεγάλου καταστρεπτικού σεισμού που έγινε το 1966.

Η Βράχα βρίσκεται στην ορεινή περιοχή της Ευρυτανίας, βόρεια του όρους Τυμφρηστού και ανατολικά του ποταμού Μέγδοβα. Στην αρχαία χώρα των Δολόπων, του Δήμου Κτημενίων και τώρα του Δήμου Φουρνάς.

Είναι χωριό χτισμένο αμφιθεατρικά σε υψόμετρο 920 μέτρων στην ανατολική ελατοσκέπαστη πλαγιά του όρους Κόμπολος, που έχει υψόμετρο 1442 μέτρα.

Το όνομά της οφείλεται στον απέναντι επιβλητικό βράχο, όπου ανάμεσά του περνά ποταμός και σχηματίζεται το μεγαλόπρεπο φαράγγι της Ψιλίνας.

Στις 5-2-1966 ημέρα Σάββατο και ώρα 4.30 πρωινή έγινε καταστρεπτικός σεισμός μεγέθους 6,2 της κλίμακας ρίχτερ.

Από τους σειсмоγράφους του αστεροσκοπείου Αθηνών ανακοινώθηκε ότι: *«τας πρώτας πρωινάς ώρας της σήμερον τέσσερες λείαν ισχυραί σεισμικαί δονήσεις εσημειώθησαν με επίκεντρο 190 χιλιόμετρα βορειοδυτικώς των Αθηνών, ήτοι την 4.03 την 4.12 και την 4.58 ώραν.*

Ως εστία των σεισμικών δονήσεων χαρακτηρίζεται η περιοχή του Νομού Ευρυτανίας με ακτίνα τις περιοχές των όμορων νομών.»

Το αποτέλεσμα ήταν να γίνουν καθιζήσεις, να τραυματιστούν άνθρωποι, να καταστραφούν χιλιάδες σπίτια, τα οποία και πριν από το σεισμό με κόπο σκέπαζαν τη φτώχεια των ορεινών αυτών πληθυσμών.

Το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο του Αστεροσκοπείου Αθηνών μελετούσε από 5μήνου τους σεισμούς Ακαρνανίας - Ευρυτανίας με σειсмоγράφους. Τα δεδομένα συγκρίθηκαν με πειραματικά δεδομένα. Η απότομη αύξηση του αριθμού των σεισμών ανέφερε ότι πρέπει να προκαλείται από την ομαλή αύξηση της πίεσεως της λίμνης Κρεμαστών, όπου ήταν τα αρχικά επίκεντρα των σεισμών, ενώ αργότερα τα επίκεντρα κατανέμονται προς το επίκεντρο του κυριώς σεισμού, πλησίον της Φουρνάς. Επισημαίνει επίσης ότι το επικίνδυνο για τους κατοίκους είναι οι κατολισθήσεις οι οποίες είναι αρμοδιότητα

Γεωλόγων.

Έκθεση υπογεγραμμένη από τον πρόεδρο της κοινότητας Βράχας Χούπα Δημοσθένη στις 12-2-66 αναφέρει την καταστροφή των 212 οικισμάτων, των ναών, του σχολείου, καθώς και της Ιεράς Μονής Βράχας «Μεταμορφώσεως του Σωτήρος», ιστορικό διατηρητέο μνημείο, που ξαναχτίστηκε το 1745.

Αναφέρει επίσης τις δύσκολες κλιματολογικές συνθήκες, την μέχρι τότε παρασχεθείσα βοήθεια και προτείνει διάφορες προσωρινές λύσεις.

Στο τέλος αναφέρει τα εξής: «Δεν παραδεχόμαστε αδυναμία αλλά αδιαφορία. Πιστεύουμε ότι οι Έλληνες δεν θα μας καταδικάσωσιν εις γενοκτονία και αφανισμόν. Άλλως το αίσχος και το στίγμα θα είναι ανεξίτηλον εις το μέτωπο των αρμοδίων και απογόνων των. Και μέσα στην πείνα, στους πάγους, χιόνια, βροχές, θα επιζήσωσι ελάχιστοι εξ ημών ίνα μεταφέρωσιν εις τους μέλλοντας τα εγκλήματα εκάστου.»

Αποστέλλονται επίσης τηλεγραφήματα στη Νομαρχία και στη Βουλή των Ελλήνων με κοινοποίηση στους αρχηγούς των κομμάτων και τους βουλευτές Ευρυτανίας.

Μεταξύ άλλων τα τηλεγραφήματα αναφέρουν: «*Ηθικό πληθυσμού χαμηλότατον. Υπεριψύστη εθνική ανάγκη σωθεί τουλάχιστον νεολαία. Διαβίωσης υπό σκηνάς αδύνατος εν Ευρυτανία. Κάτοικοι δεν έχουν ηλικία στρατιωτών.*»

Στις 10-3-66 οι γεωλόγοι υπέβαλαν την έκθεσή τους με εισήγηση για τη Βράχα: «*Ο οικισμός να μεταφερθεί εκτός της περιοχής του.*»

Έτσι έγινε το πρώτο βήμα για μετεγκατάσταση.

Οι κάτοικοι της Βράχας ήταν κτηνοτρόφοι, μικρογεωργοί και μετακινούμενοι εποχικοί εργάτες.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο πληθυσμός της Βράχας από το 1830 μέχρι το 1991.

1830 - 45	50 - 60 οικογένειες
1862	80 οικογένειες
1901	115 οικ - 571 άτομα
1910	150 οικογένειες
1920	825 άτομα
1928	850 άτομα
1940	857 άτομα
1951	629 άτομα
1961	560 άτομα
1971	340 άτομα
1981	233 άτομα
1991	169 άτομα

Παρατηρούμε ότι μετά το σεισμό του 1966 έχουμε σημαντική μείωση του πληθυσμού.

Διάφορες κοινότητες προσφέρθηκαν ή υποδείχθηκαν για μετεγκατάσταση της Βράχας, όπως: Οι κοινότητες: Μακρακώμης, Μπράλου, Παλαιοβράχας, Σπερχειάδας, Σταυρού. Επίσης η Αταλάντη, ο Ορχομενός, Ελάτεια, Αυλάκι, Αγριλιά και η περιοχή πάνω από το στρατόπεδο Αθανασίου Διάκου στη Λαμία.

Στις 8-7-1966 οι κάτοικοι της κοινότητας Βράχας σε αίτησή τους στο Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας αναφέρουν ότι *«κατόπιν συστάσεως του Υπουργού, επιτροπή κατοίκων της κοινότητας βρήκαν ιδιόκτητο κτήμα στην Αγριλιά, 4 χιλιόμετρα έξωθεν της πόλεως Λαμίας αποτελούμενο από 3000 στρέμματα, λίαν κατάλληλο για την αποκατάσταση της κοινότητας»*.

Σε συνεδρίαση που έγινε στην Αθήνα, στο πρακτικό με αριθμό 87/1966 ο πρόεδρος του Αναμορφωτικού Συνδέσμου Απανταχού Βραχινών Τσιρώνης Ιωάννης αναφέρει ότι το έγγραφο είναι υπογεγραμμένο από 172 οικογενειάρχες κατοίκους και τις ενέργειες του ίδιου για την προώθηση της αίτησης αυτής.

Σε γραπτή μαρτυρία του τότε προέδρου της κοινότητας Χούπα Δημοσθένη αναφέρεται ότι: *«στο να χαρακτηριστεί το χωριό ακατάλληλο από τους γεωλόγους συνέβαλε και ο πρόεδρος του Συνδέσμου Απανταχού Βραχινών με παρέμβασή του στο Δ/ντή σεισμολογίας»*.

Στις 12-6-67 στέλνεται από το κοινοτικό Συμβούλιο με πρόεδρο τον Κων/νο Ι. Γαλάνη έγγραφο στο Νομάρχη Ευρυτανίας με το οποίο ζητείται απόφαση για μετεγκατάσταση. Αναφέρεται επίσης ότι αυτό το ζητούν, ώστε να αρθούν από τις ψυχές τους τα συναισθήματα της απογοήτευσης και της ανασφάλειας και να αφεθούν απερίσπαστοι στις εργασίες τους.

Στις 13-8-67 το κοινοτικό συμβούλιο Βράχας με υπόμνημα στον Υπουργό, ο οποίος επισκέφθηκε το Καρπενήσι, αφού αναλύει τη δραματική κατάσταση των κατοίκων και την αγωνία τους, αναφέρει μεταξύ άλλων: *«Δε ζητάμε δρόμους, ούτε φως, ούτε υδραγωγείο»*. Ζητούμε μόνο να μελετήσετε το θέμα της οριστικής αποκαταστάσεώς μας, εντός ή εκτός των ορίων της περιοχής ή του Νομού μας.

Από μαρτυρία του αείμνηστου Βασίλη Τσούτσικα, Γραμματέα της κοινότητας, το φθινόπωρο του 1967 συναντήθηκαν στο γραφείο του Νομάρχη Ευρυτανίας ο Δημ. Μήτσιου, πρόεδρος κοιν. Βράχας, ο Γραμματέας της κοινότητας, ο Νομάρχης Ευρυτανίας και ο τότε Υπουργός Δημοσίων έργων Κων/νος Παπαδημητρίου, ο οποίος είχε καταγωγή από τη Βράχα. Ζήτησαν από τον υπουργό Δημοσίων έργων τη μετεγκατάσταση του χωριού επίμονα και τελικά παρ' όλο τον αρχικό του ενδιασμό, πήραν την υπόσχεση από τον

υπουργό ότι θα μεταστεγαστούν.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 1968 ο Υπουργός Δημοσίων έργων Κ. Παπαδημητρίου και ο Υπουργός κοινωνικής Πρόνοιας επισκέπτονται τη Βράχα όπου τους επεφύλαξαν υποδοχή.

Η επιλογή της περιοχής Σταυρού για μεταστέγαση, όπως αναφέρεται σε πρακτικό της κοινότητας Βράχας, έγινε από την ΥΠΑΑΣΕ, ύστερα από αίτημα και της κοινότητας Βράχας.

Ο τότε πρόεδρος της κοινότητας Σταυρού Δημ. Γαλάνης αναφέρει ότι η εγκατάσταση της Βράχας στο Σταυρό ήταν τελείως συμπτωματική. Τυχαία ένα απογευματινό του Φθινοπώρου του 1967 συνάντησε υπηρεσία του Υπουργείου Περιφερειακής ανάπτυξης, η οποία ήλεγχε αμφιθεατρικά την περιοχή Αγριελιάς και με παρέμβασή του τους υπέδειξε τη σημερινή θέση. Με τη θέση του συμφώνησαν ανεπίσημα οι κάτοικοι του Σταυρού και το κοινοτικό Συμβούλιο.

Το κοινοτικό Συμβούλιο Βράχας, αφού έλαβε υπόψη του την απόφαση του Υπουργείου Δημ. Έργων (αρ. Ε 18352/6370/22-5-68), αποφάσισε τη μεταφορά του οικισμού Βράχας στη θέση Σταυρού Φθ/δας.

Με την απόφαση Αρ 10/29-5-68, το κοινοτικό Συμβούλιο αποφάσισε στην αρχή όπως αποκατασταθούν στην κοινότητα Σταυρού 150 οικογένειες της κοινότητας των μονίμων διαβιούντων και επιθυμούντων να εγκατασταθούν εις την ανωτέρω κοινότητα. Αμέσως μετά με την 11/20-6-68 απόφασή του αποφάσισε ομόφωνα, μετά από τη σύμφωνη γνώμη του κοιν. Συμβουλίου Σταυρού και ΥΠΑΑΣΕ την αποκατάσταση απασών των 200 οικογενειών στο Σταυρό Φθ/δας.

Παράλληλα στις 2-6-68 με την 19 απόφαση και με τροποποίηση στις 20-6-68 η κοινότητα Σταυρού αποφασίζει να δεχθεί τη μετεγκατάσταση 200 οικογενειών εκ Βράχας, στηριζόμενη και αυτή στην απόφαση του Υπουργού Δημοσίων έργων η οποία αναφέρει ότι: *«στα πλαίσια χωροταξικής μελέτης της Ευρυτανίας και κατόπιν αιτήσεως των κατοίκων της Βράχας η ΥΠΑΑΣΕ κατόπιν ερεύνης επέλεξε την ημετέραν κοινότητα για την μετεγκατάσταση»*. Εκφράζει τη σύμφωνη γνώμη του, *«αφού υφίστανται κατάλληλες εκτάσεις διαστική αποκατάσταση αφ ενός και ενοϊκού κλίματος μεταξύ των κατοίκων αφ ετέρου»*.

Ακολουθούν προσπάθειες, ώστε να γίνουν οι ενέργειες για απαλλοτρίωση της έκτασης για γρήγορη μετεγκατάσταση στο Σταυρό.

Με έγγραφο (την αρ. πρωτ. Ε 28322/6667) του Υπουργείου Δημ. Έργων Δ. Ε. Υπηρε. Οικισμού Ε7γ. και με θέμα *«μεταφορά οικισμού Βράχας»* δίνεται απάντηση σε έγγραφο της κοιν. Βράχας (αρ. 220/27-4-69) και Υπ. Κοινωνικών Υπηρεσιών (Δ4 10729/6-5-69) σχετικά με την επίσπευση της κτηματογράφησης Σταυρού. Γίνεται γνωστό ότι αποτυπύεται από τοπογραφικό συνεργείο, με ανάδοχο τον Π. Δημητρακόπουλο, η περιοχή

αποκατάστασης. Αναφέρεται επίσης ότι η υπηρεσία θα προβεί στη σύνταξη ρυμοτομικού σχεδίου και θα υποβάλει πρόταση απαλ/σεως στο Υπουργείο Κοιν. Υπηρεσιών για την έκδοση της σχετικής απόφασης απαλλοτριώσεως.

Με (την αρ. Υ 514/2739) κοινή υπουργική απόφαση (4-4-70 ΦΕΚ 67), οι Υπουργοί Οικονομικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών απαλλοτριώνουν την έκταση, κηρύσσουν *«αναγκαστική απαλλοτρίωση λόγω δημόσιας ωφέλειας δια μεταφορά του κατολισθέντος οικισμού Βράχας εμβαδού 209.273 τμ στο Σταυρό Φθ/δας, αρ. 225/4/26-1-70 τοπογραφικό και κτηματολογικό πίνακα της Υπηρεσίας οικισμού του Υπουργείου Δημ. Έργων»*.

Η απαλλοτρίωση χαρακτηρίζεται κατεπείγουσα και υπέρ δαπάνες δημοσίου, το οποίο υποχρεούται να καταβάλει στο Ταμείο παρακαταθηκών και δανείων την κατά το νόμο πραγματική αξία.

Σε απάντηση του Υπουργείου Κοιν. Υπηρεσιών (αρ. Δ 4γ/9932 αρ. σχ. 4279/16-6-70) προς το Σύνδεσμο Απανταχού Βραχινών, ο οποίος ζητούσε με έγγραφό του (το Α.Π. 141/10-6-70) από το Υπουργείο Κοιν. Υπηρεσιών να αποκατασταθούν όλοι οι κάτοικοι, αναφέρεται ότι δικαιούχοι στεγάσεως είναι μόνο οι μόνιμοι κάτοικοι.

Οι Βραχινοί συνεχίζουν τις προσπάθειες για επίσπευση των διαδικασιών.

Σε γραπτή μαρτυρία του ο Ι. Μάγκας αναφέρεται στην παρέμβαση του Ν. Μάγκα υπαλλήλου Υπ. Κοιν. Πρόνοιας στον κ. Αγγελή, Δ/ντή Υπουργείου Κοιν. Πρόνοιας, ώστε τα σπίτια της Ν. Βράχας να μη γίνουν προκατασκευασμένα από το συνεργείο της ΜΟΜΑ, αλλά με δημοπράτηση και εργολαβία.

Ο Δημοσθένης Χούπας αναφέρει ότι σε παρόμοια ερώτηση του Γιάννη Τσιρώνη, τον συμβούλεψε ότι τα σπίτια καλό είναι να χτιστούν με τούβλα.

Στις 29-10-70 έγινε η δημοπράτηση ενός οικισμού 145 οικιών. Εργολάβος ο Ανδρέας Κραββαρίτης.

Στις 20-1-71 έγινε η θεμελίωση του οικισμού Σεισμοπλήκτων Βράχας Ευρυτανίας από τον Γεν. Γραμ. Δημ. Έργων κ. Καρύδα.

Ο Τοπικός τύπος αναφέρει ότι: *«έγινε ενώπιον χιλιάδων λαού, τοπικών αρχών, Δημοσίων αρχών, του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Φθ/δας και της Φιλαρμονικής Λαμίας.»*

Ο πρόεδρος της κοινότητας Σταυρού Γαλάνης Δημήτριος, μεταξύ άλλων είπε: *«Ανάμεσα στο λαό αυτόν και εις αυτήν εδώ την τοποθεσίαν, ιστάμεθα, ημείς οι κάτοικοι της κοινότητας Σταυρού και Σταθμού Λιανοκλαδίου, σας απευθύνομεν το καλώς ήρθατε, σας υποδεχόμαστε εις τον χώρον αυτόν, ο οποίος ενώ σήμερα παρουσιάζει την εικόνα του χέρσου, λίαν συντόμως θα μεταβληθεί εις μίαν ωραίαν και πρότυπον κωμόπολιν»*.

Ο δε πρόεδρος των σεισμοπλήκτων της κοινότητας Βράχας Ευρυτανίας Δημήτριος Μήτσιου εξέφρασε τη χαρά και τη συγκίνηση των παρισταμένων κατοίκων της σεισμόπληκτης ορεινής Βράχας, εκφράσας την ευγνωμοσύνη για

την αποκατάσταση και είπε μεταξύ άλλων τα εξής: «*Εν αγαστή συμπνοία μετά των κατοίκων του Σταυρού θα αποτελέσουμε μια μεγάλη πρότυπη οικιστική μονάδα, επ ωφελεία όλων μαζί των κατοίκων, αλλά και της Εθνικής οικονομίας*».

Προβλεπόταν η ανέγερση 248 οικιών και έγινε μελέτη για 145. Το έργο θα παραδινόταν σε 17 μήνες.

Ανάδοχος του έργου ανέλαβε η οικοδομική εταιρία Ανδρ. Κραββαρίτης και Οικονόμου. Το έργο εκτελέστηκε από Αφούς Σαμαρά και Β. Τασσόπουλος.

Στις 27-9-73 έγινε η κλήρωση των οικιών. Μίλησε ο πρόεδρος Βράχας και ο Αντιπρόεδρος Συνδέσμου απανταχού Βραχινών.

Ο Νομάρχης Φθ/δας ανέφερε ότι το έργο στοίχισε 26 εκατομμύρια και έχει πλήρες δίκτυο ύδρευσης, αποχέτευσης και ηλεκτροφωτισμού.

Πληροφοριακά αναφέρω ότι η κατασκευή του οδικού δικτύου του οικισμού άρχισε τη δεκαετία του 90 χωρίς να έχει τελειώσει οι δε κοινόχρηστοι χώροι παραμένουν σχεδόν στην κατάσταση που ήταν κατά την αρχική παράδοση.

Κληρώθηκαν σπίτια κατασκευασμένα το καθένα σε οικόπεδο 352 τμ. διαστάσεων (16x22 μ.). Σε οικογένειες μέχρι 3 άτομα κληρώθηκαν σπίτια ενός δωματίου και σε οικογένειες με περισσότερα άτομα δυο δωματίων. Όλα με κουζίνα, λουτρό και βοηθητικό χώρο, συνολικού εμβαδού 44 τμ. ή 60 τμ.

Τα σπίτια ήταν χρωμαμένα με 124.120 δραχ. ή 145.120 δραχ. Το 30% μη επιστρεπτέο και το 70% με χρέος προς το Δημόσιο. Η εξόφληση θα γινόταν σε 40 εξαμηνιαίες τοκοχρεωστικές ληξιπρόθεσμες δόσεις με επιτόκιο 4% ετησίως στην Κτηματική Τράπεζα με αρχική καταβολή της πρώτης δόσης την 1/7/78.

Μετά από αίτημα της κοινότητας Βράχας και έγγραφο της Κοινωνικής Υπηρεσίας Φθ/δας, με απόφαση του Νομάρχη Φθ/δας επετράπη ομαδική περιφραγή των οικοπέδων του οικισμού.

Πολλοί από τους υπόλοιπους Βραχινούς που δεν αποκαταστάθηκαν και οι οποίοι δε βρίσκονταν στη Βράχα το 1968 υπέβαλαν προσφυγές για αποκατάσταση.

17 οικογένειες που ήταν στη Βράχα την εποχή του σεισμού και δεν είχαν αποκατασταθεί, είχαν την προτεραιότητα όπως αναφέρει και έγγραφο της Νομαρχίας Ευρυτανίας (αρ. πρ. ΚΥ/Σρ/3/739 8-4-78).

Ο σύνδεσμος απανταχού Βραχινών με έγγραφό του (αρ. 174/4-4-74) ζητά την αποκατάσταση 67 νέων δικαιούχων.

Στις 28-11-1975 έγινε η κλήρωση 70 οικοπέδων και σε δεύτερη κλήρωση πήραν οικόπεδο άλλοι 15.

Στην αρχή οι νεοφερμένοι κάτοικοι ασχολήθηκαν με αγροτικές εργασίες και αργότερα στις βιομηχανίες της περιοχής, σε οικοδομές κλπ.

Υπήρχαν πολλές δυσκολίες, λόγω του ότι ο γεωργοκτηνοτροφικός πληθυσμός της Βράχας προσαρμόστηκε και σιγά σιγά μεταβλήθηκε σε αστικό.

Στην περιοχή του οικισμού χτίστηκε το Δημοτικό Σχολείο.

Επίσης το Νηπιαγωγείο και το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού, ένα όνειρο του Συλλόγου Νεολαίας Βράχας, ο οποίος πρωτοστάτησε με τον Εξωραϊστικό Σύλλογο για την εύρεση και του οικοπέδου, στο οποίο τελικά ιδρύθηκε το 1991 το Πνευματικό Κέντρο από την κοινότητα Σταυρού.

Το 1979 έγινε η ενορία του Αγίου Νικολάου και χτίστηκε ο αρχικός ναός, ένα εκκλησάκι με πλίνθους, το οποίο οι βραχινοί με θυσίες από το 1992 και το όνειρο μιας γενιάς, το αντικατέστησαν με ένα μνημείο, ένα μεγαλόπρεπο ναό.

Χτίστηκε από το 1988 το εκκλησάκι-Μουσείο Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, όπου φυλάσσονται τα ιερά κειμήλια της Βράχας.

Δημιουργήθηκε: Η Εξωραϊστική Επιτροπή Ν. Βράχας, η οποία μετεξελίχθηκε σε Εξωραϊστικό και Πολιτιστικό Σύλλογο Ν. Βράχας, με πλούσια εξωραϊστική και πολιτιστική δραστηριότητα. Ο Σύλλογος Νεολαίας Βράχας, ο οποίος καθιέρωσε τις αποκριάτικες εκδηλώσεις, ανέβασε θεατρικά έργα, εξέδωσε το περιοδικό Βράχα κλπ.

Το 1983 ιδρύθηκε ο Α. Ο. Βράχας, ένα ποδοσφαιρικό σωματείο, το οποίο επί πολλά χρόνια πρωταγωνιστεί στη Β' κατηγορία Φθ/δας και διαφημίζει με το αγωνιστικό ήθος του τον οικισμό Ν. Βράχας.

Στην Ν. Βράχα επίσης ιδρύθηκε το Πειραματικό θεατρικό εργαστήριο Αριστοφάνης, που προσφέρει θεατρική παιδεία και ανακαλύπτει ταλαντούχους ντόπιους ηθοποιούς.

Τελικά οι Βραχινοί κατάφεραν να νικήσουν τις αντιξοότητες. Πήραν ένα ξερό τόπο και τον άλλαξαν ολότελα. Προσαρμόστηκαν, αγάπησαν και αγαπήθηκαν από τους ντόπιους κατοίκους και αγκάλιασαν με την πρόσθετη ευαισθησία που απέκτησαν κάθε καινούριο κάτοικο της περιοχής.

Γραπτές πηγές:

Αρχείο κοινότητας Βράχας Ευρυτανίας.

Αρχείο κοινότητας Σταυρού.

Από το Ιστορικό και λαογραφικό αρχείο Φθ/δας:

Εφημερίδα «Εθνικός Αγών» 6-2-1966.

Εφημερίδα «Εθνικός Αγών» 24-1-1971.

Εφημερίδα «Εθνικός Αγών» 30-9-1973.

Εφημερίδα «Ρούμελη» Φλεβάρης 1966 αρ. φύλλου 26.

Εφημερίδα «Ρούμελη» Αθήνα Μάρτιος 1966 αρ. φύλλου 27.

Εφημερίδα «Ρούμελη» Απριλίου 1966 αρ. φύλλου 28.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αρ. φύλλου 67, 4-4-1970.

Εφημερίδα «Λαμιακός Τύπος» αρ. φύλλου 8590 22-1-1971.

Εφημερίδα «*Τα νέα της Ρούμελης*» Μάρτιος 1974.
 «*Σταυρός Φθιώτιδας*» Μακρής Ιωάννης
 Περιοδικό «*Σταυροδρομί*» τεύχος 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
 «*Βράχα Υστεροβυζαντινό χωριό των Αγραφών*»: Β. Μαντούζας.
 Περιοδικό «*Βράχα*» εκδ. Συλλόγου Νεολ. Βράχας, τεύχη 1, 2, 3.
Το μοναστήρι της Βράχας Ευρυτανίας (κείμενο Ιωάν. Μάγκα).

Ευχαριστώ τους:

Αναγνώστου Κων/νο: τ. μέλος κοιν. Συμβουλίου Βράχας
Αθανασιάδη Χαράλαμπο: Πολιτικό μηχανικό
Ακρίβο Σωτήρη: Πρόεδρο Πολ. Συλλόγου Βράχας
Γαλάνη Γιώργο: μέλος εξωραϊστικού Συλλόγου Ν. Βράχας
Γαλάνη Δημήτριο: τ. Πρόεδρο κοινότητας Σταυρού
Γαλάνη Γιάννη: μέλος εξωραϊστικού Συλλόγου Ν. Βράχας
Γαλάνη Κων/νο Ι.: τ. Πρόεδρο κοινότητας Βράχας
Γαλάνη Χρήστο: Μέλος τοπικού Συμβουλίου Σταυρού,
 μέλος Πνευματικού Κέντρου, τ. πρόεδρο εξωρ. Συλλόγου Ν. Βράχας.
Καρακώστα Στέφανο Η.: τ. μέλος κοιν. Συμβουλίου Βράχας
Καρανασάση Αποστόλη: Δημ. Σύμβουλο Δ. Λαμιών,
 τ. Πρόεδρο κοιν. Σταυρού και τ. πρόεδρο Πνευματικού Κέντρου
Κυροδήμο Ηρακλή: Πρόεδρο τοπικού Συμβουλίου Σταυρού
 και μέλος Δ.Σ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού.
Μάγκα Γιάννη: Πολιτικό μηχανικό
Μακρή Ιωάννη: μέλος Δ.Σ. Πνευματικού Κέντρου Σταυρού
Μαντούζα Βασίλη: τ. μέλος Δ.Σ. Συνδέσμου Απανταχού Βραχινών
Νάτσιο Δημήτριο: Δ/ντή ιστορικού και λαογραφικού αρχείου Φθ/δας
Ράντη Νικόλαο: τ. πρόεδρο εξωραϊστικού Συλλόγου Ν. Βράχας
 και μέλος ερανικής ανέγερσης Ι.Ν. Μεταμ/φωσης Σωτήρος.
Ράντη Παναγιώτη: Πολιτικό μηχανικό
Σακκά Γιώργο: Μέλος τοπικού Συμβουλίου Σταυρού
 και εκκλησιαστικού συμβουλίου.
Τσέλο Δημήτριο Αναστ.
Τσούτσια Βαγγέλη: φωτογράφος
Τσούτσια Βασίλη: τ. Γραμματέα κοινότητας Βράχας
Χορταριά Στέργιο και Χορταριά - Χούπα Σαββούλα
Χούπα Σωτήρη: Πρόεδρο πειραματικού Θεατρικού
 Εργαστηρίου «*Αριστοφάνης*» και τ. πρόεδρο Συλλόγου νεολαίας
 Βράχας και
Χούπα Δημοσθένη: τ. πρόεδρο Κοινότητας Βράχας.

Κοινοτικό Συμβούλιο Βράχας (1966)

Χούπας Δημοσθένης, Πρόεδρος
Γαλάνης Κων/νος Ι., Αντιπρόεδρος
Καρακώστας Στέφανος Η., μέλος
Ράντης Χρίστος, μέλος
Φλέγκας Νικόλαος, μέλος

Κοινοτικό Συμβούλιο Βράχας (1966-'67)

Γαλάνης Κων/νος Ι., Πρόεδρος
Καρακώστας Στέφανος Η., Αντιπρόεδρος
Ράντης Χρίστος, μέλος
Φλέγκας Νικόλαος, μέλος
Μάλλιος Στυλιανός, μέλος

Κοινοτικό Συμβούλιο Βράχας (1967-'73)

Μήτσιου Δημήτριος, Πρόεδρος
Τσούτσικας Νικόλαος, Αντιπρόεδρος
Αναγνώστου Κων/νος, μέλος
Καρακώστας Στέφανος Η., μέλος
Φλέγκας Νικόλαος, μέλος

Κοινοτικό Συμβούλιο Σταυρού (1968)

Γαλάνης Δημήτριος, Πρόεδρος
Πουρνάρας Δημήτριος, Αντιπρόεδρος
Παπάρας Κων/νος, μέλος
Κυροδήμος Γεώργιος Ευαγγ., μέλος
Σούλιος Ιωάννης Βασ., μέλος

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

Θωμάς Γ. Καλοδήμος
φιλόλογος - συγγραφέας,
επίτιμος σχολικός σύμβουλος φιλόλογων

ΘΕΜΑ

*Η πρώτη έγχειος ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων
στο Νεοελληνικό Κράτος και ειδικότερα στην επαρχία του Ζητουνίου*

Οι Σαρακατσαναίοι, νομάδες κτηνοτρόφοι από αμνημόνευτους χρόνους, με κοιτίδα και ορμητήριο τον κορμό της Πίνδου¹ έφταναν στη Βαλκανική στο ύψος της γραμμής Λίμνη Σκόδρας, Όρβηλο, Σκάρδο, Αίμο, Εύξεινο Πόντο και διαχέονταν προς Ν. προς τις θάλασσες του Αδρια, του Ιονίου του Αιγαίου και του Εύξεινου, γεμίζοντας τους κάμπους και τα λιβάδια της μεζονος Μακεδονίας και Θράκης, της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας και φτάνοντας ως την Αττική, την Εύβοια και την Πελοπόννησο ως τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα². Κατά την επικρατέστερη άποψη είναι νομάδες από αρχαιότατους χρόνους και κατ' άλλους προηγούνται από την κάθοδο των Ινδοευρωπαίων και είναι παλαιότεροι από τους Βάσκους και τους Λάπωνες³, ενώ κατ' άλλους είναι ένα Δωρικό φύλο που επέζησε μέχρι σήμερα και συναρτάται με την κάθοδο των Δωριέων στην Ελλάδα⁴. Ο ιστορικός Ηρόδοτος γράφοντας για τους Δωριείς λέγει: «*Το Δωρικόν γένος πολυπλάνητον κάρτα. επί μεν Δευκαλίωνος βασιλέως (Φθιώτιδος) οίκεε γην Φθιώτιν επί δε Δώρον του Έλληνος την υπό την Όσσαν τε και τον Όλυμπον χώραν, καλεομένην δε Ιστιαιώτιν, εκ δε της Ιστιαιώτιδος ως εξανέστη υπό Καδμείων οίκεε εν Πίνδω, Μακεδνόν καλεόμενον*»⁵. Από πρόσφατες έρευνες που έγιναν σχετικά με τη γενετική σύσταση των Σαρακατσαναίων καταδείχτηκε ότι οι Σαρακατσαναίοι έχουν την ίδια γενετική σύσταση με τους άλλους κατοίκους της Ελλάδας,⁶ πράγμα που επιβεβαιώνει τη δεύτερη εκδοχή για την καταγωγή των Σαρακατσαναίων.

Αυτοί οι κατ' αποκλειστικότητα νομάδες μέχρι πρόσφατα της Νότιας Βαλκανικής, σήμερα ήδη έχουν εγκατασταθεί μόνιμα στα χωριά και στις

1. Αγγελική Χατζημιχάλη, Σαρακατσαναίοι, Μέρος Α', τ. Α', Αθήνα 1957, σ. κστ'.

2. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Β', έκδ. β', Θεσ/νίκη 1976, σ. 431.

3. Άρη Πουλιανού, Σαρακατσαναίοι, ο αρχαιότερος λαός της Ευρώπης, Πρακτικά Συνεδρίου Σερρών, Σαρακατσαναίοι ένας ελληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός, Αθήνα 1985, σσ. 22 κ.ε.

4. Κ. Ζαφειράτου - Γ. Παταγιάρη, Φυσικοανθρωπολογική μελέτη του πληθυσμού των Σαρακατσαναίων στην περιοχή Ζαγοριών Ηπείρου, Πρακτικά Συνεδρίου Σερρών, ό.π., σ. 100.

5. Ηρόδοτου, Ι, 56.

6. Κ. Τριανταφυλλίδη, Η γενετική σύσταση των Σαρακατσαναίων, Πρακτικά Πρώτου Συνεδρίου Σαρακατσαναίων Ελλάδος και Διασποράς, Αθήνα 1996 σσ. 40 κ.ε.

πόλεις της πατρίδας μας και ασχολούνται με άλλα επαγγέλματα πλην της πατροπαράδοτης νομαδικής κτηνοτροφίας.

Η απονομαδοποίηση των Σαρακατσαναίων άρχισε προοδευτικά από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους και ολοκληρώθηκε μέσα σε εκατόν είκοσι χρόνια περίπου, ουσιαστικά από τότε που αυτοί άρχισαν να αποκτούν μόνιμη ιδιόκτητη θερινή ή χειμερινή διαμονή. Έτσι από νομάδες τώρα γίνονται ημινομάδες και σιγά σιγά εγκαθίστανται μόνιμα στις θερινές και κυρίως στις χειμερινές διαμονές τους και με την πάροδο του χρόνου απαρνούνται την κτηνοτροφική ζωή τους και ασχολούνται με άλλα γεωργικά ή αστικά επαγγέλματα.

Επειδή πιστεύουμε ότι η απαρχή της απονομαδοποίησης των Σαρακατσαναίων έγινε στη Φθιώτιδα, και ειδικότερα στην παλαιά επαρχία του Ζητουνίου, όπου αποκτήθηκε και η πρώτη μεγάλη μόνιμη θερινή ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων, και μάλιστα από το πρώτο έτος της ίδρυσης του Νεοελληνικού Κράτους λόγω των ειδικών όρων με τους οποίους συμπεριλήφθηκε στα όρια του Ελληνικού Κράτους η επαρχία αυτή, γι' αυτό και η εισήγησή μου έχει ως θέμα της: *«Η πρώτη έγχειος ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων στο Νεοελληνικό Κράτος και ειδικότερα στην επαρχία Ζητουνίου»*, που μετά την απελευθέρωση συγχωνεύτηκε με την επαρχία του Πατρατζικίου και αποτέλεσαν τη μέχρι σήμερα επαρχία της Φθιώτιδας του Νομού Φθιώτιδας.

* * *

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς που ίσχυε στις επαναστατημένες ελληνικές περιοχές πριν από την Επανάσταση του 1821 ήταν το σύστημα των μεγάλων ιδιοκτησιών. Τα 2/3 της καλλιεργήσιμης γης ανήκε στους Τούρκους γαιοκτήμονες και το 1/3 στους Έλληνες Προεστούς⁷. Τόσο στις Εθνικές Συνελεύσεις όσο και στα διπλωματικά γραφεία των Μεγάλων Δυνάμεων, μαζί με την επίλυση του Ελληνικού ζητήματος ασχολούνταν και με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των επαναστατημένων ελληνικών χωρών. Μνεία για την ιδιοκτησία έχουμε ήδη στη διακήρυξη της Α΄ Εθνικής Συνέλευσης της Επιδαύρου στις 15 Ιανουαρίου 1822, όπου μεταξύ των άλλων διακηρύσσεται ότι: *«Ο κατά των Τούρκων πόλεμος ημών (...) είναι εθνικός, πόλεμος ιερός, πόλεμος του οποίου η μόνη αιτία η ανάγκη της δικαίου της προσωπικής ημών ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της τιμής...»*⁸. Στην παράγραφο λε΄ της Β΄ Εθνοσυνέλευσης στο Άργος (29/3 - 18/4/1823) *«Το Βουλευτικόν αποφασίζει περί δανείων, με εγγύησιν του Έθνους λαμβανομένων και περί εκποίησεως μέρους εξ απάντων των εθνικών κτημάτων αναλόγου με την χρείαν.»*⁹

7. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΒ', σ. 59.

8. Διον. Α. Κόκκινου, Η Ελληνική Επανάσταση, τ. Δ', Αθήνα 1960, σ. 74.

9. Ό.π., τ. Στ', σ. 222.

Η Επανάσταση ακύρωσε κάθε τίτλο ιδιοκτησίας του Σουλτάνου, του Τουρκικού Δημοσίου και των Τούρκων γαιοκτημόνων στις επαναστατημένες περιοχές και εθνικοποίησε αυτές τις γαίες. Από τις εθνικοποιήσεις αυτές προήλθαν οι «εθνικές γαίες». Έτσι το Ελληνικό Κράτος έγινε ιδιοκτήτης των 2/3 σχεδόν της γης. Όποιος όμως από τους Έλληνες είχε τη νόμιμη νομή στις παραμονές της Επανάστασης, αυτός θεωρήθηκε κύριος και κάτοχος της συγκεκριμένης γης¹⁰. Τα εθνικά κτήματα όμως ήταν υποθηκευμένα στους Άγγλους ομολογιούχους για τα δύο δάνεια της Ανεξαρτησίας του 1824 και 1825.¹¹

Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου το Μάιο 1829 τα κτήματα των Τούρκων στις επαναστατημένες περιοχές αναγνωρίζονταν ως ιδιοκτησία αυτών και μάλιστα προβλεπόταν και ο τρόπος εκτίμησης, απαλλοτριώσης, αποζημίωσης και καταβολής του οφειλόμενου ποσού προς αυτούς. Ευτυχώς χάρη στις έντονες και εύστοχες παρεμβάσεις του Ιωάννη Καποδίστρια προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, το δυσβάσταχτο αυτό ποσό της αποζημίωσης των τουρκικών ιδιοκτησιών, με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου της 3ης Φεβρουαρίου 1832, περιορίστηκε μόνο για τις ιδιοκτησίες των Τούρκων στις επαναστατημένες περιοχές που κατείχε ο τουρκικός στρατός κατά την υπογραφή του ανωτέρω Πρωτοκόλλου, ήτοι την Εύβοια και το μεγαλύτερο μέρος της Αττικής¹². Σ' αυτό το ιδιοκτησιακό καθεστώς της αποζημίωσης θα υπαχθεί τελικά και η επαρχία του Ζητουνίου (Λαμίας), που μας απασχολεί ιδιαίτερα στην εισήγησή μας.

Για την ίδρυση και τα όρια του υπό ίδρυση Ελληνικού Κράτους προτάθηκαν από τις Μεγάλες Δυνάμεις πολλά σχέδια: Να περιλαμβάνει την Πελοπόννησο, την Εύβοια και τις Κυκλάδες ή τις ανωτέρω περιοχές και επιπλέον τις περιοχές της Αττικής και της Μεγαρίδας ή να περιλαμβάνει και τη Στερεά από τις Θερμοπύλες μέχρι το μυχό του Κορινθιακού ή να φτάνει από τον Παγασητικό μέχρι τις εκβολές του Αχελώου.¹³ Αν σ' αυτά προσθέσουμε και τα δύο σχέδια που υπέβαλε ο Ιωάννης Καποδίστριας στις Μεγάλες Δυνάμεις και το σχέδιο των Πρεσβευτών στον Πόρο την 11/23 Σεπτεμβρίου 1828, τότε τα προτεινόμενα σχέδια ανέρχονται σε επτά.¹⁴

Η τύχη της επαρχίας του Ζητουνίου (Λαμίας) παίζεται μέχρι την τελευταία στιγμή της χάραξης των ελληνικών συνόρων. Με το Πρωτόκολλο της 22 Ιανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 η Ελλάδα αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο Κράτος, αλλά τα όριά της συρρικνώνονται προς Βορρά και περιορίζονται στη γραμμή από τις εκβολές του Αχελώου μέχρι τις εκβολές του Σπερχειού.¹⁵

10. Γ. Κορδάτου, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, έκδ. β', τ. Γ', 1821-1832, σ.σ. 665.

11. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ό.π., σ. 615.

12. Ό.π., σ. 615.

13. Διον. Α. Κόκκινου, Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τ. Α', Αθήνα 1970, σ. 308.

14. Δ. Απέργη - Κ. Εμμανουήλ & Σία Ο.Ε., Νέα Γενική Ιστορία των Ελλήνων, Αθήνα 1972, τ. ΙΑ', σ. 48.

15. Ό.π., σ. 51 κ.ε.

«... η διοριστική γραμμή των συνόρων της Ελλάδος, αρχαμένη από τας εκβολάς του Ασπροποτάμου (...) θέλει καταλήξει εις το όρος Αρτοτίνα, εξ ου θέλει ακολουθήσει την κορυφήν του όρους Άξου (...), την κορυφήν της Οίτης έως εις τον Κόλπον του Ζητουνίου, εις τον οποίον θέλει κατανήσει προς τας εκβολάς του Σπερχειού.»¹⁶ Ο Ιωάννης Καποδίστριας διαμαρτυρήθηκε προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, γιατί η προτεινόμενη οροθετική γραμμή δεν παρέχει ασφάλεια, αφού οι δυο αυτοί ποταμοί είναι βατοί και η φρούρησή τους θα απαιτούσε πολλές χιλιάδες στρατιώτες για τη φύλαξή της.¹⁷ Η επαρχία Ζητουνίου με τη νέα χάραξη των συνόρων μένει έξω από τα όρια του υπό ίδρυση Ελληνικού Κράτους.

Ευτυχώς στις 14/26 Σεπτεμβρίου 1831 υπογράφεται στο Λονδίνο νέο Πρωτόκολλο με το οποίο αναγνωρίζεται η ανεπάρκεια των Ελληνικών συνόρων και η οροθετική γραμμή ορίζεται στο ύψος Άρτας - Βόλου.¹⁸ Παρά τις αντιδράσεις της Τουρκίας, ύστερα από διαβουλεύσεις μεταξύ των τριών Μεγάλων Δυνάμεων και της Τουρκίας, υπογράφεται στις 27 Ιουνίου (9 Ιουλίου) 1832 στην Κων/πολη ο Διακανονισμός για την οριοθέτηση της Ελλάδας.¹⁹ Στην εν λόγω Συνθήκη σχετικά με την επαρχία του Ζητουνίου αναφέρεται: «Καθ' όσον αφορά την προς ανατολάς οροθέτησιν, το άκρον σημείον της διαχωρίσεως των δύο επικρατειών θέλει προσδιορισθή εις τας εκβολάς του παρά του χωρίου Γραδίτζαν ρέοντος ποταμίου. Το όριον θέλει ανατρέξει μετά του ποταμίου τούτου μέχρι των πηγών αυτού, και ακολουθήσει έπειτα την σειράν του όρους Όθρους, αφιεμένης εις την Ελλάδα της διόδου του Χλωμού, χωρίς να υπερβαίνει την ράχιν της σειράς αυτής καθ' όλην την έκτασιν, ιδίως εις το Βαριμπόπι, δια να φθάση ούτως εις την κορυφογραμμήν του Τυμφρηστού (...).»

Στην περίπτωση όμως που η περιοχή προς τα αριστερά του Σπερχειού παραμένει στο Οθωμανικό Κράτος, τότε «εν τη υποθέσει ταύτη, το προς ανατολάς όριον θέλει άρχεται από των εκβολών του Σπερχειού και, ανατρέχον την αριστεράν αυτού όχθην μέχρι του σημείου όπου η επαρχία Ζητουνίου προσφάγει την του Πατρατζικίου, θέλει προχωρεί μέχρι της κορυφής της σειράς Όθρους, ακολουθεί το κοινόν των δύο επαρχιών όριον ή την ευθυτέραν γραμμήν, εν περιπτώσει καθ' ην το κοινόν τούτο όριον δεν ήθελε φθάσει εις την κορυφήν της Όθρους. Θέλει δε εξακολουθήσει (...) και καταλήξει εις τον Κόλπον της Άρτης. Καθ' όσον αφορά την αποξημίωσιν, αυτή ορίζεται εις τεσσαράκοντα εκατομμύρια τουρκικών γροσίων δια την περίπτωσιν καθ' ην το προς αριστερά του Σπερχειού κείμενα μέρη της επαρχίας Ζητουνίου προσδιορισθώσιν, δια αποφάσεως του εν Λονδίνω Συμβουλίου, υπέρ του

16. Σπ. Μαρκεζίνη, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τ. Α', Αθήνα 1966, σ. 340.

17. Ιωάννου Γ. Βορτσέλα, Φθιώτις. Αθήνα 1907, σσ. 447 κ.ε.

18. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., ό.π., σσ. 562 κ.ε.

19. Ό.π., σ. 577.

Ελληνικού Κράτους. Αν τουναντίον, συνεπεία του εν Λονδίνω Συμβουλίου, τα μέρη ταύτα της επαρχίας Ζητουνίου εξακολουθήσι να ανήκουν εις το Οθωμανικόν Κράτος, η εις την Οθωμανικήν Πύλην αποδοτέα αποζημίωσις προσδιορίζεται εις τριάκοντα εκατομμύρια τουρκικών γροσίων.»²⁰

Δηλαδή στην περίπτωση που η επαρχία του Ζητουνίου θα παρέμεινε εκτός των ελληνικών συνόρων, τότε η οροθετική γραμμή μεταξύ των δυο επικρατειών θα διήρχετο στο όριο των δύο επαρχιών του Ζητουνίου και του Πατρατζικίου, ανάμεσα στα χωριά Τσοπανλάτες (Λυγαριά) της επαρχίας Ζητουνίου και Στύρφακα της επαρχίας Πατρατζικίου, και θα κατέληγε στην κορυφογραμμή της Όθρους.²¹

Στο άρθρο 7 του Διακανονισμού της Κων/πολης του 1832 σχετικά με τις περιουσίες αναφέρεται: «Στους ιδιώτες που ήθελαν να αναχωρήσουν από τις περιοχές που αφορά ο Διακανονισμός και να πουλήσουν τις περιουσίες τους, παραχωρείται προθεσμία δεκαοκτώ μηνών από την ημέρα συμπλήρωσεως των εργασιών της οροθετήσεως, με δυνατότητα παρατάσεως της προθεσμίας σε ειδικές περιπτώσεις».²² Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου στις 18/30 Αυγούστου 1832 επιδικάζεται η επαρχία του Ζητουνίου στην Ελλάδα και στις 14/26 Δεκεμβρίου 1832 η Τουρκία αποδέχεται την τελική ρύθμιση των ελληνοτουρκικών συνόρων, σύμφωνα με την έκθεση των οροθετών που υπέβαλαν την έκθεσή τους στη Διάσκεψη του Λονδίνου στις 13/25 Νοεμβρίου 1832.²³ Έτσι έληξε και η περιπέτεια της επαρχίας Ζητουνίου και οριστικά συμπεριλήφθηκε στα όρια του Νεοελληνικού Κράτους. Στην επαρχία του Ζητουνίου υπήχθησαν και τα χωριά του Δήμου Πτελεατών, που ανήκαν μέχρι τότε στην επαρχία Αλυρού, και τα χωριά Νεοχώρι και Παλαιόκαστρο του Τυμφρηστού που ανήκαν στην επαρχία Αγράφων.²⁴

Στις 10 Φεβρουαρίου 1833 εκδόθηκε ΒΔ για την κατάληψη της Αττικής, της Εύβοιας, του Ζητουνίου και των άλλων μερών από τα ελληνικά στρατεύματα, που βρίσκονταν μέσα στην ελληνική επικράτεια αλλά ήταν ακόμα υπό τουρκική διοίκηση. Μέχρι την 25η Μαρτίου τα μέρη της Αττικής, της Εύβοιας και του Ζητουνίου καταλήφθηκαν από τα ελληνικά στρατεύματα.²⁵

* * *

Όταν το 1833 απελευθερώθηκε η επαρχία του Ζητουνίου από τους Τούρκους περιελάμβανε 49 χωριά: 37 τσιφλίκια Τούρκων και 12 κεφαλοχώρια, άγωνα και ορεινά που κατοικούνταν από ελεύθερους μικροκαλλιεργητές ιδιοκτήτες. Τα Δρύστελα δεν αναφέρονται ούτε στα χωριά

20. Σπ. Μαρκεζίνη, ό.π., σ. 369.

21. Ιωάννου Γ. Βορτσέλα, ό.π., σ. 452.

22. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., ό.π., σ. 577.

23. Ό.π., σ. 577.

24. Ιωάννου Γ. Βορτσέλα, ό.π., σσ. 359 κ.ε.

25. Ό.π., σ. 454.

- τσιφλίκια ούτε στα κεφαλοχώρια, ενώ αναφέρονται τα παρακείμενα χωριά Λιμογάρδι, Λογγίτσι και Νεραίδα.²⁶ Στον πίνακα μάλιστα των δήμων και των ενοριών της επισκοπής Φθιώτιδας το 1834 αναφέρονται τα χωριά Λιμογάρδι, Λογγίτσι και Δρίστελα ότι ανήκουν στο δήμο Φαλάρων και αποτελούν μία ενορία.²⁷ Στον ίδιο πίνακα των δήμων και των ενοριών το 1835 η Νεραίδα, Σαπνά (Σαπινά), Δρίστελλα και Καλύβια Βλαχοποιμένων Πεπόνια ανήκουν στο δήμο Φαλάρων και αποτελούν μία ενορία.²⁸

Με το ΒΔ της 3/15 - 4 - 1833 η χώρα διαιρέθηκε σε δέκα Νομούς από τους οποίους ένας ήταν και «της Φθιώτιδος και Λοκρίδος» του οποίου μία από τις επαρχίες του ήταν και η επαρχία της Φθιώτιδας, που προήλθε από τις επαρχίες Ζητουνίου και του Πατρατζικίου, με πρωτεύουσα του Νομού τα Σάλωνα. Όταν αργότερα η χώρα διαιρέθηκε σε τριάντα διοικήσεις με το ΒΔ 28/19 Ιουνίου (1 Ιουλίου) 1836, δημιουργήθηκε η διοίκηση της Φθιώτιδας, που περιελάμβανε τις επαρχίες της Φθιώτιδας και της Λοκρίδας με έδρα τη Λαμία.²⁹ Τότε και το Ζητούνι επανέκτησε το παλιό του όνομα και μετονομάστηκε σε Λαμία.³⁰

Οι Τούρκοι της επαρχίας Ζητουνίου θορυβημένοι από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους και από τον περιορισμένο προβλεπόμενο χρόνο για την εκποίηση των ιδιοκτησιών τους, άρχισαν να πωλούν τα κτήματά τους σε διάφορους αγοραστές. Το πρώτο τσιφλίκι που πωλήθηκε στην επαρχία του Ζητουνίου είναι το χωριό Δρύστελα στο δήμο Φαλάρων από τον Αχμέτ Αγά στον Σαρακατσάνο τσέλιγκα Γεώργιο Πεπόνια. Σε επιστολή διαμαρτυρίας των κατοίκων του χωριού Δρυστελών προς τον Άνακτα (Όθωνα) με ημερομηνία 17 Σεπτεμβρίου 1834, μεταξύ των άλλων διαβάζουμε: «...Ότε λοιπόν εισήχθησαν τα Βασιλικά Βαβαρικά στρατεύματα εις την Λαμίαν³¹ και έλαβεν η

26. Ιωάννη Μακρή, Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της επαρχίας Ζητουνίου κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια (1833 - 1840 μ.Χ.) σύμφωνα με τα πρακτικά της Μικτής Δικαστικής Επιτροπής, Πνευματικό Κέντρο Σταυρού, Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά Συνεδρίου, τ. Α', Λαμία 2002, σσ. 141 κ.ε.

27. Αλεξάνδρας Θ. Κουλτούκη, Διοικητικές μεταβολές της επισκοπής Φθιώτιδας από το 1833 - 1899. Πνευματικό Κέντρο Σταυρού, Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά Συνεδρίου, τ. Α', Λαμία 2002, σ. 178.

28. Ό.π., σ. 184.

29. Παν. Ι. Τσιώνη, Ο Νομός Φθιώτιδας, Αθήνα 1983, σσ. 116 κ.ε.

30. Ιωάννου Γ. Βορτσέλα, ό.π., σ. 455. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η Φθιώτιδα αποτελούνταν από δύο επαρχίες, του Πατρατζικίου, που ανήκε στο σαντζάκι της Ναυπάκτου, και του Ζητουνίου, που ανήκε στο σαντζάκι του Ευρίπου (Εύβοιας). Η επαρχία Ζητουνίου έφερε το όνομα αυτό από την πόλη Ζητούνι (Λαμία). Το όνομα αυτό έφερε η πόλη από τους βυζαντινούς χρόνους, γιατί στις Συνόδους του 869 και 879 αναφέρονται αντίστοιχα οι επίσκοποι Ζητουνίου Γεώργιος και Γρηγόριος. Το τοπωνύμιο Ζητούνι είναι ολαβικής προέλευσης: ΖΕΪΤUN, Ζητώνιον, Ζιτούνιον, Ζιτούνι, και σημαίνει σιτοφόρος χώρα, εύφορος χώρα, και όχι τουρκικής προέλευσης: ΖΕΪΤΟΥΝ που σημαίνει ελαία, ελαιότοπος, προς την παρετυμολογικά σχετίζεται. Περισσότερα βλ. Ιωάννου Βορτσέλα, Φθιώτις 1907, σσ. 248 κ.ε.

31. Τα Βαβαρικά στρατεύματα εισήλθαν στη Λαμία την 23/3/1833.

Ελληνική Κυβέρνησις την κατοχήν, τότε και οι κάτοικοι του ρηθέντος χωριού εσυμφώνησαν με τον ιδιοκτήτην του οθωμανόν (μ' όλον ότι είχαν παρ' αυτού απαιτήσεις) και ηγόρασαν το χωριόν των δια γρόσια 31.500 με συμφωνίαν εις τρεις μήνας να πληρώσωσι τα χρήματα και να λάβωσι τακτικά έγγραφα. Τούτο πληροφορηθείς ο ρηθείς Γεώργιος Πεπόνας επήγε προς τον οθωμανόν και προσθέσας τιμήν περισσότερον το ηγόρασε δια γρόσια 42.200...»³².

Όπως διαφαίνεται από τη διαμαρτυρία των κατοίκων των Δρουστέλων ο τσέλιγκας Γεώργιος Πεπόνας ξεκαλοκαίριαζε με τα κοπάδια του και το τσελιγκάτο του στα Βουνά της Γούρας (Όθρους), στο τσιφλίκι των Δρουστέλων, μια έκταση γύρω στα σαράντα χιλιάδες στρέμματα, στην καρδιά της Όθρους, που συνόρευε με τα χωριά Νεράιδα, Σαπουνά, Ανάβρα, Νεοχώρι, Λογγίτσι, Παλαιοκερασιά και το λιβάδι του Δροσουνίου και εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία να αγοράσει από τον Αχμέτ Αγά τα Δρύστελα, προσφέροντας υψηλότερο τίμημα από τους κατοίκους του χωριού. Μάλιστα η αγοροπωλησία, όπως φαίνεται από τη διαμαρτυρία των κατοίκων, πρέπει να έγινε μέσα στο 1833, την άνοιξη με καλοκαίρι, προφανώς για να μη χάσει το λιβάδι των Δρουστέλων ο τσέλιγκας Γεώργιος Πεπόνας, που το γνώριζε και προσφερόταν για τις κτηνοτροφικές ανάγκες του. Λέγεται μάλιστα ότι πριν ο τσέλιγκας Γεώργιος Πεπόνας προβεί στην αγορά των Δρουστέλων του είχαν υποδειχθεί τα χωριά - τσιφλίκια Αχινός και Αυλάκι, αλλά αυτός τελικά προτίμησε να αγοράσει τα Δρύστελα.

* * *

Από προφορικές μαρτυρίες που έχουμε πληροφορούμαστε ότι την αγορά των Δρουστέλων την αμφισβητούσε κάποιος «κλέφτης» Πάνος Κουτσοκέρας ισχυριζόμενος ότι τα Δρύστελα είναι το χωριό του και ότι θα βιοπραγήσει εις βάρος του Γεωργίου Πεπόνα. Φαίνεται ότι οι απειλές του εισακούστηκαν, γι' αυτό βλέπουμε ότι ύστερα από μερικά χρόνια το 1837 μεταπώλησε ο τσέλιγκας Γεώργιος Πεπόνας το ήμισυ του κτήματος των Δρουστέλων όχι στον ίδιο αλλά στη σύζυγό του: «... ο Αρχιποιμής κύριος Γεώργιος Πεπόνας, κάτοικος Στελίδος (...) ότι από το ιδιόκτητόν του χωριόν Τρίστελα εκ του όλου, επώλησε προς την κυρίαν Μαρίαν Ευσταθίου Μαντοροπούλα, σύζυγον του Πάνου Κουτσοκέρα κάτοικον Στελίδος το ήμισυ του χωριού τούτου με την περιφέρειαν των συνόρων του, ως τα πρωτότυπα οθωμανικά και ελληνικά πωλητήρια διαλαμβάνουν, δια δραχμάς εξ χιλιάδες διακοσίας ογδοήντα εξ (6286).»³³

Στο αριθ. 4111/17-12-1841 Συμβόλαιο διαβάζουμε ότι «... η Κυρία Μαρία Ευσταθίου Λιοτύρη, σύζυγος του Παναγιώτου Κουτσοκέρα, κάτοικος Στελίδος

32. Ιστορικό Αρχείο Λαμίας, Αναφορά των κατοίκων Δρουστέλων προς το Βασιλιά Όθωνα με ημερομηνία και τόπο: Λαμία, 17 Σεπτεμβρίου 1834.

33. Ιστορικό Αρχείο Λαμίας, Συμβόλαιο αριθ. 80/2-2-1837 του Συμβολαιογράφου Λαμίας Βασιλείου Περαραιβού.

(...) ωμολόγησεν ενώπιον εμού του Συμβολαιογράφου (...) ότι το ήμισυ χωρίον Ντριστελλον το οποίον ηγόρασε από τον Γεώργιον Πεπόναν ως από της 20 Φεβρουαρίου του χλιοστού οκτακοσιοστού τριακοστού εβδόμου έτους υπ. αριθ. ογδοήκοντα συμβόλαιον (...) η εν τω συμφωνηθέντι πωλητηρίω εγγράφω αναφερομένη επ' ονόματι αυτής πώλησις, εξετέθη εικονικώς, αυτή δε ουδεμίαν έχει επί του ειρημένου ημίσεως χωρίου μετοχήν αλλά τούτο ως είρηται ανήκει αδιαφιλονικήτως εις τον ειρημένον σύζυγόν της ως δόντα το τίμημα αυτού και ούτος δύναται να διαθέση ελευθέρως και ανενοχλήτως κατ' ιδίαν του αρέσκειαν, αυτή δε ούτε είχεν πραγματικώς ούτε έχει του λοιπού καμμίαν επ' αυτού απαίτησιν ή δικαίωμα. Ταύτα ομολογήσασα συνετάχθη κατ' αίτησιν του Π. Κουτσοκέρα η παρούσα πράξις...».³⁴

Το ½ του κτήματος των Δρουστέλων του Πάνου Κουτσοκέρα με το αριθ. 11834/13-9-1860 Συμβόλαιο περιήλθε στο γιο του Οδυσσέα Πάνου³⁵, με το αριθ. 1539/11-8-1902 δόθηκε προικώ στο Χαράλαμπο Ευταξία που πήρε τη Χαρίκλεια, κόρη του Οδυσσέα Πάνου³⁶, και με το αριθ. 16392/4-9-1924 Συμβόλαιο περιήλθε σε Σαρακατσαναίους «σκηνίτας κτηνοτρόφους» με αγοροπωλησία (στους Καλοδημαίους, στους Τσαραιούς, στους Τεμπλαλεξαίους, στους Σουφλεραίους, στους Μπικαίους, στους Τζουναίους, στους Γεωργουσαίους, στους Κατσαραίους, στους Ζωγκακαίους, στους Μπελτεργραίους, στους Τζουβαραίους, στους Τσαλαγκαίους, στον Επίσκοπο, Μπεκαρή, Κούτρα, Τσαγιάννη και Καπούλα) και έτσι ολόκληρο το κτήμα των Δρουστέλων, ύστερα από εκατό περίπου χρόνια από την αγορά του από τον αρχιποιμένα Γεώργιο Πεπόνα το 1833, περιήλθε πάλι εξ ολοκλήρου σε Σαρακατσαναίους.³⁷

Εύλογα όμως γεννιέται η απορία, γιατί ο Πάνος Κουτσοκέρας δεν αγόρασε επ' ονόματί του το ήμισυ του χωρίου Δρουστέλων το 1837 από το Γεώργιο Πεπόνα και έκανε την εικονική αγορά στο όνομα της συζύγου του το 1837 και την κανονική αγορά το 1841 με την ομολογία της εικονικότητας και τη μεταπώληση στο όνομά του από τη σύζυγό του; Την απορία μας αυτή νομίζω ότι τη λύνει το αριθ. 11834/13-9-1860 συμβόλαιο, διότι εκεί στο συμβόλαιο αναφέρει ρητά ότι «... ενεφανίσθη ο Πάνος Κουτσοκέρας λοχαγός της φάλαγγος...».³⁸ Επομένως ο Πάνος Κουτσοκέρας ανήκε στην «Ελληνική Φάλαγγα», ένα τιμητικό στρατιωτικό σώμα που ίδρυσε ο Βασιλιάς Όθωνας το

34. Ιστορικών Αρχείων Λαμίας, Συμβόλαιο αριθ. 4111/17-12-1841 του Συμβολαιογράφου Λαμίας Ιω. Οικονομίδου.

35. Ό.π., Συμβόλαιο αριθ. 1860/13-9-1860 του Συμβολαιογράφου Λαμίας Αλεξάνδρου Χατζίσκου.

36. Συμβόλαιο αριθ. 1539/11-8-1902 του Συμβολαιογράφου Λαμίας Ευθυμίου Κουτσομήτρου του Υποθηκοφυλακείου Φαλάρων.

37. Συμβόλαιο αριθ. 16392/4-9-1924 του Συμβολαιογράφου Λαμίας Επαμεινώνδα Δημολιούλια του Υποθηκοφυλακείου Φαλάρων, Λαμίας Αλεξάνδρου Χατζίσκου.

38. Ό.π., Συμβόλαιο Συμβολαιογράφου Αλεξάνδρου Χατζίσκου.

1835 από καπεταναίους και μικροκαπεταναίους του 1821 που ήταν αγράμματοι και δεν μπορούσαν να καταχτούν στον τακτικό στρατό. Ήταν διαβαθμισμένοι από ανθυπολοχαγό μέχρι συνταγματάρχη και έπαιρναν μισθό και προαγωγές εκτός από εκείνους που είχαν πάρει ως αμοιβή εθνικά κτήματα.³⁹ Στο ιδρυτικό Δ/γμα 6/1835 της «Ελληνικής Φάλαγγας» διαβάζουμε ότι σκοπός της ίδρυσής της είναι: «*Δια να δώσωμεν δείγμα της Βασιλικής Ημών ευνοίας και ευγνωμοσύνης της πατρίδος εις τους γενναίους άνδρας, οίτινες εχρησίμευσαν ως οδηγοί των συστρατιωτών των εις τον υπέρ της Ελληνικής ανεξαρτησίας αγώνα...*». Στο άρθρο 6 αναφέρεται ότι: «*Εις το σώμα τούτο ανήκουν χωρίς τινα περαιτέρω εξέτασιν όσοι ανεγνωρίσθησαν επισήμως παρά των συστηθεισών την 13 (25) Μαρτίου και 21 Απριλίου (3 Μαΐου) 1833 εξεταστικών επιτροπών ως έχοντες τας ρηθείσας ιδιότητας, εσημειώθησαν εις το ανήκον γενικόν μητρώον και διωρίσθησαν ήδη παρ' Ημών ως αξιωματικοί, ήτοι εχαρακτηρίσθησαν ως τοιούτοι. Η τάξις των ακολουθεί τον βαθμόν των διπλωμάτων των.*»⁴⁰

Σε προηγούμενο Δ/γμα 22/1834 στο I άρθρο αναφέρεται: «*Οι παλαιοί και πτωχοί αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και στρατιώται των ατάκτων και τακτικών στρατευμάτων της ξηράς και της θαλάσσης, οίτινες μετέσχον ενδόξως εις τον υπέρ απελευθερώσεως της πατρίδος αγώνα προς ανταμοιβήν των παλαιών εκδουλεύσεων και επί σκοπώ του να εξασφαλισθή εις τας οικογενείας των σταθερός πόρος υπάρξεως, θέλουσι λάβει αμέσως εις πλήρη ιδιοκτησίαν των μέρος των ακαλλιεργήτων μεν, πλην καλλιεργησίμων εθνικών γαιών, καθ' όσον όμως δεν λαμβάνουσι ήδη εκ του ταμείου μισθούς ενεργείας, συντάξεις ή τροφοδοσίας*». Στο άρθρο 4 αναφέρεται ότι: «*Μ' όλον ότι το μέγιστον όρος της αξίας (εννοείται της παρεχομένης γης) προσδιωρίσθη εις 7.000 δραχμών, δεν συγχωρείται να παραχωρηθώσιν εις τον αυτόν στρατιωτικόν επέκεινα των διακοσίων τεσσαράκοντα στρεμμάτων*».⁴¹

Στο Δ/γμα 1/1838 με το οποίο παραχωρούνται εθνικές γαίες ειδικά στους Φαλαγγίτες, στην εισαγωγή του αναφέρεται: «*Θέλοντες να δώσωμεν ασφαλή και διαρκή ύπαρξιν εις τους ήδη εις την φάλαγγα καταταχθέντας και εις το εξής καταταχθησομένους αξιωματικούς και εις τας οικογενείας των, δια παραχωρήσεως εθνικών γαιών ή άλλων ακινήτων φθαρτών κτημάτων εις εντελή ιδιοκτησίαν των, και έχοντες ιδίως προ οφθαλμών το Ημέτερον διάταγμα από 20 Μαΐου (1 Ιουνίου) 1834 περί παραχωρήσεως ακαλλιεργήτων με, αλλά καλλιεργησίμων γαιών προς τους μη εν ενεργεία ενδεείς αξιωματικούς*

39. Χρ. Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821, τ. Γ', Αθήνα 1976, σ. 609.

40. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Δ/γμα 6/18 (30) Σεπτεμβρίου 1835, Περί σχηματισμού της Ελληνικής Φάλαγγος.

41. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Δ/γμα 22/20 Μαΐου (1 Ιουνίου) 1834, Περί των μη εν ενεργεία αξιωματικών, υπαξιωματικών, στρατιωτών και ναυτών του στρατού της ξηράς και της θαλάσσης.

κλπ. του Ημετέρου κατά γην και θάλασσαν στρατού, προς αμοιβήν των κατά των υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνα εκδουλεύσεών των (...) απεφασίσασμεν: ... (άρθρον 1) Έκαστος εις την φάλαγγα προ της δημοσιεύσεως του παρόντος νόμου ήδη κατατεταγμένος αξιωματικός, όστις ως τοιούτος λαμβάνει μισθόν από το εθνικόν ταμείον, δύναται, εάν θέλη, παραιτούμενος του μισθού του, να λάβη ως πλήρη ιδιοκτησίαν, γην ή κτήματι φθαρτόν μέχρι τούδε εθνικόν...». Επίσης στο άρθρο 4 αναφέρεται ότι: «Όσοι μετά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου καταχθώσιν παρ' Ημών εις την φάλαγγα και αναγνωρισθώσιν ως ενδεείς, θέλουν λάβει, κατά τους εις το Ι άρθρον εμπεριεχομένους ορισμούς, εν μέρος εθνικής γης, ή άλλο φθαρτόν ανάλογον με την εις τον μισθόν του βαθμού των ανήκουσαν χρηματικήν ποσότητα».⁴²

Αν συνδυάσουμε τώρα τους όρους με τους οποίους παραχωρούνταν τα εθνικά κτήματα προς τους αγωνιστές του 1821, αξιωματικούς και στρατιώτες, με τα κατά καιρούς συμβόλαια με τα οποία μεταπωλούνταν ή μεταβιβαζόταν το ½ του χωριού των Δρουστέλων, τότε μπορούμε να απαντήσουμε και στην εύλογη απορία μας, γιατί ο τσέλιγκας Γεώργιος Πεπόνας μεταπώλησε εικονικά το 1837 το ½ του χωριού Δρουστέλων στη σύζυγο του Πάνου Κουτσοκέρα Μαρία Ευσταθίου και όχι κατευθείαν σ' αυτόν τον ίδιο. Ο Πάνος Κουτσοκέρας σαν παλιός κλέφτης και αγωνιστής της Επανάστασης του 1821 κατατάχτηκε στο τιμητικό σώμα της Ελληνικής Φάλαγγας που ιδρύθηκε το 1835 ως αξιωματικός. Το Ελληνικό Κράτος παραχωρούσε ως ανταμοιβή για την προσφορά τους στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας εθνικές γαίες σε «παλαιούς και πτωχούς αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και στρατιώτας» (Δ/γμα 22/1834) και στους «ενδεείς αξιωματικούς» της Ελληνικής Φάλαγγας (Δ/γμα 1838) και μάλιστα όχι παραπάνω από διακόσια σαράντα στρέμματα. Επειδή, φαίνεται, γίνονταν διάφορες ζυμώσεις και υπήρχαν διάχυτες πληροφορίες για παροχή εθνικών γαιών στους Φαλαγγίτες, γι' αυτό, το πιθανότερο, ο αξιωματικός της Ελληνικής Φάλαγγας Πάνος Κουτσοκέρας αγόρασε το ½ του χωριού Δρουστέλων από τον τσέλιγκα Γεώργιο Πεπόνα εικονικά στο όνομα της γυναίκας του Μαρίας Ευσταθίου, για να μη φαίνεται κάτοχος γης και μάλιστα μεγάλης ιδιοκτησίας γύρω στα 15.000 με 20.000 χιλιάδες στρέμματα. Αποχωρώντας αργότερα από το σώμα της Ελληνικής Φάλαγγας, χωρίς καμία δέσμευση και υποχρέωση προς το Ελληνικό Κράτος ως ιδιώτης πια, μετέβαλε την εικονική αγορά του 1837 σε κανονική και επ' ονόματί του το 1841.

* * *

Η Όθρυς, τα γνωστά Βουνά της Γούρας κατά την Τουρκοκρατία, με την ημερότητα και τη βατότητά της, περιτριγυρισμένη από απάνεμα και ζεστά χειμαδιά από πολύ παλαιούς χρόνους προσείλκυσε την προσοχή των νομάδων

42. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Δ/γμα 1/ 1 (13 Ιανουαρίου) 1838, Περί παραχωρήσεως εθνικών γαιών εις τους φαλαγγίτας.

Σαρακατσαναίων, που ήξεραν να επιλέγουν τα κατάλληλα λιβάδια για τα κοπάδια τους. Δεν είναι υπερβολή αν τη χαρακτηρίζαμε ως κατ' εξοχήν σαρακατσανοβούνι, αφού στη Όθρυ δεν πάτησαν βλαχόφωνοι νομάδες συμπατριώτες μας και μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα φιλοξενούσε πάνω από είκοσι στάνες Σαρακατσαναίων.

Στην Όθρυ, κατά το μύθο, έβροσαν τα κοπάδια τους ο βασιλιάς της Φυλάκης Ίφικλος⁴³, ο Ευρισίνθων που βασίλευε στο Δώτιο Πεδίο (στον Αλμυρό)⁴⁴ και ο Κέραμβος⁴⁵. Ο Κέραμβος μάλιστα ήταν πολύ φημισμένος, γιατί αυτός πρώτος συναρμολόγησε το σουραύλι και πρώτος χρησιμοποίησε τη λύρα. Βοσκούσε τα κοπάδια του επάνω στη Όθρυ με τη βοήθεια των Νυμφών του βουνού, γιατί τις διασκέδαζε με τα γλυκά του τραγούδια. Λένε μάλιστα ότι κάποτε παρουσιάστηκαν οι ίδιες οι Νύμφες και χόρευαν μπροστά του με τη συνοδεία της μουσικής του. Ο Πάνας κάποτε τον συμβούλεψε να κατεβάσει τα κοπάδια του στα χειμαδιά, γιατί θα ερχόταν βαρucheιμωνιά, αλλά αυτός δεν τον άκουσε. Πλάκωσε όμως βαρucheιμωνιά και γέμισαν χιόνια οι ράχες και τα λαγκάδια. Τα κοπάδια του Κέραμβου πάγωσαν και θάφτηκαν μαζί με τα δέντρα στα χιόνια!

Άραγε είναι τυχαίο το γεγονός ότι η πρώτη μεγάλη ιδιοκτησία των Σαρακατσαναίων στο Νεοελληνικό Κράτος έγινε στην Όθρυ από τον αρχιτσέλιγκα Γεώργιο Πεπόνα το 1833; Μήπως αποτελεί ένδειξη και συμβολισμό της διαχρονικής παρουσίας των Σαρακατσαναίων στην Όθρυ και γενικότερα στη Φθιώτιδα; Διότι μόνο έτσι μπορεί να ερμηνευτεί το γεγονός ότι το ενιαίο κτήμα των Δρυστέλων που αγοράστηκε ολόκληρο το 1833 από το τσιφλικούχο Μεχμέτ Αγά, περιήλθε τελικά ολόκληρο στους Σαρακατσαναίους και φιλοξενούσε μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα τέσσερις στάνες Σαρακατσαναίων σε ιδιόκτητα θερινά λιβάδια: τα Δρύστελα, τη Βουρλιά, το Αρκοδοπούρνι και τη Μαυρικά, όπου ξεκαλοκαίριάζαν γύρω στις 15.000 χιλιάδες γιδοπρόβατα και πολλά άλογα.

Έτσι η παλαιά επαρχία του Ζητουνίου και νυν επαρχία Φθιώτιδας επέπρωτο να προδιαγράψει τη μοίρα και την πορεία του νομαδικού βίου των Σαρακατσαναίων και να οδηγήσει σε σχετικό βάθος χρόνου πρώτα στην ημινομαδοποίηση και στη συνέχεια στην απονομαδοποίησή τους και στη στροφή τους προς άλλα μη κτηνοτροφικά επαγγέλματα μέσα σε εκατόν πενήντα περίπου χρόνια από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους. Από τη στιγμή που ο νομάδας προσδένεται μόνιμα με ένα κομμάτι γης, από τότε αρχίζει και η απονομαδοποίησή του και η στροφή του προς άλλα γεωργικά και αστικά επαγγέλματα. Βέβαια για την ημινομαδοποίηση και την απονομαδοποίηση των Σαρακατσαναίων και τη μόνιμη εγκατάστασή τους στη

43. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, Ελληνική Μυθολογία, τ. Γ', σ. 126.

44. Ό.π., σσ. 122 κ.ε.

45. Ό.π., σσ. 346 κ.ε.

Φθιώτιδα - ο Νομός Φθιώτιδας έχει πάνω από 20.000 Σαρακατσαναίους - αλλά και στην υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα, την Εύβοια και την Πελοπόννησο συνετέλεσαν και άλλοι ιστορικοί λόγοι που δεν είναι του παρόντος να αναλύσουμε. Πάντως η απόκτηση ιδιόκτητης μόνιμης θερινής ή πεδινής διαμονής από τους Σαρακατσαναίους ήταν αναμφισβήτητα ο σοβαρότερος λόγος. Υπό την έννοια αυτή η αγορά του χωριού - τσιφλικίου Δρουστέλων από τον αρχιποιμένα Σαρακατσάνο Γεώργιο Πεπόνα το 1833 από το Μεχμέτ Αγά συνιστά τομή και νέα αφετηρία για τους Σαρακατσαναίους και το νομαδικό τους βίο.

Βιβλιογραφία

1. Απέργη Δ. - Εμμανουήλ Κ. & Σία Ο.Ε., Νέα Γενική Ιστορία των Ελλήνων, τ. ΙΑ', Αθήνα 1972.
2. Βακαλοπούλου Απόστολου Ε., Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Β', εκδ. β', Θεσ/νίκη 1976.
3. Βορτσέλα Ιωάννου Γ., Φθιώτις, Αθήνα 1907.
4. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΒ', Αθήνα 1975.
5. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., Ελληνική Μυθολογία, τ. Γ', Αθήνα 1986.
6. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος.
7. Κόκκινου Διονυσίου Α., Η Ελληνική Επανάσταση, τ. ΙΒ', Αθήνα 1960.
8. Του ιδίου, Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τ. Α', Αθήνα 1970.
9. Κουλιούκη Αλεξάνδρας Θ., Διοικητικές μεταβολές των επισκοπών Φθιώτιδος από 1833 - 1899, Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά Συνεδρίου Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, τ. Α', Λαμία 2002, σσ. 173 κ.ε.
10. Μακρή Ιωάννη Ευαγ., Το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επαρχίας Ζητουνίου κατά τα πρώτα μεταπελευθερωτικά χρόνια (1833 - 1840 μ.Χ. περίπου) σύμφωνα με τα Πρακτικά της Μικτής Ελληνοτουρκικής Επιτροπής, Φθιωτική Ιστορία, Πρακτικά Συνεδρίου Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, τ. Α', Λαμία 2002, σσ. 141 κ.ε.
11. Ζαφειράτου Κ. - Παταγιάρη Γ., Φυσιοανθρωπολογική μελέτη του πληθυσμού των Σαρακατσάνων στην περιοχή Ζαγορίων Ηπείρου, Πρακτικά Συνεδρίου Σερρών, Σαρακατσάνοι, ένας ελληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός, Αθήνα 1985, σσ. 62 κ.ε.
12. Πουλιανού Άρη, Σαρακατσάνοι, ο αρχαιότερος λαός της Ευρώπης, Πρακτικά Συνεδρίου Σερρών, Σαρακατσάνοι, ένας ελληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός, Αθήνα 1985, σσ. 22 κ.ε.
13. Κορδάτου Γιάννη, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, τ. Γ' 1821 - 1833.
14. Μαρκεζίνη Σπύρου, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τ. Α', Αθήνα 1966.
15. Στασινού Χρίστου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, τ. Γ', Αθήνα 1976.
16. Τριανταφυλλίδη Κων/νου, Η γενετική σύσταση των Σαρακατσαναίων, Πρακτικά Πρώτου Συνεδρίου Σαρακατσαναίων Ελλάδος και Διασποράς, Αθήνα 1996, σσ. 40 κ.ε.
17. Τσιώνη Παναγιώτη Ι., Ο Νομός Φθιώτιδας, Αθήνα 1983.
18. Χατζημυχάλη Αγγελική, Σαρακατσάνοι, Μέρος Α', τ. Α', Αθήνα 1957.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

Ευθ. Ν. Χριστόπουλος
δάσκαλος - δημοσιογράφος

ΘΕΜΑ

Οι μήνες στην αρχαία Λαμία
Ονομασία - αφιερώσεις σε θεούς -
εορταστικές, πολιτιστικές εκδηλώσεις

Εισαγωγή

Αρχαιότατη η πόλη της Λαμίας, που η ίδρυσή της χάνεται στην αχλύ του μύθου και της ιστορίας.

Οικοδομημένη σε δεσπόζουσα θέση, μοναδικό πέραςμα, σταυροδρόμι της Κεντρικής Ελλάδας, ήταν υποχρεωμένη να δέχεται συνεχείς επιδρομές και να είναι σε μια διαρκή εμπόλεμη κατάσταση.

Παρόλα αυτά ανέπτυξε έναν δικό της εσωτερικό πολιτισμό και διακρίθηκε ανάμεσα στις άλλες ελληνικές πόλεις για το σωστότατο διαχωρισμό του χρόνου, αφού στην περιοχή γενικότερα διακρίνονταν χαρακτηριστικά οι τροπές του ηλίου.

Η μέτρηση του χρόνου άρχιζε την ημέρα της εαρινής ισημερίας και βασιζόταν στον κύκλο της σελήνης.

Η εαρινή ισημερία ήταν η σπουδαιότερη, αφού η προηγούμενή της ήταν το τέλος του θανάτου (χειμώνα), αυτή δε η έναρξη, η ανάσταση της νέας ζωής.

Το ετήσιο χρονικό διάστημα το μετρούσαν σε τέσσερα ίσα μέρη, το καθένα απ' τα οποία διαιρούσαν σε τρία τμήματα.

Τα τέσσερα είχαν βάση τις τροπές του ηλίου, δηλ. εαρινή ισημερία, θερινό ηλιοστάσιο, φθινοπωρινή ισημερία και χειμερινό ηλιοστάσιο.

Με βάση την εαρινή ισημερία, διακρίνονταν τα διαστήματα (μήνες).

1. ΛΥΚΕΟΣ (σελήνη Μαρτίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα του σημερινού Μαρτίου μέχρι τα μέσα Απριλίου και μετρούσε τριάντα μία ημέρες.

Ήταν η **περίοδος του φωτός** και ήταν αφιερωμένη στο **Λύκειο Απόλλωνα**, απ' τον οποίο πήρε και το όνομα.

Με την αύξηση των φυτών κατά την πανσέληνο, οι Λαμείς, όπως και οι άλλοι αρχαίοι Έλληνες, παραλλήλιζαν την ανάπτυξη της ψυχής. Αφορούσε όμως και την ελευθερία, τη λύτρωση της ψυχής από το γήινο περιβάλλον.

Την περίοδο αυτή αρχίζει να υποχωρεί η νύχτα, παραχωρώντας όλο και μεγαλύτερη διάρκεια στην ημέρα, στο φως που κυριαρχεί ιδιαίτερα και αποδειγμένα στην περιοχή.

Περίοδος που οι κυνηγοί επιχειρούν τις μεγάλες εξορμήσεις τους, με τις ανάλογες θυσίες και εορταστικές εκδηλώσεις και στην **Αρτέμιδα**, από την οποία περιμένουν εύνοια.

Ο **Μαλαεΐος Δρυμός** που υψωνόταν πάνω από τη Λαμία κυριαρχώντας στις νότιες πλαγιές της Όθρης, όπου είχε παραμείνει για αρκετό διάστημα και ο κένταυρος **Χείρων** κυνηγημένος απ' το Πήλιο από τον **Ηρακλή**, παρείχε πλούσιο και εξαιρετικό κυνήγι.

Την ίδια περίοδο και κατά τη γιορτή της πανσελήνου, τιμούνταν με εξαιρετικές τιμές και οι «**εφήμεροι άμπελοι**» προς τιμήν του **Θεανίου Διόνυσου**, κατά τις οποίες, μέσα σε μια ημέρα εκτελείτο συμβολικά ένας πλήρης κύκλος αμπελοκαλλιέργειας, όπου, μετά από μυστικές ιεροπραξίες και οργιώδεις χορούς **Μαινάδων**, των αποκαλουμένων **Μυστίδων**, του Θεού Διόνυσου, ένα θαυματουργό αμπέλι έκανε την εμφάνισή του και μέχρι τη νύχτα είχε παραχθεί από τους χυμούς του κόκκινο κρασί (ερυθρός οίνος).

Την περίοδο αυτή κυριαρχούσαν αγώνες με ανάλογες πολιτιστικές εκδηλώσεις, που συμβόλιζαν την αέναη κυκλική εναλλαγή των μορφών της πολυεπίπεδης ζωής, με το πέρασμα του ενιαυτού από τη **νεκρή φάση** προς τη **ζώσα αναβλάστηση**, το πέρασμα του ήλιου πάνω από το φράγμα ανάμεσα στο χειμώνα και στο θέρος.

Αγώνες και εκδηλώσεις, μιμούνταν, όχι μόνο το ρυθμό του κόσμου, αλλά τιμούσαν και την ύλη του σώματος δίνοντάς της υγεία, που ήταν απαραίτητη για την ύπαρξη υγιούς νου.

2. ΘΥΟΣ (σελήνη Απριλίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Απριλίου μέχρι τα μέσα Μαΐου και μετρούσε τριάντα ημέρες.

Όμοιό του στη Θεσσαλία αποκαλούσαν **Θυΐο** και στη Βοιωτία **Θουΐο**.

Ήταν η περίοδος των μεγάλων θυσιών (όπως το πασχαλινό αρνί αργότερα), η δε ονομασία του οφειλόταν στο δέντρο θύο, που ευδοκίμούσε ιδιαίτερα και σε μεγάλες εκτάσεις στην περιοχή του Μαλαεΐου Δρυμού, πριν αυτός καταστραφεί από πυρκαγιά.

Τα κλαδιά του θύου, τρυφερά καθώς ήταν αυτή την εποχή, καιόμενα στα θυσιαστήρια ανέδιδαν εξαιρετική ευωδία που πλημμύριζε τους χώρους, ευχαριστούσε τους πάντες και όσους παρέμεναν περισσότερο χρόνο κοντά στα θυσιαστήρια τους κλυδώνιζε και τους έκανε να χρησιμοποιτούν.

Οι θυσίες, κατεξοχήν αμνοεριφίων, συνοδεύονταν από εορταστικές πομπές και εκδηλώσεις, που είχαν αφητηρία την Κεντρική Αγορά (αρχαία οδό την αποκάλεσαν σήμερα) που βρισκόταν στην περιοχή της οδού Αινιάνων, όπου σήμερα η πινακοθήκη Αλ. Κοντόπουλου.

Κάποιες από τις εκδηλώσεις εκείνες διατηρήθηκαν με τη μορφή του κλήδονα.

3. ΑΡΕΟΣ (σελήνη Μαΐου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Μαΐου μέχρι τα μέσα Ιουνίου και μετρούσε τριάντα μία ημέρες.

Με την ίδια ονομασία η περίοδος αυτή συναντάται και στη Βιθυνία.

Ήταν η άλκιμη εποχή, η γερή, η δυνατή, η δοκιμασμένη, αυτή που ενίσχυε, που παρείχε δυνάμεις, που τόνωνε, γι' αυτό ως απαραίτητο μετά το φαγητό ήταν καθημερινά το μέλι με το γάλα.

Ήταν ξεχωριστά αφιερωμένη στο Δία, που ήταν προστάτης της μελισσοκομίας και του αμπελιού και τον αποκαλούσαν σε πολλά μέρη και **Φελχανό**.

Αυτόν τον αγένιο Δία τον καλούσαν οι θρησκευτές να φέρει ως βιοδότης και αναπλαστικός Θεός, το μέγα δώρο της καρποφορίας και της ευτυχίας σε όλους τους ανθρώπους, στους καρπούς, ακόμα και στα ζωντανά.

Στη γιορταστική πομπή που σχηματιζόταν και ξεκινούσε από την περιοχή της παλαιόστρας (γωνία των οδών Θερμοπυλών και Μιαούλη) πάνω από την οποία βρισκονταν και τα νεκροταφεία, και κατευθυνόταν προς την Κεντρική Αγορά, προηγείτο ένα αγόρι (παις) «**αμφιθαλές**» (που ζούσαν δηλ. και οι δυο γονείς του), ήταν χρυσοστεφανωμένο και κρατούσε στα χέρια του την «**κωπό**», ένα κλαρί δηλ. διακοσμημένο με κοσμολογικά σύμβολα (ήλιος, σελήνη, γη).

Όλοι οι άλλοι που ακολουθούσαν, αντί για άνθη στα χέρια τους κρατούσαν και κουνούσαν, τρυφερούς βλαστούς από ένα είδος πουρναριού που δεν είχαν αγκάθια τα φύλλα του και φυόταν σε πολύ μεγάλες συστάδες, στις νότιες πλαγιές της Όθρης, κυρίως στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής Ταράτσας, όπου την προηγούμενη της εορτής σαν εκδρομείς ανέβαιναν ομαδικά οι Λαμιείς και έκοβαν.

Εκείνη η εκδρομή διατηρήθηκε μέχρι και μετά το 1940 την πρωτομαγιά.

4. ΧΡΥΤΤΑΙΟΣ (σελήνη Ιουνίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Ιουνίου μέχρι τα μέσα Ιουλίου και μετρούσε τριάντα ημέρες.

Εποχή που τη χαρακτηρίζει και παρουσιάζει η αποξηραμένη γη, η πυρώδης, η γη που καίγεται, γι' αυτό στη Λαμία ήταν αφιερωμένη στον Ήλιο και στη Δήμητρα, η οποία ήταν προστάτιδα γενικά της περιοχής.

Στις εορταστικές - πολιτιστικές εκδηλώσεις κυριαρχούσαν τα «**αρτοφόρια**», γιορτές προς τιμήν της Δήμητρας Μεγαλόρτου ή Αρτοφόρου, στις οποίες τελούνταν πομπές με περιφορά φρεσκοψημένων άρτων, σπονδές και αρτοκλασίες.

Ξεχωριστά τελούνταν και τα «**Μεγάλάρτια**» καθαρά γυναικείες γιορτές, με λαμπρότατο εορτασμό, κατά τον οποίο πραγματοποιούνταν αναίμακτες θυσίες με προσφορά στη Θεά αρτοσκευασμάτων φρεσκοψημένων που τα έλεγαν «**αχαϊνες**».

Μέσα στη Λαμία υπήρχε μεγαλοπρεπέστατος Ναός της Δήμητρας, κοντά στη σημερινή πλατεία Πάρκου ή Τσολιά, όπως βεβαιώνει και ο πατριάρχης της Φθιωτικής Ιστορίας **Ιωάν.Βορτσέλας**, ο οποίος τον τοποθετεί στο τετράγωνο των οδών Καραγιαννοπούλου - Βύρωνος - Χατζοπούλου - Διάκου, ενώ νότια της Λαμίας και περί τα 11 χιλμ. ήταν το κέντρο των **Αμφικτυονιών** σε Ναό της Δήμητρας, με παλαιότερη ημερομηνία ύπαρξης και λειτουργίας του το **1522 π.Χ.** για την προστασία του οποίου ξεκίνησε το θέρους του 480 π.Χ. (την περίοδο της μεγαλύτερης εορτής της Σπάρτης, της αφιερωμένης στον **Κάρνιο Απόλλωνα**, που απαγορευόταν κάθε άλλη ασχολία εκτός των όσων αναφέρονταν γι' αυτή), ο βασιλιάς της Σπάρτης Λεωνίδα με τους 300 Σπαρτιάτες, αφού ο Ναός κινδύνευε από τους Πέρσες και η Σπάρτη ως αμφικτυονίδα πόλη ήταν υποχρεωμένη από τον Αμφικτυονικό Νόμο να τον υπερασπίσει. (Τέλος, πληροφοριακά πάντα, ο Θ. Μανιάς στο βιβλίο του «*τα άγνωστα Μεγαλοργήματα των Αρχαίων Ελλήνων*» σελ. 76 αναφέρει ότι το Ιερόν της Ανθήλης αφιερωμένο στη Πυλαία Δήμητρα ήταν η κορυφή νοητού ισοσκελούς τριγώνου με τις ίσες πλευρές του τις αποστάσεις Ανθήλη - Ολυμπία, Ανθήλη - Επίδαυρος).

Την περίοδο αυτή, η οποία άρχιζε από το θερινό ηλιοστάσιο, οι πολιτιστικές-εορταστικές εκδηλώσεις ήταν κυρίως νυχτερινές, αναπέμπονταν ευχαριστίες προς τη Θεά, της οποίας παρακαλούσαν την εύνοια για καλή σοδειά και ικεσίες για διαφύλαξη της πόλης και της περιοχής από καύσωνα και ξηρασία.

Η ημέρα του θερινού ηλιοστασίου, όπως προαναφέρθηκε, ήταν αφιερωμένη και στον Ήλιο το γιο του Φαέθοντα, που τιμούσαν με εκδηλώσεις ημέρας, αφού ο Ήλιος τιμούσε ιδιαίτερα την πόλη και την περιοχή της με τη μεγαλύτερη ετήσια ηλιοφάνεια. [Καθαρά τοπικός μύθος αναφέρει ότι ο Φαέθων ερωτοτροπούσε με μία Λάμια που κατοικοῖδρευε στο Λάμο ή Λαμό, το μεγάλο ρέμα που χώριζε τους δύο λόφους της Λαμίας, τον ανατολικό (ακρολαμία ή Κάστρο) από τον δυτικό (Άγιο Λουκά) και απ' το οποίο ασφαλώς πήρε το όνομά της και η Λαμία, παρακαλούσε ο Φαέθων τον πατέρα Ήλιο να στέκει περισσότερο στην περιοχή, να λιάζει - θερμαίνει την αγαπημένη του και ο Ήλιος του έκανε το χατίρι].

(Πληροφοριακά και πάλι, αναφέρω ότι, με το σπάσιμο του κώδικα του αρχαιοελληνικού αλφαβήτου αποδείχεται ότι η λέξη Λαμία σημαίνει: Λ = ήλιος, Α = θεϊκός, Μ = στη φύση, Ι = κατέρχεται, Α = με τη βοήθεια του Θεού πλούσια).

5. ΠΗΠΟΔΡΟΜΙΟΣ (σελήνη Ιουλίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Ιουλίου μέχρι τα μέσα Αυγούστου και μετρούσε τριάντα μία ημέρες.

Ήταν ξεχωριστά αφιερωμένο στον **Ποσειδώνα** και τη θάλασσα, η οποία

έφτανε μέχρι τις παρυφές της Λαμίας, στην περιοχή Νέας Άμπλιανης.

Ο Ποσειδώνας ήταν από τους κατ' εξοχήν τιμώμενους Θεούς στη Λαμία και, όπως για τη Δήμητρα, υπήρχε μεγαλοπρεπέστατος Ναός, ο οποίος πιθανόν να ήταν νότια της αποκαλούμενης σήμερα «*αρχαίας οδού*» στην Πινακοθήκη Αλ. Κοντόπουλου, εκεί όπου υπήρχε υπαίθριο πάρκινγκ.

Όπως είναι γνωστό, η Λαμία κυκλοφόρησε και νομίσματα αφιερωμένα στον Ποσειδώνα, αλλά και υπάρχει και ο, χωρίς όμως συγκεκριμένα στοιχεία, μύθος, ότι η κόρη του Λαμία έδωσε το όνομά της στην πόλη.

Την περίοδο αυτή ωριμάζαν και οι σκέψεις, οι ιδέες, οι γνώσεις και οι αντιλήψεις ηθικών και συναισθηματικών καταστάσεων.

Κατά την διάρκειά της τελούνταν μεγάλες θυσίες, πομπές, αρματοδρομίες, θαλασσινοί αγώνες γυμνικοί, παιδων, αγενίων (εφήβων) και ανδρών και παρατίθεντο και δημοτελή γεύματα και συμπόσια.

6. ΠΑΝΑΜΟΣ (σελήνη Αυγούστου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Αυγούστου μέχρι τα μέσα Σεπτεμβρίου και μετρούσε τριάντα ημέρες.

Με την ίδια ονομασία το συναντάμε και στην Αιτωλία, και στη Βοιωτία και ήταν το σπουδαιότερο, αφού ήταν περίοδος βοηθητική, μεταβατική, ελεύθερη, ανακουφιστική, με τα μελήματα να κυριαρχούν, να απομακρύνουν τη φλόγα και να φέρνουν την ωραιότερη, γλυκύτερη και συμφερότερη εποχή της παρακαρπίας, το Φθινόπωρο ή Μετοπωρινή εποχή.

Ήταν αφιερωμένη στον Μεταγείτνιο Απόλλωνα, που ήταν προστάτης των μετοικούντων και της εφαρμογής των καλών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων.

Στη Λαμία, την περίοδο αυτή, ο επισκέπτης έβρισκε μια φιλοξενία ιδιαίτερης προσοχής, αξίας και σημασίας, καθώς και πολύ καλές σχέσεις.

Ήταν εποχή που ανήκε στον καθένα και σε όλους, γι' αυτό και αποκαλέστηκε πάναμος, από τη σύνθεση των λέξεων παν = όλος και αμός (εμός) = δικός μου (μας).

Οι τελευταίες ημέρες της περιόδου αυτής ήταν ειδικά αφιερωμένες στη Δήμητρα, γι' αυτό τελούνταν στο Ναό της Πυλαίας Δήμητρας στην Ανθήλη ή Ανθηλή κοντά στα Θερμοπούλια, η Μετοπωρινή Αμφικτυονία, από τις πιο σημαντικές εκδηλώσεις (παλαιότερη γραπτή χρονολογία τελέσεώς της αναφέρεται το 1522 π.Χ.), που ήταν γνωστή ανά το Πανελλήνιο, με την κυριαρχούσα σ' αυτή **υποχρεωτική εκεχειρία**, πολύ πιο πριν καθιερωθεί αυτή στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

7. ΙΤΩΝΙΟΣ (σελήνη Σεπτεμβρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Σεπτεμβρίου (Φθινοπωρινή ισημερία) μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου και αριθμούσε τριάντα μία ημέρες.

Ήταν η εποχή της σποράς και ήταν αφιερωμένο στην **Ιτωνία Αθηνά** και

τον Διόνυσο.

Η λατρεία της Ιτωνίας Αθηνάς ξεκίνησε από την Θεσσαλική πόλη Ίτων ή Ιτωνιάς, νότια της πόλης Φυλάκη, στην περιοχή δυτικά του Αλμυρού. Ήταν πόλη της Αχαΐας Φθιώτιδος, που σύμφωνα με τη μυθολογία την είχε κτίσει και ήταν και προστάτης της ο Ίτων, γιος του Αμφικτύονα και εγγονός του Δευκαλίωνα και της Πύρρας και, όπως λέγεται, ήταν βασιλιάς των Θεσσαλών και ευρέτης της χύσεως του χαλκού, η δε Ιτωνία Αθηνά ήταν κόρη του.

Οι γιορτές και εκδηλώσεις που τελούνταν στη Λαμία την περίοδο αυτή, κατά κύριο λόγο αφορούσαν και αναφέρονταν στη σπορά, από τις προετοιμασίες, στο όργωμα και γι' αυτό είχαν αναφορά και στη Δήμητρα.

Αναφέρονταν όμως και στον τρύγο, γι' αυτό είχαν και αφιερώσεις στο Διόνυσο, τον οποίο τιμούσαν με λαμπρότητα γενικότερα στην «ενάμπελο Φθία» και στη Λαμία, χωρίς όμως να αναφέρονται και οργανιστικές εκδηλώσεις τότε.

8. ΑΠΕΛΛΑΙΟΣ (σελήνη Οκτωβρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Οκτωβρίου μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου και αριθμούσε τριάντα ημέρες.

Ήταν η περίοδος των μεγάλων Συνεδρίων, κατά τα οποία, στη Λαμία προσέρχονταν και κατέλυαν μετά τη Μετοπωρινή Αμφικτυονία πάρα πολλοί αξιόλογοι ξένοι και συμμετείχαν στα Συνέδρια, τα οποία ουσιαστικά ήταν συνέχεια της Αμφικτυονίας.

Ανάμεσα σ' αυτούς συμπεριλαμβάνονταν και μεγάλοι και ξακουστοί ποιητές, ρήτορες, ιστορικοί, γεωγράφοι, οι οποίοι έρχονταν να θαυμάσουν την πόλη και την ιδιομορφία των κατοίκων της, που φημίζονταν για φυσική απόδοση απόλυτης δικαιοσύνης.

Αυτοί, επισκεπτόμενοι και την παλαιόστρα, δίδασκαν τους αθλητές στις αίθουσες που αποκαλύφθηκαν και που κρατήθηκε μία μόνον, πλάι στη μεικτή αίθουσα που αποτελούσε το **κονιστήριο**, το **ελαιοθέσιο** και το **ψυχρό λουτρό** (γωνία Θερμοπυλών και Μιαούλη), αφού σ' εκείνες τις αίθουσες λειτουργούσε και δημόσιο σχολείο για τους αθλητές, σύμφωνα με την αρχή: *«νους υγιής εν σώματι υγιές»* και του Αντισθένη το: *«Δει τους μέλλοντας αγαθούς άνδρας γενέσθαι, το μεν σώμα γυμνασίοις ασκείν, την δε ψυχήν παιδεύειν»* (πρέπει, εκείνοι που θέλουν να γίνουν ενάρετοι άνθρωποι, το μεν σώμα τους να γυμνάζουν στα γυμνάσια, την δε ψυχή τους να εκπαιδεύουν).

Η περίοδος αυτή ήταν αφιερωμένη ιδιαίτερα στον Απόλλωνα, από τον οποίον πείρε και την ονομασία της, από τον διαλεκτικό τύπο Απέλλων, αλλά ήταν αφιερωμένη και στη θεά του Κυνηγιού, την Άρτεμη, επειδή ήταν και περίοδος κυνηγιού και από την περιοχή, που ήταν και είναι κι ακόμα πέρασμα αποδημητικών πουλιών, που κατεβαίνουν από τις ψυχρές για τις θερμές χώρες για τον ερχόμενο χειμώνα.

Στις γιορτές και εκδηλώσεις, πρωτοστατούσαν θυσίες πουλιών, καθώς και γεύματα και δείπνα κυρίως με πουλιά, μετά από τα οποία υποχρεωτικά ή κατ' έθιμο διανεμόνταν βρασμένοι σπόροι, περιβρεγμένοι με γάλα και μέλι.

Συμπεριλαμβάνονταν ακόμα εκδηλώσεις που αναφέρονταν ιδιαίτερα στην αύξηση της νύχτας και μείωση της ημέρας.

9. ΘΕΜΙΣΤΙΟΣ (σελήνη Νοεμβρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Νοεμβρίου μέχρι τα μέσα Δεκεμβρίου και μετρούσε τριάντα μία ημέρες.

Ήταν περίοδος δικαστική και ήταν εξαιρετικά αφιερωμένη στον πατέρα των Θεών και των ανθρώπων, τον Ξένιο Δία, Ναός και βωμός του οποίου υπήρχε στην περιοχή που περικλείεται από τις οδούς: Βύρωνος, Έσλιν, Σατωβριάνδου και Πατρόκλου, λίγο μέσα από το νοτιοδυτικό τείχος της πόλης.

Ο Ξένιος Δίας για τους αρχαίους Λαμείς, λειτουργούσε με το αναφερόμενο στην Οδύσσεια Ζ' - 207: «Προς γαρ Δίος εισίν άπαντες ξεινοί τε πτωχοί τε».

Η φιλοξενία εκείνη, δεν αναφερόταν μόνο στις σχέσεις που ενώνουν για πολλές γενιές οικογένειες που κατοικούν μεν μακριά η μία από την άλλη, σμίγουν δε σε κάποια χρονικά διαστήματα από αίτια κυρίως θρησκευτικά, αλλά είχε γενικότερη και ευγενέστερη υπόσταση και ήταν συνέχεια κατά κάποιον τρόπο της προηγούμενης περιόδου, αφού η φιλοξενία του Ξένιου Δία έπρεπε να προσφέρεται χωρίς διάκριση προς όλους ανεξαιρέτως, γνωστούς και αγνώστους και πιο πολύ σε φτωχούς και σε ζητιάνους, πολλοί από τους οποίους ήταν και ραψωδοί.

Η συνήθεια αυτή κρατήθηκε αναλλοίωτη στη Λαμία μέχρι και μετά τη γερμανική κατοχή, οπότε άρχισε να ατονεί μέχρι που χάθηκε, ύστερα από την αλλοίωση του πληθυσμού της πόλης με την είσοδο και εγκατάσταση σ' αυτήν των καταδιωκόμενων.

Αγαπημένο ιστόρημα στην αρχαία Λαμία αυτή την εποχή ήταν το αφηγούμενο την φιλοξενία του Δία και του Ερμή από τα δυο γεροντάκια Φιλήμονα και Βανκίδα.

Την περίοδο αυτή διεξάγονταν και μεγάλες δίκες, που είχαν χαρακτηριστικό τους την απόδοση απόλυτης δικαιοσύνης.

Γι' αυτό και στις εορταστικές εκδηλώσεις αυτή την περίοδο, που ήταν και πολυποίμιλες, τιμούσαν ιδιαίτερα το ήθος, την τάξη, το δίκαιο, το νόμιμο, το ορθό, το όσιο και ξεχωριστά το ισχύον έθος, με ιδιαίτερα βραβεία.

Γαλουχημένοι με τις προαναφερόμενες αρχές και οι Λαμείς δικαστές, διακρίθηκαν σε Αμφικτυονικά Συνέδρια για το απόλυτο ορθό, δίκαιο και αντικειμενικό τους πνεύμα, γι' αυτό και τιμήθηκαν κατεπάναληψη με χρυσά βραβεία.

Στις εκδηλώσεις προσφέρονταν θυσίες για καλή σπορά, για αποδοχή από το Δία της προσφερόμενης γενικά φιλοξενίας και παντού κυριαρχούσε η διανομή βρασμένων πολυσπόρων και μια εξαιρετική ποικιλία αρτοσκευασμάτων.

10. ΒΥΟΜΙΟΣ (Σελήνη Δεκεμβρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου και μετρούσε τριάντα ημέρες.

Ήταν η νεκρή περίοδος με τη συνεχή υγρασία, με χιόνια και κρύο και ήταν αφιερωμένη στον Ποσειδώνα, του οποίου επιδίωκαν την εύνοια, ώστε η υγρασία και τα νερά να μην βλάψουν τα σπαρτά και τη βλάστηση.

Η ονομασία του πρέπει να οφειλετο στο ρήμα βύω που σήμαινε βουλώνω, κλειώ, φράττω, γεμίζω, στουπώνω, αφού η περίοδος αυτή είναι κατεξοχήν κλεισμένη από συνεχή κακοκαιρία.

Περιορισμένες πολύ ήταν και η εορταστικές εκδηλώσεις, που είχαν πανηγυρικό τόνο μόνο κατά την ημέρα του χειμερινού ηλιοστασίου και ήταν νυχτερινές.

11. ΘΡΥΞΑΛΛΙΟΣ (σελήνη Ιανουαρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα περίπου του Ιανουαρίου μέχρι τα μέσα του Φεβρουαρίου και μετρούσε τριάντα μία ημέρες.

Ήταν η περίοδος με τις **Αλκυνίδες Ημέρες**, αφού εκείνοι, χωρίς όργανα που υπάρχουν σήμερα, είχαν βρει ακριβώς και την ημέρα του χειμερινού ηλιοστασίου και είχαν υπολογίσει επτά ημέρες πριν και επτά ημέρες μετά την ημέρα αυτή, αποδίδοντας το φυσικό φαινόμενο που παρατηρούνταν στο διάστημα αυτό, με τον θαυμάσιο μύθο του Κύηκα και της Αλκυνόης, βασιλέων της Τραχίνας, που τιμωρήθηκαν από τον Δία για την οίηση, την έπαρσή τους.

Ήταν η περίοδος της βαθιάς ζεστής ανάσας μέσα στην καρδιά του χειμώνα με το ευχάριστο άγγελμα ότι θα ξαναρχίσει σύντομα η νέα ζωή.

Μια ευχάριστη ανάπαυλα, που οι Λαμείς τη δέχονταν με απόλυτη ικανοποίηση, με κοινά δείπνα και συμπόσια, απ' τα οποία ξεπηδούσαν και ευχάριστες χαρούμενες εκδηλώσεις.

Ακολουθώντας τη σταθερή μεταμπίεση της φύσης, επιχειρούσαν και οι Λαμείς μεταμπίεσεις και μάλιστα απόλυτα εναρμονισμένες με τις θρησκευτικές τους δοξασίες.

Ήταν αφιερωμένη κι αυτή στο Διόνυσο και στις εορταστικές εκδηλώσεις επικρατούσαν πομπές μεταμφιεσμένων, που ξεκινούσαν από την περιοχή της Παλαιόστρας και ανέβαιναν με τραγούδι, γλέντι και χορό προς την κεντρική αγορά.

Αλλά αυτές οι εκδηλώσεις συνεχίζονταν και στην αμέσως επόμενη περίοδο, καλύτερες και σημαντικότερες.

12. ΓΕΥΣΤΟΣ (σελήνη Φεβρουαρίου)

Αποκαλούσαν το διάστημα από τα μέσα Φεβρουαρίου μέχρι τα μέσα Μαρτίου και αριθμούσε τριάντα ημέρες.

Ήταν η περίοδος της σπουδαίας ένωσης, της ζωής της χαμένης με τη ζωή που αρχίζει.

Ήταν η αρχή της αναγέννησης της Φύσης, που επιδρά καταλυτικά και στον άνθρωπο.

Στο διάστημα αυτό γιορταζόταν η μεγαλύτερη εορτή, τα **ανθεστήρια**, καθιερωμένη από τον **Αμφικτύονα**, το γιο του **Δευκαλίωνα** και της **Πύρας** και αδελφό του **Έλληνα**, τον αναμορφωτή της περιοχής και ιδρυτή των **Αμφικτυονιών**, της πρώτης ουσιαστικά καθιερωμένης και υποχρεωτικά τηρουμένης ειρηνευτικής περιόδου, με κυρίαρχη για πρώτη φορά την εφαρμογή της εκχειρίας.

Εκτός απ' τη συνέχεια των μεταμφιέσεων, οι οποίες τώρα ήταν συγκεκριμένες, αφού φορούσαν προσωπεία θεών, ήταν και κοινή εορτή των λουλουδιών και των αποβιωσάντων, γι' αυτό από την 11η μέχρι και τη 13η ημέρα του, εορτάζονταν κατά σειρά και ημέρα:

α) Τα **«Πιθοίγια»** ή **«ημέρα του Αγαθοδαίμονος»** κατά την οποία άνοιγαν τους πίθους με τους **«νεανίες οίνους»** (τα καινούρια κρασιά) και με θυσίες και συμπόσια σε καθολική συμμετοχή αστών και αγροτών, ελευθέρων και δούλων, στεφάνωναν συμβολικά με άνθη τα κεφάλια των παιδιών που είχαν γεννηθεί την προηγούμενη χρονιά, με την έννοια ότι οι πεθαμένοι πρόγονοι ξαναγυρίζουν με την επιστροφή των λουλουδιών και με το νέο παιδί, το οποίο έπαιρνε τη θέση του χαμένου προγόνου.

β) Οι **«Χόες»** (κύπελλα), με πολυποσίες άκρατου οίνου, από συνδαιτυμόνες οι οποίοι ήταν στεφανωμένοι με άνθη και συνοδεύονταν από γλυκίσματα που αποκαλούνταν **«φαινόδημοι»**.

Μεθυσμένοι έτσι επιχειρούσαν μεταξύ τους ανταλλαγές **σκωμάτων** και **ασκωλιασμούς**. (Σκώματα = λεκτικά πειράγματα και ασκωλιασμοί = πηδήματα και προσπάθειες σταθεροποίησης πάνω σε φουσκωμένα και αλειμμένα με λάδι τομάρια τράγων ή και στο ένα πόδι με το άλλο να αιωρείται).

Την ημέρα αυτή τη θεωρούσαν **«αποφράδα»** αφού έβγαιναν οι νεκροί και ο λαός κατέφευγε σε μια σειρά αποτροπιαστικών πράξεων. Συνεχίζεται αυτό και σήμερα σε πολλά μέρη, χωριά κυρίως, το πρωί της Καθαροδευτέρας.

γ) Οι **«χύτεροι»** που ήταν ημέρα επιμνημόσυνη (ψυχοσάββατο) με διανομή βρασμένων πανσπερμιών (κόλλυβα) που όμως τα μαγείρευαν και με λαχανικά και τα σέρβιραν με ταυτόχρονη διανομή λουλουδιών.

Στο τέλος των εορτασμών γινόταν η επάνοδος των ψυχών των νεκρών στον Άδη και ακολουθούσε εξορκισμός των αρνητικών ψυχικών οντοτήτων με την ομαδική κραυγή **«ΘΗΡΑΖΕ ΚΗΡΕΣ ΟΥΚΕΤ' ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ»**.

Στη διάρκεια της τρίτης ημέρας διοργανώνονταν και αθλητικοί αγώνες που λέγονταν «*χύτρινου*» με απονομή των επάθλων από τον πρώτο άρχοντα της πόλης (η Λαμία είχε τρεις άρχοντες).

Σε όλη τη διάρκεια έκαναν σπονδές στο Διόνυσο.

Επίλογος

Όπως σαφώς γίνεται αντιληπτό, εκείνο που επικρατούσε σε όλες τις ετήσιες εκδηλώσεις ήταν η **θεοσέβεια**, γύρω από την οποία καθοριζόνταν τα δρώμενα.

Επίσης, συνήθειες και εκδηλώσεις που φαίνονται ξενόφερτες, είναι γνησιότερες τοπικές από αρχαιοτάτων χρόνων, όπως για παράδειγμα οι μεταμφιέσεις, όπου στις σημερινές μάσκες υπήρχαν τα προσωπεία, οι βρασμένο σπόροι κ.ά.

Κέντρα όλων των εκδηλώσεων ήταν η κεντρική αρχαία αγορά και παλαιόστρα, που βρισκόταν στο νοτιοανατολικό άκρο των νεκροταφείων. Τέλος οι θαλασσινές εκδηλώσεις γίνονταν στην περιοχή κάτω από την σημερινή οδό Κύπρου, ανατολικότερα της οδού Αμφικτυόνων, με βόρειο άκρο το όριο της Λεωφόρου Ελευθερίας.

Βιβλιογραφία

- Βορτσέλα Ιωάν. ΦΘΙΩΤΙΣ
 Γαυδίτη Δημ. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ
 Γεωργαλά Γ. Κ. ΠΟΙΟΙ ΗΣΑΝ
 Γκρέιβς Ρόμπερτ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ
 Δημητράκου ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ (15 ΤΟΜΟΙ)
 Εκδοτική Εστία ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ (6 ΤΟΜΟΙ)
 Ελευθερουδάκη ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ (24 ΤΟΜΟΙ)
 Κουν Α. Κ. ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
 Μανιά Θεοφ. ΤΑ ΑΓΝΩΣΤΑ ΜΕΓΑΛΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
 Μαρίνη Παν. ΘΕΟΓΟΝΙΑ
 Πασσά Ιωάν. ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ
 Ρασσιά Βλάση ΕΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΠΡΑΞΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
 Τσατσόμοιρος Η. Α. ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
 Φινέας ΠΙΟΡΤΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Γεώργιος Κ. Θ. Λέλης
ιστοριοδίφης - συγγραφέας

ΘΕΜΑ

***A. Διαχρονική εξέλιξη του θεσμού των Δημογεροντιών Ζητουνίου,
Πατραζικίου και συνεδριακή σύναξη αυτών
στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.***

***B. Μια ιδιόμορφη πώληση-παραχώρηση
των κτημάτων των χωριών:
Πελασγίας, Μύλων και του οικισμού Μαχαλά,
στον Αχμέτ εφέντι τον Ιούλιο του 1820.***

Κυρίες και Κύριοι Σύεδροι

και εκπρόσωποι πάσης Αρχής και Εξουσίας

Θέλω και από τη θέση αυτή να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες, στον Πρόεδρο και τα Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Πνευματικού Κέντρου Σταυρού, για την τιμητική πρόσκληση συμμετοχής μου, ως εισηγητού, στο 2ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας, και συνάμα να τους συγχαρώ για την πρωτοβουλία τους αυτή, ευχόμενος όπως συνεχίσουν και μελλοντικά χωρίς προσκόμματα και δυσκολίες.

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο θεσμός της δημογεροντίας είναι αρχαιότατος. Δημογέροντας κατά τον Όμηρο ονομαζόταν το μέλος της Βουλής των γερόντων, που εκλέγονταν από το λαό και εγκρίνονταν από το βασιλιά. «Ο γεροντότερος εν τω δήμω, ο εντιμότερος, ο απολαύων του μεγαλύτερου σεβασμού μετά τον ηγεμόνα, ο πρόκριτος» και κατά την Τουρκοκρατία ο αιρετός άρχοντας της ελληνικής κοινότητας, που είχε διοικητική και αστυνομική εξουσία.

Ο θεσμός της δημογεροντίας εξελίχθηκε αργότερα στο κοινοτικό σύστημα, το οποίο στη διάρκεια της τουρκοκρατίας η οθωμανική Πύλη ενίσχυσε σημαντικά, ώστε με την πάροδο των χρόνων να λάβει ουσιαστικό περιεχόμενο στις υπόδουλες επαρχίες, γιατί χρησίμευε στην αυτοδιοικητική εξυπηρέτηση του τόπου.

Το αρματολικό σύστημα δεν είχε καμία σχέση με τη δημογεροντία, γιατί εκείνο αναπτύχθηκε ως έμμισθο ένοπλο σώμα, επιφορτισμένο με την τήρηση της τάξεως.

Για το λουφέ¹ των αρματολών υπεύθυνες ήταν οι δημογεροντίες οι οποίες είχαν οργανωθεί συστηματικότερα στην Πελοπόννησο. Κάθε χωριό εξέλεγε, συνήθως, δύο δημογέροντες κατά το πλείστον ισόβιους, οι οποίοι μια φορά το χρόνο μετέβαιναν στην έδρα του καζά², για να συμμετάσχουν στη συνεδρίαση που θα αποφάσιζε την κατανομή του φόρου των χωριών, τους οποίους προηγουμένως είχαν καθορίσει οι προεστοί, και στη συνέχεια την κατανομή τους κατ' άτομο και χωριό.

Οι προεστοί εκλέγονταν, ανά δύο, από τους δημογέροντες της επαρχίας. Κύριο καθήκον τους ήταν η μετάβασή τους στην έδρα του βιλαετιού³ και η συμμετοχή τους στο συμβούλιο του Βαλή⁴, όπου καθοριζόταν ο φόρος συμμετοχής κάθε επαρχίας. Το φόρο τούτο, συνήθως, προκατέβαλλαν οι προεστοί για να αφεύγουν τις πιέσεις του κατακτητή. Μάλιστα πολλές φορές δανίζονταν με επαρχιακά ομόλογα, βάσει των οποίων εισέπρατταν, αργότερα, τα αναλογούντα χρηματικά ποσά από τα φορολογούμενα άτομα.

Στα καθήκοντα των δημογερόντων υπάγονταν και η λύση των διαφορών που αναφύονταν μεταξύ των συνεπαρχιωτών και συγχωριανών τους, πάντα όμως με τη συνεργασία και υπό την προεδρία του αρχιερέα της περιοχής, αποκτώντας τοιουτοτρόπως μεγάλη ισχύ και σ' αυτούς ακόμα τους βαλήδες.

Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 οι συγκροτηθείσες Εθνοσυνελεύσεις διατήρησαν το θεσμό της δημογεροντίας, αλλά ελάχιστα μερίμνησαν για τη βελτίωση και μεταξέλιξη αυτού.

¹. Μισθοδοσία, τροφή.

². Αραβική λέξη. Διοικητική περιφέρεια μικρότερη του νομού, επαρχία.

³. Τουρκικά *Vilâet*. Μεγάλη διοικητική περιφέρεια διοικουμένη από το βαλή.

⁴. Τουρκικά *Vaî*. Ο διοικητής του νομού, Νομάρχης ή ο γενικός διοικητής της επαρχίας.

Η Α^η Εθνοσυνέλευση⁵ αρκέστηκε, μόνο, στον προσδιορισμό του αριθμού των δημογερόντων που θα εξέλεγε κάθε κοινότητα, τους οποίους μάλιστα προσπάθησε να χρησιμοποιήσει για πολιτικούς ή τοπικούς σκοπούς. Το σύστημα αυτό ακολούθησε και η Β^η. Αργότερα, η Γ^η με το Νόμο της 1^{ης} Μαΐου 1827 όρισε, τις μεν κοινότητες ως τελευταία περιφέρεια της πολιτικής και διοικητικής ενέργειας, τους δε δημογέροντες ως όργανα της κεντρικής εξουσίας. Το 1828 ο Καποδίστριας οργάνωσε συστηματικότερα το θεσμό της δημογεροντίας, άλλα και πάλι αυτές συνέχισαν να είναι τα εκτελεστικά όργανα των διαταγών της κεντρικής εξουσίας.

Στις 3/15 Απριλίου 1833⁶ εκδόθηκε το πρώτο διάταγμα «*περί διαιρέσεως του Βασιλείου και της διοικήσεώς του*» [Φ.Ε.Κ.12 της 6/19-4-1833]. Το άρθρο 2 προέβλεπε τη σύσταση του νομού «*Φωκίδος και Λοκρίδος*» και το 9 καθόριζε τις επαρχίες που θα περιλάμβανε ο νομός. Ζητουνίου⁷, Πατρατζικίου¹⁰, Ταλαντίου¹¹, Βωδονίτσας¹², Λοιδωρικού, Μαλανδρινού, Σαλώνων¹³ και Γαλαξειδίου με τέσσερες επαρχίες. Ητοι της Φθιώτιδας, Λοκρίδας, Παρνασσίδας και Δωρίδας και έδρα διοίκησης τα Σάλωνα.

Με το επόμενο διάταγμα της 19-6/1-7-1836 [Φ.Ε.Κ. 28/21-6-1836] «*περί διοικητικού οργανισμού*» καταργήθηκε το νομαρχιακό σύστημα και συστάθηκαν 30 διοικήσεις με 18 υποδιοικήσεις. Η διοίκηση της Φθιώτιδας αποτελέσθηκε από τις επαρχίες Φθιώτιδας και Λοκρίδας με έδρα τη Λαμία.

Με το νόμο της 5 Δεκεμβρίου 1845 καταργήθηκαν οι διοικήσεις και νομοθετήθηκε πάλι το νομαρχιακό σύστημα. Το άρθρο 5 προέβλεπε την ένωση των διοικήσεων της Φθιώτιδας και Φωκίδας σ' ένα νομό, με τις επαρχίες της Φθιώτιδας, Λοκρίδας, Παρνασσίδας και Δωρίδας και έδρα αυτού, τη Λαμία.

Με το νόμο ΚΕ της 6 Ιουλίου 1899 αποσπάστηκαν από το νομό της Φθιώτιδας και Φωκίδας οι επαρχίες Παρνασσίδας και Δωρίδας, αποτελώντας το νομό της Φωκίδας, με πρωτεύουσα την Άφισσα. Οι επαρχίες της Φθιώτιδας και Λοκρίδας με την προσθήκη και της επαρχίας του Δομοκού, αποτέλεσαν, το σημερινό νομό της Φθιώτιδας, με πρωτεύουσα τη Λαμία.

⁵ . Επίδαφος, 20 Δεκεμβρίου 1821.

⁶ . Άστρους, 1823.

⁷ . Τροζήνος, 1827.

⁸ . Οι ημερομηνίες αναγράφονται με τα δύο ημερολόγια. Ητοι το Ιουλιανό (παλαιό) και το Γρηγοριανό (νέο).

⁹ . . Λαμίας

¹⁰ . Υεάτης.

¹¹ . Αταλάντης.

¹² . Μενδονίτσας

¹³ . Άρριτσας.

Στα όρια της επαρχίας Φθιώτιδας υπήρχαν δύο δημογεροντίες: Του Ζητουνίου με έδρα το Ζητούνι (Λαμία)¹⁴ και του Πατρατζικίου με έδρα το Πατρατζίκι (Υπάτη)¹⁵.

Για τα χωριά που υπάγονταν στη δημογεροντία του Ζητουνίου έχουμε επίσημη κατάσταση της εποχής, ενώ αντίθετα για τα χωριά της δημογεροντίας του Πατρατζικίου δεν βρέθηκε μέχρι σήμερα, παρά ένα δημοσίευμα εφημερίδας με τα ονοματεπώνυμα των αντιπροσώπων και δημογερόντων, που μετείχαν στη συνεδρίαση της Φτέρης Φθιώτιδας στις 22/6/1830.

Για την καταχώριση των ονομάτων των χωριών του Πατρατζικίου κά-νουμε χρήση τον Πουκεβίλ¹⁶.

Χωριά της δημογεροντίας του Ζητουνίου¹⁷

Τα χωριά που περιλάμβανε η δημογεροντία του Ζητουνίου ήταν.

Δεξιά του Σπερχειού ποταμού. Νεφρόπολις¹⁸, Δαράσια Χαϊν Γαρδίκι¹⁹, Αμι-αλός²⁰, Δέλφινος Βαρδάτς, Αλπόσπητα²¹, Φραντζι, Κομποτάδες Κομμαρίτζι, Σκλιθρά-κι²², Κωσταλέξη Μονοταφάρμπε²³, Μοσκοχώρι, Δρακοσπηλιά²⁴, Λευθοροχώρι, Προκοφε-νίκου²⁵, Δύο Βουνά και Παυλιανη

Αριστερά του Σπερχειού ποταμού. Αλαράνα²⁶, Έριρμπε²⁷, Αγία Μαρίνα Ταράτζα²⁸, Λιμογάδι, Άγναντα, Μακρολείβαδον²⁹, Κόμα Τζοπανλάτς³⁰, Μεγάλη Βρό-ση, Αχλάδι, Σουβλάς³¹, Σουλάκι³², Καλόβια Μπεκί³³, Ράιες Δαϊτζά³⁴, Νιράδηα Αόλάκι, Αχεινός Σαπουνά³⁵, Μαχαλάς³⁶, Σαρμουσακλί³⁷.

¹⁴. Τα χωριά με τους οικισμούς ανήχονταν σε 50.

¹⁵. Τα χωριά με τους οικισμούς ανήχονταν σε 70.

¹⁶. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ-ΚΑΡΩ. ΙΟΥ-ΟΪΤΟΥ. ΙΑΥΡΕΝΤΙΟΥ ΠΟΥΚΕΒΙ. I. Ταξίδη στην Ελλά-δα. ΣΤΕΡΕΑ Ε Ι ΙΑΔΑ ΑΤΤΙΚΗ - ΚΟΡΙΝΘΟ. Εκδόσεις Αρχών Τ.Ο. ΙΔΔΗ, Αθήνα 1995 α. α. 80-82.

¹⁷. Γενικά Αρχεία του Κράτους. (Γ.Α.Κ.) Μιστή Επιτροπή. Φ. 68 & 69.

¹⁸. Βρισκόταν στη θέση που είναι σήμερα τό Μοναστήρι της Δαριάσιας.

¹⁹. Οίτη

²⁰. Μπαλλός.

²¹. Γοργωπόταμος.

²². Διαλυμένο χωριό στην περιοχή των Δύο Βουνών.

²³. Ηράβεια.

²⁴. Θερμοπόλες.

²⁵. Σαμινός.

²⁶. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας υπήρχε οικισμός. Τα γραπτά κείμενα τον αναγράφουν μέχρι την απογραφή του 1864. Εκτοτε διαλύθηκε.

²⁷. Ανθήλη.

²⁸. Η περιοχή που βρίσκεται σήμερα τα καινούργια Νοσοκομείο της Λαμίας.

²⁹. Διαλυμένο χωριό. Βρισκόταν κοντά στο Μοναστήρι της Αντίνατσας.

³⁰. Ισημιά.

³¹. Οικισμός της πρώην κοινότητας Βαθνοκίου.

³². Δεν υπάρχει σήμερα. Βρισκόταν στην περιοχή των Καλυβίων.

³³. Σταυρός.

³⁴. Αργυριά.

³⁵. Υπήρχαν καλόβια θερινής διαμονής στην περιφέρεια της κοινότητας Νερδίδας.

³⁶. Βρισκόταν στη θέση του σημερινού χωριού Κοιταρισσίνιας.

³⁷. Ροδίτσι.

Κεφαλογώρια. *Λογκίτζι, Δίβρι, Νίκοβα³⁸, Στωλίδα, Σπαρτιά, Μόλους και Γαρδί-
κτ³⁹.*

Χωριά της δημογεροντίας του Πατρατζικίου.

Τα χωριά της δημογεροντίας του Πατρατζικίου ήταν:

Βλαχοχώρια: *Κασπίτσα⁴⁰, Κομίριαντ⁴¹, Σέλιαντ⁴², Κολοκοθιά, Αργόρια, Σμό-
κοβο⁴³, Κουποχώρι⁴⁴, Μάνιτσι⁴⁵, Λιάσκοβο⁴⁶, Αγόθεμι⁴⁷, Καστανιά, Ρηγόζαινο⁴⁸, Αλε-
ποχώρι⁴⁹, Σοκά, Βασιλικά, Πουλοκαρσά⁵⁰, Λάλα⁵¹, Μιχάδες⁵², Βογόνυλος⁵³, Νέαι Πά-
τρατ⁵⁴.*

Λιανοκλαδίου: *Μάκρεζ⁵⁵, Αρχάνι, Τουρκιές⁵⁶, Κούρνοβο⁵⁷, Γδαρμένη Ράχη⁵⁸, Κα-
ρονά Ζώλοτ⁵⁹, Στιργόφα-Κουιοάργα⁶⁰, Λιανουκλάδι και Αμολι⁶¹.*

Βουκαία: *Βούκαια⁶², Κυριακοχώρι, Λιζάνι και Άη Δημήτρης⁶³, Μουσαράβο⁶⁴, Προ-
φύλιανη⁶⁵, Αγιοσιτίνη⁶⁶, άργός⁶⁷, Κλωνί, Αγόριανη, Γουφιοχώρι⁶⁸, Φάιρη, Καλάβραχα⁶⁹,
Γάβρεζ⁷⁰, Καρπιά, Λευκάδα, Ούτζιόφλιανη⁷¹, Λαγός⁷².*

³⁸ . Άνδρο.

³⁹ . Πελασγία.

⁴⁰ . Καστωτίτσα.

⁴¹ . Ανατολή και Δάφνη.

⁴² . Μάρμαρα.

⁴³ . Πόργος Υπάτης.

⁴⁴ . Νεοχώρι Υπάτης.

⁴⁵ . Περιστέρι Υπάτης.

⁴⁶ . Μεσοχώρι Υπάτης.

⁴⁷ . Αγίθωνη.

⁴⁸ . Καπινοχώρι.

⁴⁹ . Παλιός οικισμός στα δυτικά της Υπάτης.

⁵⁰ . Καρσά Υπάτης.

⁵¹ . Ροδιανά.

⁵² . Μεζιάντες.

⁵³ . Αγραφοχώρι.

⁵⁴ . Βυζαντινή ονομασία της Υπάτης.

⁵⁵ . Μάφρη.

⁵⁶ . Απροσδιόριστη η περιοχή του.

⁵⁷ . Τρόφο.

⁵⁸ . Γραμμένη.

⁵⁹ . Ζηλευτό.

⁶⁰ . Παλιός οικισμός στην περιοχή της Στέρφακας.

⁶¹ . Αμούρι.

⁶² . Πουγαίκα.

⁶³ . Άγνωστη η περιοχή τους.

⁶⁴ . Περφάλλι Σπερχειάδας.

⁶⁵ . Δίδορο.

⁶⁶ . Άγιος Σώστης.

⁶⁷ . Σπερχειάδα.

⁶⁸ . Καλλιθέα.

⁶⁹ . Παλιοβράχα.

⁷⁰ . Διαλυμένος οικισμός στην περιοχή του χωριού Καρπιά.

⁷¹ . Παλιός οικισμός στη περιοχή της Σπερχειάδας.

⁷² . Απροσδιόριστη η περιοχή του.

Πολιτοχώρια: Μουτζουράκι⁷³, Καψί (Μεγάλη Μεσαία και Πέρα Κάψη), Μερκάδα, Μαυρίλλο, Περλευτσά⁷⁴, Ζιριανί⁷⁵, Ζουπόζι⁷⁶, Ροβολιάρι, Κυθωνιά⁷⁷, Τσάτι⁷⁸, Λέια⁷⁹, Γιαννισού, Λοβέσιης, Τσοόκα, Βιτάλι⁸⁰, Σκορλιά⁸¹, Κουκιά και Υποράχη⁸², Λεόκα⁸³, Κασρίτ⁸⁴, Σοφό⁸⁵, Βαρυμπόπη⁸⁶, Πλατύστομο, Λαβινίτσα⁸⁷.

Ανακοίνωση Α^η.

Συνέλευση της Δημογεροντίας του Ζητουνίου.

Ο σκοπός της σύναξης των εκλεκτόρων της δημογεροντίας του Ζητουνίου που έγινε στο Γαρδικί (Οίτη) στις 16 Ιουνίου 1829, απέβλεπε στην εκλογή των εκπροσώπων της επαρχίας, που θα συμμετείχαν στην τέταρτη Εθνοσυνέλευση. Το πρακτικό της σύναξης-συνέλευσης αυτής έχει ως ακολούθως⁸⁸.

Δυνάμει τοῦ κγ ψηφίσματος ὑπ' ἀρ. 10049 τῆς Σεβαστιῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν 10050 ὁδηγιῶν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος⁸⁹ καὶ τῆν ὑπ' ἀρ. 10051 προκυρήξεως συνελθόντες ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι ἐκλεκτορες τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Ζητουνίου εἰς τὸν ἐν Γαρδικίον⁹⁰ ναόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου κατὰ τὰς 15 Ἰουνίου ἡμέρα σάββατον⁹¹ διὰ νὰ ἐκλέξωμεν τοὺς πληρεξουσίουσ μας ὡς ὁ ὄνομαστικὸς κατάλογος ἀκολουθεῖ.

<i>Ἀριθ. 1. Ζαχαρίας Ἰωάννου</i>	<i>ἐκ Κομποπόλεως Στυλίδος</i>
<i>2. Αναγνώσιης παπ' Ἀλεξίου</i>	" " "
<i>3. Ἰωάννης Δουβουνιώσιης</i>	<i>" χωρίου Δύω Βουνῶν</i>
<i>4. Αθανάσιος Τζήκας ἐκ χωρίου</i>	<i>" " Κομποτάδος</i>
<i>5. Αναγν. Ἀγκελογεωργόπουλος</i>	<i>" " Παύλιανης</i>

⁷³. Διαλομένος οικισμός απέναντι από το χωριό Τιμμερηστός.

⁷⁴. Περιβλεπτο.

⁷⁵. Δίκαστρα.

⁷⁶. Συνοικισμός του Αγίου Γεωργίου με την ονομασία Ασπρόκαμπος.

⁷⁷. Απροσδιόριστη η θέση του.

⁷⁸. Άγνωστη η περιοχή του.

⁷⁹. Άγνωστη η περιοχή του.

⁸⁰. Βίτουλη.

⁸¹. Οικισμός της Μακρακώμης.

⁸². Οικισμοί στην περιοχή του χωριού Πελλά.

⁸³. .. Ιεονάδα.

⁸⁴. Κασρί.

⁸⁵. Καλόβια δυτικά της σημερινής Γιαννισούς.

⁸⁶. Μακρακώμη.

⁸⁷. Άγνωστη η περιοχή του.

⁸⁸. Τα κείμενα που ακολουθούν καταχωρίζονται αντιγραφικά και με όποια ορθογραφικά ή συντακτικά λάθη και αν έχουν.

⁸⁹. Ιωάννη Καποδίστρια.

⁹⁰. Οίτη.

⁹¹. Τα κείμενα καταχωρίζονται αντιγραφικά και με όποια ορθογραφικά ή συντακτικά λάθη και αν έχουν.

6. Αναγνώστης Σκαπιούρας	* * *
7. Δημήτριος Φούρλας εκ χωρίου	Έλευθεροχωρίου και Προκοβονήκος
8. Αναγνώστης Νικολάου	εκ χωρίου Δαμάσιας
9. Γεώργιος Μπουρέκης	εκ χωρίου Κουμαρηζί και Δέλφηνον
10. Παναγής Ριζόπουλος	εκ χωρίου Γαρδικίου
11. Τριαντάφυλλος Ζωρμετός	εκ χωρίου Ομιαλοῦ
12. Στάθης Δημητρίου	εκ χωρίου Μοσκοχωρίου
13. Ανέστης Άνεσιτόπουλος	εκ χωρίων Κουσιταλέ και Φρανιζή
14. Αθανάσιος Παρδάλης	εκ χωρίου Σκληθράκι
15. Ανιώνιος Δημητρίου	εκ χωρίου Δρακοσιπηλιάς

Αφ. οὐδ' ὁ ἱερέυς ἀνέγνωσ μεγαλοφώνως τὰ ὀνόματα τὰ γεγραμμένα ὡς ὁ ἀνωθεν κατάλογος ἐμπροσθεν τῆς ἐπαρχιακῆς μας Δημογεροντίας. Ὁμοφώνως ὅλοι ἐκπαρήξαμεν τὴν συνέλευσιν νόμιμον διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν πληρεξουσίων καὶ ἐψηφίσαμεν πρόεδρον τὸν κύριον Ἰωάννην Δουβουνιώτην⁸².

Μετὰ ταῦτα ἐπαρρησιόαθη ὁ ἱερέυς Ἰάκωβος φέρων ἐπὶ χεῖρας τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον μετὰ τῆς ἐπαρχιακῆς δημογεροντίας, καὶ ὁ κύριος Ἰωάννης Δουβουνιώτης ὡς πρόεδρος τῆς αὐτῆς συνέλευσεως ἀνέγνωσ μεγαλοφώνως τὴν προκήρηξιν τῆς Σεβαστικῆς κυβερνήσεως καὶ τὰς ὁδηγίας καὶ ἐπομένως τὸν ὄρκον ὑψώνοντας καὶ οἱ λοιποὶ συνευρεθέντες τὰς χεῖρας καὶ ἐπαναλαμβάνοντες τὸν ὄρκον.

Ἐπομένως ἡ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐκλεξάν τοὺς γεροντιότους τῶν ἐπίσκοπομένων δηλ.(αδῆ)⁸³ τὸν Αναγνώστην Ἀγγελογεωργόπουλον Ἀθανάσιον Παρδάλην Παναγὴν⁸⁴ ρίζον Ἀθανάσιον Τζήκα Γεώργιον⁸⁵ Μπουρέκην⁸⁶ διὰ τὰ ὀνομάσωσιν μετὰ τοῦ προέδρου τοὺς ὑποψηφίους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπροβάλλθησαν οἱ κύριοι Αναγνώστης παππά Ἀλεξίου καὶ Αναγ. Ἀγγελογεωργόπουλος οὕτως ὅλοι ὁμοφώνως ἐκλέξαμεν μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν καὶ καλοπροαίρετον γνώμην παρψηφεί νομήμοις πληρεξουσίοις τῆς ἐπαρχίας μας τοὺς ὡς ἀνω εἰρημένους κυρίους Αναγνώστην παππά Ἀλεξίου καὶ ἀναγ. Ἀγγελογεωργόπουλον τὴν ἱετάρτην ἐθνικὴν συνέλευσιν τῶν ἑλλήνων κατὰ τὸν προικδοθέντα νόμον δι' ὃ καὶ ὑποφαινόμεθα.

Ἐκ χωρίου Γαρδικίου Ζητούνι τὴν 16 Ἰουνίου 1829

Ἱερέυς Ἰάκωβος
 Ἰωάννης Δουβουνιώτης
 Ζαχαράκης Ἰωάννου
 Δημήτρις Φούρλας
 θανάσις Τζήκας
 Αναγνώστης σκαπιούρας
 Τ. Σ. Ο Γραμ.

... Παρώδης⁸⁷

⁸² . Γεννήθηκε το 1763 στα Δου Βουνά και ήταν γιός του Κώστα Ξέκου. Το Δουβουνιώτης το πήρε από το χωριό του.

⁸³ . Τα εντός παρενθέσεως κείμενα είναι του γράφοντα.

⁸⁴ . Κατηγορίαν από τη . Ιεραδιδ.

⁸⁵ . Ήταν ο πρώτος Ειρηνοδότης των Διοικητηρίων της . Ιαρίας.

⁸⁶ . Πρόγονος των σημερινών Μπερέκιδων από τα Δου Βουνά.

⁸⁷ . Δυστυχώς το τόμοφ ὄνομα.

Στην παραπάνω συνέλευση δεν έλαβαν μέρος οι δημογέροντες του Ζητουνίου, πιθανόν για να αποφύγουν την οργή του κατακτητή και τα όσα δεινά θα ακολουθούσαν.

*

Στη συνέχεια ο Έκτακτος Επίτροπος των Επαρχιών της Ανατολικής Ελλάδος, Κων/νος Μεταξάς επικύρωσε την εκλογή τους και συγχρόνως καθόρισε τις αρμοδιότητες ενός εκάστου εξ αυτών, ως ακολούθως.

*

Αρ. 492

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Ο ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

Διατάττει

Α'. Δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13996 ὁδηγίων τῆς Κυβερνήσεως ἐπικυροῦνται ἡ Ἐπαρχιακὴ Δημογεροντία τοῦ Ζητουνίου, οἱ Κόριοι

Αθανάσιος Τζίγκας

Ἀναγνώστης Παπαλεξόπουλος

Ζαχαράκης Ἰωάννου

Β'. Ὁ Κ. Α. Τζίγκας ἐπιφορτίζεται τὴν τοπικὴν Ἀρχὴν ταύτης τῆς Ἐπαρχίας κατὰ τὸς ὑπ' ἀριθ. 493 ὁδηγίας τῆς Ἐκτ. Ἐπιτροπείας.

Γ'. Ὁ Κ. Α. Παπαλεξόπουλος ἐπιφορτίζεται τὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου ταύτης τῆς Ἐπαρχίας κατὰ τὸς περὶ Δικαιοσύνην διατάξεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ Γραμματεὺς διορίζεται ὁ Κ. Διονύσιος Δημηφριάδης, ὅστις θέλει ἐκπληροῖ καὶ τὰ τοῦ Γραμματεῦς τῆς Ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας χρέη.

Δ'. Ὁ Κ. Ζ. Ἰωάννου ἐπιφορτίζεται τὰ Αστυνομικὰ χρέη κατὰ τὸς ὑπ. ἀριθ. 494 ὁδηγίας τῆς Ἐκτ. (ακτινῆς) Ἐπιτροπείας ὅστις θέλει ἐκπληροῖ καὶ τὰ τοῦ Γραμματεῦς χρέη.

Ἡ Ἐπαρχιακὴ Δημογεροντία θέλει ἐνεργῆσθαι τὸ παρὸν διάταγμα.

Τῆ 22 Οκτωβρίου 1829 ἐν Γαρδικίῳ Ζητουνίου

Τ.Σ. Ὁ Ἐκτ. Επίτροπος

Κ. Μεταξάς

Ὁ Γραμματεὺς

Δ. Δημηφριάδης⁹⁹

Συνεδρίαση τῆς Δημογεροντίας τοῦ Πατρατζικίου.

Μια ἀπὸ τὶς συνεδριάσεις τῆς δημογεροντίας τοῦ Πατρατζικίου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν υπαγομένων σ' αὐτὴ χωριῶν, ἐγένετο στὴ Φτέρη Φθιώτιδας στὶς 22 Ἰουνίου 1830. Σκοπὸς τῆς συνέλευσης ἦταν ἡ λήψη ἀπόφασης σχετικὰ μετὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν καρπῶν τῶν καλλιεργημένων ἐκτάσεων στὴν περιοχὴ τῆς δημογεροντίας.

Ἡ συνέλευση ἐγένετο στὴ Φτέρη γιατί στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας τοῦ Πατρατζικίου βρισκόνταν ἀκόμα οἱ Τούρκοι.

⁹⁹. Κόριος.

⁹⁹. Πηγή. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Υπουργείου Εξωτερικῶν. Φάκελος. 99/1 α-δ, α α κ α-δ, α α κ ε.

Οι παρευρεθέντες δημογέροντες και απεσταλμένοι των χωριών ήταν οι παρακάτω.

Εκ Φτέρης τη 22 Ιουνίου 1830.

Οι δημογέροντες και οι απεσταλμένοι από τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Νέας Πάτρας *Ιωάννης* *ιερέυς* *ἀπὸ Κάφι, Γεώρ. Αναγνωστόπουλος* *ἀπὸ Κάφι, Θαν. Γιαννάκης* *ἀπὸ Γαρδίκι, Γ. Μαγουλάς* *ἀπὸ Γαρδίκι, Θ. Κουρέλης* *ἀπὸ Γαρδίκι, Κ. Παναγιώτης* *ἀπὸ Πουγκάκια, Αναγνώστης* *ἀπὸ Πουγκάκια, Μ. Νιερνήκας* *ἀπὸ Πουγκάκια, Χ. Γιαννόπουλος* *ἀπὸ Σμόκοβον, Α. Γαιτοδημόπουλος* *ἀπὸ Σμόκοβον, Σταμάτης* *ἀπὸ Σμόκοβον, Χ. Ζωγραφίδης* *ἐκ Μαυρίλλου, Α. Σακελαρίου* *ἐκ Μαυρίλλου, Δ. Γεωργίου* *ἀπὸ Περίληπτον, Γ. Καρόπουλος* *ἀπὸ Περίληπτον, Γ. Μίγκος* *ἀπὸ Μερκάδαν, Α. Ζούκης* *ἀπὸ Μερκάδαν, Α. Γεωργίου* *ἀπὸ Στέργιαν*¹⁰⁰, *Α. Αθανασίου* *ἀπὸ Παλιόβραχαν, Γ. Χανιός* *ἀπὸ Παλιόβραχαν, Α. Σπαγῆς* *Α. Δονίας* *Δ. Σακογιάννη* *ἀπὸ Φτέρι, Δ. Νιαλιάνη* *ἀπὸ Φτέρι, Θ. Δήμου, Α. Γεωργίου* *ἀπὸ Τζούκα, Γ. Αναγνώστης* *ἀπὸ Τζούκα, Δ. Ζουλούμης* *Γ. Πολίζος* *Γ. Γκούτζας* *Δ. Τριανταφύλλου* *ἀπὸ Κλονί, Α. Παπαδόπουλος* *Δ. Λάγια* *ἀπὸ Καμπιά, Δ. Τζιρίκης* *ἀπὸ Γυφτοχώρι, Α. Παπ. Δήμου* *ἀπὸ Κεριακοχώρι, Γ. Δρόσου* *ἀπὸ Χορογιάνη, Α. Κορομπίλης* *ἀπὸ Χορογιάνη, Θ. Τζουβελέκας* *ἀπὸ Κολοκύνθια, Δ. Μπαλεζάκη* *ἀπὸ Αργύρια, Κ. Χούντας* *ἀπὸ Κασιορισάν, Α. Παπαστάμου* *ἀπὸ Καστιανίαν, Καϊζόγιανος* *ἀπὸ Νέοχώρι, Δημητρώγιωργος* *ἀπὸ Νέοχώρι.*

Ἐπικυροῦνται τὸ γνήσιον τῶν ἄνω ὑπογραφῶν.

Εκ Φτέρης τη 28 Ιουνίου 1830

Οἱ ἐπαρχιακοὶ δημογέροντες

Νέας Πάτρας Κ. Γιαννάκη, Νίκος *Ιω. Φτέρης, Χ. Τζιάκος, Γ. Σγούρης*

Ανακοίνωση Β^η

Τον Ιούλιο του 1821, τέσσερες, μόλις, μήνες αφότου κυρήχτηκε η Επανάσταση, οι κάτοικοι της Πελασγίας, των Μύλων και του οικισμού Μαχαλά πούλησαν, με τους παρακάτω ιδιόμορφους όρους, τη γη που είχαν στην κατοχή τους. Τι είναι εκείνο που τους ώθησε στην ενέργεια αυτή δεν εξακριβώνεται από τα ευρεθέντα έγγραφα.

Πιθανόν να ήταν λόγοι οικονομικοί ή και ακόμη κάποιο τέχνασμα των χωρικών για να καλοπιάσουν τον Λχμέτ εφέντι, και ν' αποφύγουν δυσοίωνες καταστάσεις. Συνεχίζουμε με την παράθεση του εγγράφου της αγοραπωλησίας.

*Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος φανερώνομεν ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι, Γαρδικιώτες*¹⁰¹, *Μιλονιάτες* *καὶ Μαχαλιότες*¹⁰², *βεκίλιδες*¹⁰³ *τῶν τριῶν χω-*

¹⁰⁰ . Στάγμα=Πλάτανος

¹⁰¹ . Πελασγιώτες.

¹⁰² . Κασιορισιώτες

¹⁰³ . Αντιπερόσοικοι.

ριών, και λοιποί μεγάλοι, και μικροί, διτι ἐπήγαμεν παρεκαλεστικῶς εἰς τό χαρέμι¹⁰⁴ τοῦ ἐνδοξωτάτου Ἀχμέτ ἐφέντι, και ἐπωλήσαμεν τοὺς κιολάδες¹⁰⁵ τοῦ χωρίου μας, λιασιρί, ἀγιοκωνσταντίνο, Χορτισοιάθι, Πεϊρί, Παλαιόκασιρου, και τοῦ καλιάρι, και ἀγριομηλιά, διὰ γρόσια χιλιάδες πέντε νοῦμφο πέντε 5000, οἱ ὁποῖοι κιολάδες νά εἶναι εἰς τήν ἐξουσίαν του, και εἰς τόν καιρόν ὅπου πωλοῦνται οἱ βοσκές τῶν κιολάδων εἶναι ἡ συμφωνία μας αὐτή, νά πωλοῦνται οἱ βοσκές μέ χέρι τοῦ ἀχμέτ ἐφέντι, και μέ χέρι ἐδικόν μας διὰ νά πέρνη τό νίκι τῶν ἐνιολάδων ἀπό ταῖς βοσκαῖς γρόσια χίλια νοῦμφο 1000, και ἂν οὔτις οἱ βοσκές ἤθελε πωληθούν παρακάτω ἀπό τά χίλια γρόσια, εἰμεθα εἰς χρέος νά σώνωμεν τά χίλια γρόσια, τό νίκι τῶν κιολάδων, ὄχι και πωληθούν περισσότερον ἀπό τά χίλια γρόσια, ἔχομεν νά τὰ πέρνωμεν ἡμεῖς ἢ χώρα τὰ παραμπανισμένα, ὄχι πάλις και μείνουν οἱ κιολάδες σέ τίναν χρόνον ἀπόλητοι, ἔχομεν νά ὑποχρεώμεθα ἡμεῖς ἢ χώρα τό νίκι τῶν κιολάδων γρόσια χίλια, και ἡ μέν, ἢ ἀπό θέλησίν μας, ἢ ὁ ἐφέντης ἤθελε μᾶς ζητήση τά ἀσπρα¹⁰⁶, ἔχομεν νά τὰ ἀποσιτρώμεθα ταῖς πέντε χιλιάδες γρόσια, και νά κάμνωμεν πάλι τοὺς κιολάδες μας ζάπι¹⁰⁷, και οὕτως ἐγένετο τό παρόν μας, και ἐδόθη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ χαρεμιού τοῦ Ἀχμέτ ἐφέντι, ἐμπροσθεν τῶν εὐρεθέντων μαρτύρων. Καί ἔτσι εἰς ἐνδειξιν.

1821 Τουλίου 20 Γαρδίκι.

» Κωνσταντῆς Ζάχου ὑπόσχομαι.	» παπά θανάσις ὑπόσχομαι.
» σιάθις παπά Πανταζῆς ὑπόσχομαι.	» παπά Κωνσταντῆς ὑπόσχομαι
» Πανταζῆς ἀναγνώσιου ὑπόσχομαι.	» παπά Γιάννης ὑπόσχομαι.
» Κωνσταντῆς ἀργύρις ὑπόσχομαι.	» παπά σταμάτης ὑπόσχομαι.
» Κωνσταντῆς Χατζῆ ὑπόσχομαι.	» παπά δημήτρις ὑπόσχομαι.
» σπῆρος τοῦ Δήμου ὑπόσχομαι.	» Γεώργις παπά ὑπόσχομαι.
» Τριαντάφυλλος Χρίστου ὑπόσχομαι.	» σιάθις νίφου ὑπόσχομαι.
» ἀναγνώσις παπά Γεωργάκη ὑπόσχομαι.	» σταμάτης παπά ὑπόσχομαι.
» ἀναγνώσις καλελῶρα ὑπόσχομαι.	» Λάμπρος ἀλέξι ὑπόσχομαι.
» Κόμνος Ζάχος ὑπόσχομαι.	» θανάσις ἀργύρι ὑπόσχομαι.
» ἀντώνις λίνος ὑπόσχομαι.	» Τριαντάφυλος Ποῦλος ὑπόσχομαι.
» σιάθις Βαγγελινός ὑπόσχομαι.	» ἀποσιτόλης παπά ὑπόσχομαι.
» Γεώργις χρίστου ὑπόσχομαι.	» Δημήτριος ποῦλος ὑπόσχομαι.
» Δημήτρις ἀγγουρηῆς ὑπόσχομαι.	» παπά μάνος ὑπόσχομαι.
» σιάθις λίνος ὑπόσχομαι.	» Κωνσταντῆς μαρούρης ὑπόσχομαι.
» σιάθις σοῦμαρις ὑπόσχομαι.	» Δήμος χαλενιζίνης ὑπόσχομαι.
» δήμος τοῦ σπῆρου ὑπόσχομαι.	» Γιάννης σημούρης ὑπόσχομαι.
» Κωνσταντῆς μαρούλης ὑπόσχομαι.	» Ταξιάρχης Γεώργου ὑπόσχομαι.
» και ἐπίλοιποι μεγάλοι και μικροί	τῶν τριῶν χωρίων ὑποσχόμεθα

¹⁰⁴ . Τουρκική λέξη Harem = Το σύνολο των συζύγων Μωαμεθανών, μωαμεθανικός γυναικωσιτήρ.

¹⁰⁵ . Το τεμάχιο γης που είχε στην κατοχή του του ο κάτοικος του χωριού.

¹⁰⁶ . Νόμισμα βυζαντινό μικρής αξίας.

¹⁰⁷ . Επαναπόκτηση της ιδιοκτητης γης.

τά ανωθεν.

ἰδιόγραφον
 διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
 Τῆ 11 Μαρτίου 1837
 ἐν Αθήναις
 Ὁ Γραμματεὺς τῆς Μ. Ἐπιτροπῆς
 (Τ. Σ.)
 Ἐμ. _____¹⁰⁸

Ακολουθεῖ το δεύτερο ἔγγραφο.

Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος φημερώνομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ γέροντες καὶ ραγιάδες Γαρδικιώτες, Μιλονιότες, καὶ Μαχαλιώτες μικροί, καὶ μεγάλοι ὅλοι διὸ πῶς ἐλάβομεν ἀπὸ τοῦ χαρέμι τοῦ ἀχμέτι ἐφέντι Ζητουνιαίου γρο. (σια) 3000 λέγομεν τρεῖς χιλιάδες, τὰ ὅποια ὁμοῦ τὰ ἐλάβομεν μετὰ διορίαν σὲ δεκαπέντε ἡμέρας νὰ τοῦ τὰ εὐχαριστήσωμεν, τὰ ὅποια γρόσια εἶναι διὰ τὸ νίκι τῶν κισλάδων, εἰς τὸν ἠῦραμεν σουλφί¹⁰⁹, καὶ δίδονται τὰ γρόσια τῶν ὀκτώ χιλιάδες, καὶ νὰ λαβένωμεν τὰ ταχβιλιά μας¹¹⁰, ὅπου τὰ ἔχομεν δωμένα, ὅθεν καὶ διὰ τὸ ἀληθές ἐδώσαμεν τὸ παρὸν μας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ χαρεμίου ἀχμέτι ἐφέντι Ζητουνιαίου εἰς ἐνδειξιν, καὶ ἀσφάλειαν.

1832 δεκεμβρίου 8

γέροντες καὶ ραγιάδες¹¹¹ Γαρδικιώτες, καὶ Μιλωνιότες, καὶ Μαχαλιώτες μικροί, καὶ μεγάλοι ὅλοι ὑποσχομέθα τὰ ἀνωθεν.

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
 Τῆ 11 Μαρτίου 1837 ἐν Αθήναις
 (Τ. Σ.) Ὁ Γραμ. τῆς Μ. ἐπιτροπῆς
 Ἐμ. _____¹¹²

Κυρίες καὶ Κύριοι σας εὐχαριστῶ γιὰ τὴν καλοσύνη που εἶχατε
 νὰ με παρακαλοῦθήσετε.

¹⁰⁸ . Δυσανάγνωστο ἐπώνυμο.

¹⁰⁹ . Σούφι=.....;

¹¹⁰ . Ταχβιλιά μας=.....;

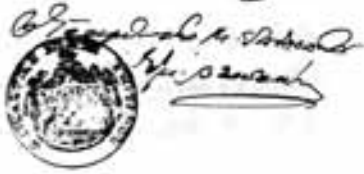
¹¹¹ . Τσερκιαί τση, =υπόδουλος, σούλφος.

¹¹² . Πηγὴ: Γενεὰ Ἀρχεὶα τοῦ Κράτους (Γ.Α.Κ.) Μιστὴ Ἐπιτροπῆ. Φ. 77 ἔρ 78.

Ζήσεις μου · εἶς ἀγαθὸς εὐχόμενος πρὸς ἰουδαίαν ἀπόστολον
 καὶ ἀποστολῶν μου ἐπὶ σέβας χριστιανῶν μαθητῶν, ἐξ ἡμετέρας
 ἀγάπης καὶ ἐπιθυμίας μου ἵνα ἡ ἐξουσία ἐξουσίας μου ἐπὶ
 ὑμῶν καὶ ἐπὶ ἀγαθῶν καὶ χριστιανῶν καὶ ἀγαθῶν ἀφ' ἧς ἐκλήρωσεν
 καὶ ἐκείνους μαθητῶν ἐξ ἡμετέρας ἐξουσίας. 1821: Ἰαννῶν 20:
 Γεώργιος

- 11. Κουσανθὶς Ζήσεις ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ Ζήσεις ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἐπὶ σέβας ἀγαθῶν ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ Κουσανθὶς ἐπιτοχῶν.
- 11. Σανκίφης ἀγαθῶν ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ Κουσανθὶς ἐπιτοχῶν.
- 11. Κουσανθὶς ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ Ζήσεις ἐπιτοχῶν.
- 11. Κουσανθὶς ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ ἀγαθῶν ἐπιτοχῶν.
- 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Κουσανθὶς ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Ζήσεις ἐπιτοχῶν.
- 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Σὺ Ζήσεις ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.
- 11. Ζήσεις ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν · 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν.

Ἡμετέρας ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν
 11. ἀγαθῶν καὶ ἀφ' ἡμετέρας ἐπιτοχῶν
 Ζήσεις

**Ερωτήσεις - απαντήσεις - απόψεις
επί των εισηγήσεων της 3ης Συνεδρίασης**

Χρ. Γαλάνης (συντονιστής): Ευχαριστούμε πολύ τον κ. Λέλη, που και στο δεύτερο συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας ήταν παρών με θέματα και εισηγήσεις.

Τελειώσαμε γι' απόψε, καλούνται τώρα οι εισηγητές της αποψινής βραδιάς να έρθουν στην έδρα για να τους τεθούν ερωτήματα και να απαντήσουν, εφ' όσον βέβαια υπάρχουν.

Χ. Παπαδήμος: Έχω δύο ερωτήματα, τα οποία ξεφεύγουν βέβαια από τη θεματολογία, αλλά πιστεύω ότι κάποιος θα βρεθεί να απαντήσει, έστω και σύνεδρος. Σχετικά με τους μήνες, γιατί ο Φεβρουάριος έχει 28 ή 29 ημέρες και οι άλλοι μήνες έχουν 31, γιατί δεν τον κάναμε 30 μέρες και αυτόν; Και ένα άλλο, η χρονολογία πώς γινόταν στους αρχαίους χρόνους; Ποιος προσδιόρισε ότι το 500 ή 600 π.Χ. έγινε το τάδε γεγονός; Αυτά τα δύο πράγματα. Ευχαριστώ.

Ε. Χριστόπουλος: Απ' ό,τι έχω διαβάσει, ήταν πάνω από 15 πόλεις της αρχαίας Ελλάδος που είχαν δικά τους ημερολόγια. Των Αθηνών, της Αττικής δηλαδή, είχε 13 μήνες. Είχε ένα Ποσειδιώνα β'. Και άλλες περιοχές είχαν και άλλους μήνες. Απ' όλα αυτά το πιο τέλειο ημερολόγιο ήταν της Λαμίας και ήταν χωρισμένο σε έξι μήνες με τριάντα ημέρες και έξι μήνες με 31 ημέρες, εναλλάξ. Σύνολο δηλαδή 366 ημέρες. Τώρα δεν κατάλαβα καλά την ερώτησή σας. Γιατί έχει ο Φεβρουάριος 28; Έχει άλλη αρίθμηση τώρα, άλλο διαχωρισμό, άλλα, διαφορετικά πράγματα. Εκεί κινούνταν το ημερολόγιο της Λαμίας, όπως είπα, είχε βάση τις τέσσερις φάσεις του ηλίου. Την εαρινή ισημερία, το θερινό ηλιοστάσιο, τη φθινοπωρινή ισημερία και το χειμερινό ηλιοστάσιο. Αυτές τις εποχές τις είχαν διαιρέσει δια 4 και συμπεριλάμβαναν τους ανάλογους μήνες.

Θ. Καλοδήμος: Οι αρχαίοι είχαν το σεληνιακό μήνα, 28 μέρες που κάνει ο κύκλος της σελήνης. Γι' αυτό, κατά τακτά χρονικά διαστήματα προσέθεταν και 13ο μήνα, όχι κάθε χρόνο, διότι διαφορετικά θα έφθανε ο χειμώνας να είναι το καλοκαίρι. Είχαν το λεγόμενο εμβόλιμο μήνα. Εμείς βεβαίως σήμερα δεν έχουμε εμβόλιμο μήνα, διότι έχουμε υπολογίσει βάσει της περιστροφής του ηλίου και είμαστε πιο ακριβείς. Παρ' όλα αυτά χάνουμε κάποια λεπτά, και γίνεται λόγος για να γίνει ένα καινούργιο, πιο ακριβές ημερολόγιο.

Συμπέρασμα: είχαν σεληνιακούς μήνες και για να μην υπάρχει αυτό το κενό των εποχών συμπλήρωναν και τον 13ο μήνα, κάθε δεύτερο ή κάθε τρίτο χρόνο, ανάλογα.

Ε.Χριστόπουλος: Εγώ ανέφερα, να επαναλάβω, γιατί νομίζω παρεξηγήθηκα, είχε 12 μήνες, de facto.

Ι. Μακρής: Η ώρα είναι περασμένη, υπάρχει κούραση και θα είμαι σύντομος. Πρώτα - πρώτα θέλω να συγχαρώ όλους τους εισηγητές και της συνεδρίασης αυτής, και των προηγουμένων συνεδριάσεων, ήταν όλοι εξαιρετικοί. Θα ήθελα τώρα, μόνο για να καταγραφεί στα πρακτικά, να πω κάτι συμπληρωματικά στην πολύ ωραία και πρωτότυπη και με αδημοσίευτο υλικό εισήγηση του κ. Λέλη.

Είχα βρει κι εγώ ψάχνοντας στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, ένα έγγραφο από τον έφορο Φθιώτιδος τον Ιερομνήμονα υπογεγραμμένο, με ημερομηνία 8 Απριλίου 1835. Αναφέρεται όμως αυτό το έγγραφο στην αρχική ίδρυση αυτής της Δημογεροντίας που ανέφερε ο κ. Λέλης ότι συστάθηκε το 1830. Και εδώ αναφέρει ως έτος το 1829. Διαβάζω πολύ σύντομα μόνο ένα απόσπασμα και θα καταθέσω το έγγραφο* για τα πρακτικά. Επειδή έχει πάρα πολλές άλλες χρήσιμες πληροφορίες, και για την περίοδο εκείνη αλλά και για την περιοχή.

«Τον Οκτώβριο του 1829 ο έκτακτος επίτροπος Σαλώνων κ. Μεταξάς ήτον εις εν χωρίον της Επαρχίας Νέων Πατρών, ονομαζόμενον Σέλιανη, η σημερινή ονομασία Μάρμαρα. Και εκεί συγκάλεσεν επαρχιακήν συνέλευσιν και εσύστησεν την επαρχιακήν δημογεροντίαν από τους κ. Κωνσταντή Γαρδίκην, Χριστόφορον Τζάπην, Ιωάννην Ζυγούρην και Νίκιον Φτέρην, τον οποίον εδίδορσεν εν ταυτώ και ειρηνοδίκην. Η συσταθεία αυτή δημογεροντία, εκατέβη εις το χωρίον Φτέρη ονομαζόμενον, όπου εκτελούσε τα δημογεροντιακά χρέη και η δικαιοδοσία της εκτείνετο εις όλα τα βλαχοχώρια, πολιτοχώρια και κάμπον, πέραν του ποταμού Βίστριζα και πάνωθεν του στενού προς το δυτικόν...».

Αυτά τον Οκτώβριο του 1829. Ευχαριστώ.

Ομηλητής: Θα ήθελα να προσθέσω το εξής ακόμα: είναι άξιον απορίας ότι και στη συνέλευση που έκανε η Δημογεροντία στο Γαδρικάκι στην Οίτη δεν παρευρέθηκαν εκπρόσωποι από τη Λαμία. Ομοίως, και στη συνέλευση που έκαναν πάλι στη Φτέρη, δεν παρευρέθηκαν από την Υπάτη εκπρόσωποι, ενώ υπαγόταν αντίστοιχα στις δύο δημογεροντίες. Το γιατί μάλλον πιέσεις και φόβοι...

Π. Πολυμέρου: Θέλω και εγώ με τη σειρά μου να συγχαρώ και το προεδρείο και το Πνευματικό Κέντρο Σταυρού, αλλά και όλους τους κυρίους και τις κυρίες που είχαν σήμερα εισήγηση, διότι πραγματικά είναι πάρα πολύ σημαντικό να καταθέτουν τη γνώση τους γι' αυτό τον τόπο. Ήθελα να πω, που βγαίνει από την παρατήρηση του μεγαλύτερου μέρους του σημερινού πάνελ, είναι κάτι που αφορά τα δικά μου προσωπικά ενδιαφέροντα και ήθελα να πω,

* Το έγγραφο παρατίθεται στη σελ. 321

ότι παρ' όλο που ευχαριστήθηκα όλες τις εισηγήσεις, εγώ προσωπικά θα ήθελα να σταθώ στις εισηγήσεις της κας Τουμανίδου, του κ. Κυροδήμου, του κ. Τσέλου και του κ. Καλοδήμου, γιατί άπτονται όπως είπα και προηγουμένως των προσωπικών μου ενδιαφερόντων.

Δηλαδή, όλοι μίλησαν για την ιστορία της Φθιώτιδας, αλλά για την ιστορία της Φθιώτιδας που έχει διαμορφωθεί από ανθρώπους εκτός Φθιώτιδας. Τόσο οι Πόντιοι όσο και οι κάτοικοι της Ανατολικής Ρωμυλίας, όσο και οι άλλοι πρόσφυγες ακόμα και πρόσφυγες από έναν άλλο νομό, είναι άνθρωποι οι οποίοι ήρθαν από αλλού, πόνεσαν αυτό τον τόπο, τον αγάπησαν αυτό τον τόπο, ζύμωσαν τη δική τους ιστορία με την ιστορία του τόπου και την πήγαν παραπέρα.

Η ανθρώπινη ιστορία γενικότερα, είναι μία ιστορία παραπλήσια, δηλαδή ανθρώπων που έρχονται, φεύγουν, πηγαίνουν κάπου αλλού κλπ. όπου γης και πατρίς, λέει μία λαϊκή παροιμία και φαντάζομαι ότι έχει κι αυτή τα δίκια της. Πραγματικά, η ιστορία της Φθιώτιδας δεν είναι μόνο η ιστορία των γηγενών, των αυτοχθόνων, αλλά και ανθρώπων που αγάπησαν αυτό τον τόπο σα να ήταν δικός τους. Φυσικά, δεν θέλω να εξαιρέσω τις υπόλοιπες εξαιρετικές εισηγήσεις που έγιναν, απλά στέκομαι λίγο σ' αυτές, γιατί άπτονται των προσωπικών μου ενδιαφερόντων, όπως είπα και προηγουμένως.

Ε. Χριστόπουλος: Στην πρώτη δεκαετία του 1900, υπήρχε εδώ Σύλλογος Μακεδόνων, τον οποίο είχε ιδρύσει ο γραμματέας του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Τεχνοεργατών Λαμίας, σημερινή Τράπεζα, Αναστάσιος Κοταζίκος και αριθμούσε 75 μέλη. Είναι αυτό που λέτε.

Στις αρχές του 1923 ο Συνεταιρισμός προσφέρει απ' το Φιλανθρωπικό του Ταμείο 2.500 δρχ. στους πρόσφυγες από τον Πόντο, για αντιμετώπιση αμέσων αναγκών.

«ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΤΕΧΝΟΕΡΓΑΤΩΝ ΛΑΜΙΑΣ

Πράξις 3η της 18ης Μαρτίου 1923

...τη προτάσει του κ. Προέδρου των Συνελεύσεων σχηματίζεται επιτροπή εκ των: Οδυσ. Γαρδίκη, Χρ. Σιοπούλου, Ιωάν. Χονδροπούλου και Ισιδώρου Ανδρώνου, ην θέλει παρακολουθήση και ο Στυλ. Γουργιώτης (Λογιστής του Συλλόγου) ίνα μεταξύ των Συνεταίρων μόνον, συλλέξη εράνους υπέρ των προσφύγων του Πόντου.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ Ν. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ
ΤΕΧΝΟΕΡΓΑΤΩΝ ΛΑΜΙΑΣ
(1900 - 1985) σελίς 25»

Χρ. Γαλάνης (συντονιστής): Ευχαριστούμε. Δεν υπάρχει άλλη ερώτηση. Κάποιος από τους εισηγητές θέλει να πει κάτι; Όχι. Κλείνουμε λοιπόν την αποψινή βραδιά εδώ, ανανεώνουμε το ραντεβού για αύριο στις 10.30 για την τέταρτη και τελευταία συνεδρία. Καληνύχτα σας και καλό βράδυ.